ISO VELIKANOVIĆ

SRIJEMSKE PRIČE

SAVREMENI HRVATSKI PISCI

REDOVITA IZDANJA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA / KNJIGA TRIDESET I ČETVRTA / ISO VELIKANOVIĆ: SRIJEMSKE PRIČE / NAKLADA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA / TISAK DIONIČKE TISKARE U ZAGREBU / U SMISLU UGOVORA S AUTOROM SVA PRAVA PRIDRŽANA / KNJIŽARSKA CIJENA :: DVIJE KRUNE ::

UREDJUJE ZA ODBOR NAKLADNOGA FONDA D. H. K. U ZAGREBU :: JULIJE BENEŠIĆ ::
VELJAČA 1915. ZAGREB.

ISO VELIKANOVIĆ:

SRIJEMSKE PRIČE

ZAGREB 1915.

ČIČA FIRDUCIJA.

Kažu ljudi, da je Gospodu Bogu sa stvorenjem svijeta isto onako bilo, kao što na priliku čovjeku, kada se oženi: čim je razabrao, šta je učinio, odmah se je pokajao.

Tako ljudi kazuju, ali možda nije ni istina. Jer kada se stvoritelj ogleda po svijetu i zapazi na primjer čiča Firduciju, ne može se kajati, što ga je stvorio, nego se mora i veseliti i ponositi. A jamačno mu se i veseli, dok mu je dao tolik dug vijek.

Zna to čiča Firducija i sam, pa se ponosi samim sobom, što je ovako dobro stvoren.

Ima njemu blizu osamdeset godina. Starac je dakle po krštenom pismu. Starac je i po bijeloj bradi. Ali ni po čem drugom. Lice mu je zdravo, oči žive, a glas mu je kao u lava u pustinji. A kada zubima zaškripi, bilo od ljutosti, bilo od šale, okanit ćeš se odmah svake i nesetne misli, da je čiča Firducija starac.

A i živi on kao mladić. Ustaje rano iz jutra i laća se posla. Zimi mu posao doduše nije težak: obilazi po kući i izmišlja, šta bi radio. Ali ljeti je drugačije. Onda čiča Firducija rano rani i odmah leti u vrt. Tamo je njegovo carstvo i ništa ne smije da bude ni od čije druge ruke. Sve radi sam, i kopa, i sadi, i sije, i polijeva, i plijevi. Njegovo je povrće, njegove su voćke, njegovo je cvijeće. S njima od ra-

noga proljeća živi, pa kako rastu oni, tako i u njemu raste radost. Njeguje ih i razgovara se s njima, jer iako se je za života dosta narazgovarao, ipak ne može mnogo da šuti ni onda, kada je sam. Govori on na priliku ruži:

— Šta je s tobom, gospodjice? Hoću li ja tebe ljetos gologlav moliti, da se javiš, ili ćeš da izvoliš sama? Žuri se! Ja ne ću da čekam. Kakva je to lijenost!

Ili pita kajsiju:

— A tko je tebi rekao, da toliko cvjetaš? Kud se je ona ruža ulijenila, tud ti hoćeš da se provrijediš. Zabranjujem. Ja ću polovicu skinuti, da ne prerodiš. Zar ne vidiš, ludo, da bi ti se grane izlomile?

Tako on po vrtu naredjuje i radi, a cvijeće i voćke ga lijepo slušaju, te je njegov vrt od vajkada najuredniji i najljepši.

Voli njega priroda, pa i on prirodu voli. Hoda po vrtu, raduje se i hvali sebe i prirodu:

— Hvala ti, Bože dobri, što si stvorio ovo šareno cvijeće i što si stvorio mene. Cvijeće miri, da se srce širi, a ja živim, da se cvijetu divim. Ja ga pitam: aoj cvijete mio, zašto si mi srcu ugodio? A on veli: ja mirišem tebi, da ti život dotužio ne bi, da ti bude i na smrti lako; zato sam ti ugodio jako.

Onda se obazire i pita, iako nikoga u vrtu nema:

— Je li tako ili nije tako?

A kada se narazgovara sa cvijećem u vrtu i nahvali se njegove krasote, onda se započne razgovarati sam sa sobom.

— Čiča Firducija! — zove on sebe ponajprvo tiho i kao čeka, hoće li se tko odazvati.

— Firducija! — više onda već glasnije i nestrpljivije.

— Prijatelju, zar ne čuješ? — vikne na koncu u sav glas.

Onda stane i zamisli se.

— Prijatelju! — progovara opet tiho. — A je li pravo i u redu, da ja tebe prijateljem krstim? Jesi li ti meni istinski prijatelj? A? Ili me lažeš? Kazuj, što te pitam.

Muči ga sumnja i on se prijeti štapom.

— Veliš, da jesi, — priznaje ipak, — ali zar ja vjerujem tebi? Ne vjerujem ni toliko, koliko ženskom čeljadetu. Još i manje. Zar sam ja slijep, te ne vidim, kako ti mene varaš! Dobro si ispekao zanat. Svijete i narode, vidim ja. Ne mućkam ja badava glavurdu već osamdeset godina. Dokučio sam i znam, da si ti neprijatelj moj, i mrzim tebe.

I sada stane redati grijehe:

— Ti si, prijatelju, prevario mene, čim sam na svijet stao. Ja htjedoh da budem kao djevojčica i skoro sam već pogodio, a ti ne ćeš, i nadjačao si me. Ti hoćeš, da mene strpaš u pakao, ali ja baš zato ne ću da umrem. Šta ćeš mi sada? Kada baš hoćeš, dobro, ja ću da ugadjam malko i tebi, ali pazi, da ne pretjeraš, jer onda ćemo se raskrstiti. Hajde dakle da se pogodimo kao ljudi. Popusti malo ti, a malo ću ja. Šta veliš, prijatelju? Ti mene ne goni preoštro, a ja ću onako uz put da popuskujem. Samo da padnem, to ne ću, jer ja sam čiča Firducija filozof i ispravljam svijet.

Čim spomene taj posao svoj, ražesti se jako:

— Svijete, svijete, nesretniče stari, pamet u se, dugo me ne jari, jer ako si ti rodjeni djavo, ja od tebe nisam bolji zdravo. Il ti bio il ne bio lija, smotat će te čiča Firducija.

Kada se tako ljudski zaprijeti, opet se obraduje jako, pa se uhvati za bradu, sagne glavu i zapjeva tihanim, krupnim glasom koju od onih krasnih pjesama, što su se nekada pjevale, a sada ih slabo tko i zna. Pjeva slatke pjesme o ljubavi, o cvijeću i o ptičicama, i sve se hvata za bradu i polaže ruku na srce. A pjeva i muške pjesme, te onda diže glavu i razmahuje se štapom kao buzdovanom.

Tako se pjevajući vraća u kuću i onda prije podne rijetko izlazi. Šeta se sobom i razmišlja, što još danas nije razmislio.

Staje na priliku pred svoj lik, što mu visi nad krevetom. Slika je uljena, u pol naravne veličine, od domaćega umjetnika, pa svatko mora reći, da je kudikamo naličnija na čiča Firduciju, nego li na primjer na njegovu ženu ili na koga drugoga, ali to čiča Firduciji nije još dosta, nego on skoro svaki dan staje pred sliku, diže svoj teški štap, nazvani buzdovan, i ljuto se prijeti slici:

— Jesam li ja onakav, kakav jesam i kako me je Bog stvorio, ili onakav, kako si me ti naslikovao?

Ali se i opet smiruje i šapće:

— Tu ću ja sliku poslati dabi u pakao, pa kada me na sudnjem danu bude tražio, ne će me naći.

Onda gleda na ulicu, tko prolazi.

Sada je to sasvim lijepa ulica i nema da se postidi. Široka je, na udarcu, a čiča Firduciji je taman preko puta i crkva. Zato se on, otkada je ostario, ni ne gura više u crkvu, nego sjedi kraj svojega prozora i gleda ravno na veliki oltar. Pa kada bude podizanje, prekrsti se i on, kao da je u crkvi. A na velike blagdane digne odmah i čašu, svima za zdravlje.

Tako je sada, ali do nedavna se je čiča Firducija strahovito srdio na tu svoju ulicu. Pred crkvom nasuli nizinu i voda se stala slijevati čiča Firduciji pred kuću. Moli čiča Firducija svakojako, viče, prijeti se. Ne pomaže, bara mu ostade pred kućom. Šta će onda, nego jedne subote poruči Matiji, lovcu i ribolovcu, neka mu donese dvije divlje patke i naramak trske. Ob noć sa subote na nedjelju pozabadaju njih dvojica tu trsku u baru, patke bace u trsku, a onda čiča Firducija nabije svoju staru dvocijevku, koja se je već odavna odučila od toga posla, i nasloni se kraj prozora.

A sutradan oko deset sati, kada će gospodar načelnik baš kraj crkve da prodje, skoči čiča Firducija na noge lagane, zgrabi dvocijevku i ispali je kroz prozor jedared, ispali je dvared. Uzbunio se svijet i sletio se pred čiča Firducijinu kuću. A čiča Firducija istrčao i sam, zasukao nogavice i gazi blato.

— Jeste li vidjeli, ljudi ljudski, — veli svijetu, — dvared sam opalio i dvije sam divlje patke ubio. Jesam ja rekao, da se u toj bari divlje patke liježu.

Otkada je čiča Firducija ovako isušio baru, ulica je u redu. Sjedi on dakle kraj prozora i vodi brigu o ulici. Oko mu odmah zapne na svjetiljkama pred crkvom.

— Šta će to? — prigovara. — Zar i ob noć treba da bude dan? Da je Bog htio samo dan, ne bi noći ni bilo. Ali Bog je odredio i dan i noć. Ovo je nepokornost božjim odredbama i nasilje. Ja to ne odobravam nikako i protivim se.

Onda pogleda raspelo pred crkvom i još se jače natmuri.

— Eto, kakvi su ljudi. Isuse Bože, ti si još vazda na krstu. Dvije hiljade godina s krsta te ne skidaju. Zločince neke, ako prikivaju, opet i skidaju. A druge ni ne razapinju.

Ali sada se brže lupi sam po ustima i završi:

— Samo ti jedini, Isuse Kriste, već dvije hiljade godina ne silaziš s krsta. Svi su oni valjda bolji od tebe.

Klima čiča Firducija glavom, škripi zubima i mrmlja:

— Stari filozofi vele: čuvaj se ove životinje, što se zove čovjek. Velim i ja. Samo životinja te grize za ruku, za nogu, a čovjek grize za srce. Odgrizaj se, brate, svima zubima od brata rodjenoga. Jer svi smo mi zli. Kažu zato, da je jedared na svijetu bio čovjek rijedak, što se tiče čestitosti. Ne znam, je li istina. I pitaju njega, kako da ga se nije primila zloća.

A on im odvrati: pitajte djevojku, koju nitko nije zaprosio, zašto se nije udala.

Misli čiča Firducija i gleda na prozor, te opazi dvije šiparice. Bistre su mu oči, ne trebaju naočala, i poznade ih odmah.

— Koga li ćete usrećiti, — vajka se za njima, — žalosna mu majka. Kiselo grožđe, čiča Firducija.

U taj mah smotri Matiju, lovca i ribolovca, i zovne ga.

Matija je onizak čovjek u četrdesetim godinama, sitna glasa, vazda smješkav. Kada ga je čiča Firducija zovnuo, u prvi čas zastade, kao da premišlja, bi li ušao ili ne bi, ali onda se trgne i udje.

— Sjedi, sinko! — posadi ga čiča Firducija. — Hoću, da te pitam za lov. Kada već ne idem, barem da čujem, kakav je.

— Slab je, nikakav, — odgovara Matija.

— Veliš? A znaš, sinko, zašto?

— Ne znam, — zagleda se Matija u pod i uzme lupkati prstima po stolu.

— Zato, jer su se i zvjerke opametile. Što je čovjek pametniji, pametnija je i zvjerka. Nekada su ljudi manje znali, pa su i zvjerke manje znale. Sada znaju ljudi mnogo, a znaju mnogo i zvjerke. Šta onda vrijedi gojiti pamet? Govori!

Matija ne govori ništa, nego se samo smješka, a čiča Firducija sjeda čelo stola i nastavlja:

— Jedino još zvjerke ne znaju čitati i pisati, a onda ne znaju ni piti. Da znaju piti, ne bi više ni zvjerke bile, nego ljudi. A čitanje im i pisanje ni ne treba, jer se tako lijepo razgovaraju i tako oštro pamte, da im je tefter suvišan. Dok sam ja mladji bio i u lov odlazio, znao sam ja njihov razgovor razabirati valjano. I znaš li, kada se pokeckaju zvjerke, kako se nagrdjuju? Govore: ne luduj! nisi valjda čovjek.

— Zašto onda, kada su pametne, mi njih bijemo iz pušaka, a ne znaju one da biju nas? — pita Matija.

— Zato, — odgovara čiča Firducija, — jer je nama ljudima dosudjena nevaljanština i mi smo njeni službenici na zemlji. Evo na priliku pogledaj: čovjek se opija i ne stidi se. Gubi lik božji i onako se izobličen još veseli i hvali.

— Nemojte, čiča Firducija! — prekine ga Matija, — ta i vi volite gutnuti, kao i ja.

— Dabome da volim, — priznade čiča Firducija, — jer volim svaku zloću i opačinu. A što govorim o tom, zato je, jer sam kao i svi drugi izopačen i ne stidim se. Takvi smo mi ljudi. Ali pogledajte na priliku pse. On se stidi.

— Šta bi se stidio, kada ni ne pije? — usprotivi se Matija.

— Stidi se za gospodara svojega. Gospodar pije, a pas se stidi. Da ti samo pripovjedim. Znao si pokojnoga Franju Palića, Bog mu dao duši lako! A ako ima tamo tamburaša, dao mu je i tamburaše! Mnogo smo nas dvojica u društvu lovili. Dvadeset je godina otada, mladji sam bio. Tako mi jedared prolovili u Legetu cio bogovetni dan i vratili se već pokasno kući, dabome k meni, jer ja sam na udarcu. A imao sam ja one godine fino vino, od samih sušaka s Pištinca. Sjeli, razgovorili se, a noć časom odmakla, sitni sati zakucali. Digne se onda Franjo, da će kući. Priličan je još na nogama bio. „S Bogom!" „S Bogom!" Ode on dakle. A s njim je bio njegov pas, fin pas, i lijepo se je zvao: Diplomata. Legao ja i ni ne sanjam, da će se Franjo još namučiti do kuće. No sutradan da čuješ! Sam mi je ispripovjedio sve. Bila je mjesečina, kada smo se rastali i on ravno krenuo kući. Ali nije prošao ni trideset koračaja i već zapeo. Da bi još za štogod zapeo, za što zapinju i drugi ljudi! No on zapeo za crkveni toranj.

— Za crkveni toranj? — čudi se Matija. — Zar su onih godina pijani ljudi znali letjeti, da zapinju za toranj?

— Nisu znali. Nego evo vidiš toranj. Odande s Jalije sinuo mjesec, a toranj pružio sjenu preko ulice, ravno na žandarsku kasarnu. Došao moj Franjo donde i gleda. Ulica se svijetli, ali šta se to povuklo s jedne strane na drugu kao gljista i crni se? Misli on, misli, dok se napokon ne domisli. To su opet oni nesretnici od općine iskopali jarak. Kopaju te kopaju, a ti plaćaj te plaćaj poreze i namete. Opsuje im Franjo, šta im se već priliči za takav posao, a onda će da prijedje jarak. Jest, da nije preširok. Diplomata je naravski već prešao; lako njemu, kada ne pije. Šta će Franjo sada? Sjeti se ipak, pa uhvati pušku kao motku, zatrči se, odupre se puškom o zemlju i prebaci se preko jarka. Tamo dabome ljosne. Svejedno. Samo kada je prešao. Ali kako je letio, spao mu šešir s glave. Traži ga i vidi, da je baš u jarak pao. Sjedne onda na zemlju i uzme puškom dovlačiti šešir. Namučio se siromak. A kada je na posljetku stekao šešir i nekako ustao, šta vidi? Nema Diplomate. Zove ga te zove, nema ga. Tako ode sam kući, te istom sutradan dokuči sve. Sjeti se onda, kako ga je Diplomata prezirno gledao zato, jer misli, da je ono jarak, a on, pas, zna, da je sjena crkvenoga tornja. Ali kada je uzeo preskakivati sjenu i onda izvlačiti šešir, zastidio se Diplomata za svojega gospodara strahovito, pa od stida pobjegao. Nikada on nije bježao, a sada jest. Toliko i pas prezire pijana čovjeka. Eto vidiš dakle!

— Onda da ne pijemo, čiča Firducija? — zapita Matija.

— Hmmm, — otegne čiča Firducija i pogladi bradu. — Tiho, tiho, popadijo! Kako rekoh, tako dušu stekoh.

— Kako vi to mislite? — zapita Matija još jedared, ali mu čiča Firducija ne odgovori, nego preskoči na druga kola.

— Velika smo čudesa mi ljudi. A znaš li ti, Matija, kako bih ja stvorio ljude, da je kakogod taj posao meni predan bio?

— Zar vama, čiča Firducija? Ne mogu nikako da znam.

— Ja ću ti reći. Ja bih bio načinio kalup, od blata, razumije se, jer i mi smo od blata, pa bih dobro pazio, da svi ljudi budu jednaki, svi na jedan kalup. Od toga i jest sve naše zlo, što nismo jednaki. Ja sam na priliku ljepši, pa djevojke luduju za mnom, a ti si ružniji i nijedna te ne će. Onda se moramo pobiti. Ili sam ja pametniji, bogatiji, i tako redom, a ti mi zavidjaš, i ne možeš očima da me gledaš. To je jedno, a drugo je, da ja ženskadije uopće ne bih ni stvarao. Šta će ta napast? Dok si mlad, nemaš mira od njih, a kada ostariš, izjedaš se živ, što nisi više mlad, da ih ljupkaš. A treće, ja bih smrt dokinuo, da je nema ni od korova. Doduše, znaš li ti, da sam i ja skoro čovjeka ubio!

— Ta ne može biti!

— Može. Sjećaš li se još, kako su mi prije pet godina provalili kradljivci u kuću?

— Načuo sam nešto.

— Tamo su u srednjoj sobi bili. Osjetio ja njih i prišuljao se vratima, a onda grunem na vrata i trgnem iz džepa — šta misliš?

— Ne znam, čiča Firducija, dok ne reknete.

— Evo ovo, — izvuče čiča Firducija iz džepa kožnu kesu pištoljsku. — Trgnem dakle ovo i suknem otuda, šta je bilo, pa na pustahije. A oni od straha, da ih ne poubijam, nokat u ledinu, pobjegoše.

— Tko se ne bi bojao pištolja — primijeti Matija. — Ne voli ni zec sačmu u koži.

— Kakav pištolj! — nasmije se čiča Firducija. — Nije bio pištolj, nego rotkva. Ali kada im ja uperih rotkvu u nos, podbrusiše pete. Malda ih ne pobih iz rotkve.

— Pravo velite. Ako Bog htjedne, i metla će odapeti kao puška, pa zašto ne bi i rotkva?

— Istina je. Sada vidiš, da ni onaj, koji krade, ne će smrti. Zašto bi je onda htjeli mi, koji ne krademo? Ja, kada promislim, ne kanim nikada ni umrijeti. Ja taj zanat ne znam i ne ću ni da učim.

— Šta ćete, kada se mora.

— Mora? Pa dobro! Ali ako sam od blata, zar moram opet u blato da se prevratim i da ljudi od mene peku ciglje? Dok ne znam, šta će se od tih cigalja graditi, ne ću da umrem. Da se grade sinagoge, ne pristajem, jer ja sam kršteno čeljade. A ne ću ni na ulici u taracu da ležim, pa da me kojekakve ofrkuše fićfirići gaze.

— A šta bi vi htjeli, čiča Firducija, da se gradi od vašega praha? pita Matija.

— Pitaš? — zamisli se čiča Firducija. — Onda ću ti kazati. Ja hoću, da me iz zemlje usisa cvijet i da kao miris iz cvijeta nestanem sa svijeta. Neka zamirišem, da se obraduju angjeli na nebu i da reknu: evo čiča Firducije, filozofa. Jer da znaš, sinko: ja sam filozof.

— Znam ja, čiča Firducija, — divi se Matija, — da ste vi bistar čovjek. Znam ja. Ali zar tko pita, hoćemo li mi da umiremo i šta bi mi, da iza smrti s nama bude? Ne pita nitko. Mare za našu volju kao i za lanjski snijeg.

— Ni to ne lažeš, — prihvati opet čiča Firducija. — Ne pita nas nitko, jer mi ne vičemo. Ali da se razvičemo, pitali bi već. Zato ja vičem, otkada me ima. Ne čmavajte ni vi, ljudi božji, nego zinite i vičite! „Svijete, svijete", zaviknite, ljudi, „il propadaj, il

pametan budi!" Tako vičem ja, čiča Firducija, filozof.

Do podne se čiča Firducija razgovara samo s ukućanima, pa s pohodnicima, ili s namjernicima, koji mu naidju pod prozor, ali poslije podne, a pogotovo pred veče, izlazi on i med svijet. Podje ulicom i razvede najprije razgovor sa samim sobom, dok se ne svadi. Onda ne govori više ni riječi sa samim sobom, jer se ljuti, te se prihvaća poznanika, koje susreće. A gdjekada i pohadja koga na časak.

Poslije podne je još i mnogo razgovorniji, nego iz jutra, te govori sa svakim, koga skobi. A sa sobom nosi ruže sviju boja i dijeli ih djevojčicama.

— Kitite se, dok ste mlade! — govori im, a mrmlja, da ga ne razumiju:

— Dok vas djavo ne udade!

Djevojčicama dijeli cvijeće, a udatim ženskinjama obećava svaki dan, ali ne daje nikada.

— Od vas je djavo već uzeo ušur — mrmlja, — a zar ja da vama ugadjam, vi čuvide? Tko vas ljubio, pamet izgubio! Tko vas volio, taj se razbolio! Tko vas vjerio, u pako smjerio! Čovo brate, anatema na te, kada nemaš mozga ni ko pile, nego su ti takve lutke mile.

Ali onda se lako zaboravi i uzme nastavljati sve glasnije:

— Pitaj takvu slatku lutku: zna li, zašto smo se njojzi žrtvovali? Jerbo nam je svejedno i pravo, na kom svijetu odnio nas djavo! Žene otud, a djavo iz pakla; kud bi onda duša nam izmakla? Al pamtite, što vam velim, žene; dugo ćete pominjati mene, dok vas djavo uhvati da peče. To vam čiča Firducija reče.

Kada svrši, zavikne u sav glas:

— Jesam li ih maznuo pošteno? Ženo, ženo, koljeno pakleno!

— Jeste im platili! — odobravaju mu stariji ljudi, a mladji se pomalo i smijuckaju, samo ne smiju u lice, jer je čiča Firducija lakosrd i ljući nabrčko, nego itko od mladjarije.

Zaobilazi tako čiča Firducija po ulicama, a gdjekada i po kućama, tumači ljudima, i što stoji na nebu i što stoji na zemlji, te ispravlja, štogod ne valja na svijetu.

— Vi ni ne znate, ljudi božji, da je čak i sunce skrenulo. Pamtim ja, da je nekada o Gjurgjevu iz jutra sijalo taman na moja podrumska vrata. Sada se je odmaklo. A zašto? Jer skraćuje trku i sve manje hoće da nam sija. A ni toplina sunčeva nije danas više onako žeška, kakva je bila. Pamtim ja sve to. Kadašnji sam ja zec!

— A ipak danas zemlja jače rodi, — prigovaraju mu ljudi. — Zar bi rodila bez sunca?

Ovakve prigovore prezire čiča Firducija.

— Dabome da rodi, — brani se, — ali zborad čega rodi? Djavo pakleni tjera pšenicu u rod, da se razbogatimo i rashranimo, pa da njemu sladji budemo. Zar ne vidite, da je već i žitu dotužilo, pa se buni i ne će da stoji, nego liježe u polog? I sama se zemlja buni i veli: šta sisate toliko iz mene, kada ste ipak moji i ja ću vas sasuti na posljetku u sebe?

— Dakle da ne radimo toliko? — pitaju čiča Firduciju. — Ako je za tim stalo, mi nismo protivni.

Ali čiča Firducija odgovara samo na one prigovore, na koje sam hoće da odgovori.

— Zemlja se smije nama. Jeste li čuli pijetla, kada kukurijekne i čeprkne? Znate li, šta on kaže? Znam ja, jer ja njih već osamdeset godina čujavam. Viče on kokoškama: čujte me, žene, i bijelke, i graške, i crnkuše, i žućke, i šarke, i kakve ste već od reda, šta ću da vam kažem: ja sada čeprkam zemlju i pročeprkat ću je do dna, da vidim, ima li igdje još

ovakav naočit i grlat pijetao, kakav sam ja. A kokoške ga slušaju i kokoću od radosti. Takvi smo i mi. Čeprkamo i kukuriječemo. A zemlja nas obzinula i smije nam se.

— Da plačemo dakle? — pitaju opet.

— Bješe plakati, kada smo se radjali. Kasno je sada. Nego onoliko vremena, koliko uhvatimo, smijmo se. Ne deri se uz tudja nosila, makar i kožu s tebe odnijeli na njima s tudjim kožama. Smij se, brate, makar ne mogao; nek je samo dušmaninu žao; nek dušmanin ne zna, kako ti je; neka misli: srce ti se smije.

Po kućama zalazi čiča Firducija ponajviše onda, kada se komu desi imendan, ili kućna slava. Voli on ljudima čestitati. Mladjima čestita za šalu svakojako:

— Oženio se i raženio se! Udala se i razudala se! Vjenčali i razvjenčali se! Ja vam kolo vodio, a dom vam djecom rodio! Sretni bili ikada, makar pametni nikada! Djevojke, vrijeme ne gubite, skočite, pa me poljubite! I moja je brada negda bila mlada, sto vam i pedeset deriščadskih jada!

Ženama progovara ozbiljnije, hvali ih, koliko treba, i upućuje ih pametno.

— Istinu ću najzgoljniju kaz'ti: vi ste, žene, jezgra naših slasti. Veliko je blago žena lijepa, dobra i poštena. Neka čuva, tko je ima! Nek nikomu ne zaima!

Ali najljepše i najsvečanije pozdravlja vremešnije muškarce:

— Zdravo, djedaci, ko i sam što sam! Ja se jedva na nogama nosam, al jezik imam od guje ljući. Slušajte samo, kako će pući. Čestiti bili, jeli i pili, radili malo, gojili salo! Plivali u slasti ko riba u masti! Bile vam žene prilično poštene! Mladji vas svijet poštovao, a Bog vam lijepu sahranu dao!

Tako čiča Firducija iščestita svima, i starijima i mladjima, šta se komu priliči. A ako mu je društvo po volji, ostat će i podulje i razveselit će se.

Ali takvo mu veselje sutradan izbija na nos. Sav se razbalja od ljutine, što se je zavezao u ljudske poslove, koji ne valjaju, te u ljutosti priznaje, da ipak ima smrti i da će i on sam jedared umrijeti, jer je eto i zaslužio, da umre.

Kada se tako čiča Firducija pokori smrtničkomu usudu, znam pouzdano, da će me gdjegod uhvatiti i zaustaviti.

— Isaija! — reći će mi, — dok umrem, hoćeš li se na grobu oprostiti sa mnom?

— Hoću, čiča Firducija, kako ne bih! — odgovaram.

— Ali lijepo, cifrasto!

— Hoću lijepo i cifrasto, štogod mognem ljepše i cifrastije. A bih li bukliju vina bacio u grob?

— Nemoj! Ja sam svoju mjeru otpio. Nego nemoj zaboraviti, da rekneš: ovdje leži čiča Firducija, filozof, koji je osamdeset godina ispravljao ovaj guravi svijet. Samo glasno reci, da svi dobro čuju i zapamte. Jerbo kratak je vijek čovjekov i nisam mogao svakoga i nesetnoga uputiti i obavijestiti, kako se priliči.

JOZA LOVAC.

Otkad se je Joza odmetnuo u lovce, sve se je odjedared promijenilo. Drugačiji je danas lov, a kao da su drugačiji čak i sami zečevi.

Nekada je zečevima bio običaj, kad poginu, da se sasvim smire. Sada se je i to izobičajilo. Sada je zečevima, kad poginu, istom pravi život.

Kad će Joza u lov, dugo se sprema, a onda rano kreće. Rano rani, ali ne iz jutra, nego još u navečje lovskoga dana.

Udešava on to pametno. Sjedne sa ženom za večeru i traži priliku, da se svadi s njom. Nije to sasvim lako. Treba da se namuči, jer kad se je ženio, nije dobro pazio, nego je uzeo ženu, koja ne će da se svadja. Zabunio se, naišao na bijelu vranu. Muka je dakle, te on mora iz daleka da započinje.

— Kato, ja sam gladan. Malo će biti, što si spremila.

— Donijet ću još, — odgovara žena, — ima napolju.

Nije upalilo. Joza smišlja opet i nastavlja:

— Meni to nije dobro. Zar nemaš ništa drugo?

Ali ona donosi i drugo jelo. Ne možeš joj doskočiti.

— Kato, — zanovijeta Joza opet, — jesi li zaboravila, što sam rekao: danas si trebala čestitati baki imendan.

— Čestitala sam joj.

— A jesi li poručila, da nam u petak donesu kačicu ovčijega sira?

— Jesam.

— Da ima crne kave, ja bih pio. Ali nema.

— Ima.

— Dugme mi je otpalo s lovačkoga kaputa.

— Prišila sam.

— Zametnuo sam one druge naočale, što nosim u lov.

— Našla sam ih.

— Nisi valjda opet presladila kavu?

— Nisam je ni ošećerila.

— Moju pušku nemoj ostavljati više u hodniku.

— U sobi je.

Ne ide nikako. Znoji se Joza.

— Ja ću u lov, — odlučno će na koncu.

— Pa idi! odgovara mu žena.

— Idem odmah.

— Sada? — začudi se ona i zagleda se u muža. Evo napokon prilike.

— Da kada? — žesti se Joza. — Zašto da ne idem sada odmah? Ili možda hoćeš, da mi braniš? Hoćeš da se svadjaš? Dobro je, dobro!

Tako se on svadi, pa onda odmah obuče lovačko odijelo, prebaci torbu, pušku u ruke i s Bogom. A pred njim u korak lovački pas njegov, koji se obdan zove Švrćo, a obnoć, kad se ono ime teško izgovara, Lola.

Idu oni tako do prve gostionice. Tamo Lola odmah zakreće na vrata, a Joza za njim.

— Hoćete u lov, gazda Joza? dovikuju mu, kad udje.

— Dabome da ću, odvraća Joza i rasprema se. Onda sjeda i priča, što je i kako je nakanio. Krenuo je već sada, da što ranije stigne, pa da načini rusvaja med tom zečadijom.

— Moram tako, — objašnjava on društvu, — jer vi ne bi ni vjerovali, ali mene i mojega Lolu poznaju već sve zvjerke u Srijemu. Boje nas se kao groma i valjda već pričaju svojim mladima, kakvi smo, pa neka nas dobro pamte! Čim mi iz grada, oni u planinu, u vodu, kud koje. Zato se mi ovako još prije zore prikradamo k njima, da ih u snu zateknemo i pobijemo.

Kad tako ispriča društvu, kakvi su lovci on i Švrćo, krene i dalje, u drugo društvo, pa u treće, u četvrto, koliko se već desi. I onda sve ljepše priča.

— Moj Lola, — veli, — i nije pas, kao što su drugi psi. Da nije na četiri noge, on bi, kako je bistar, mogao biti na priliku poljar, ili egzekutor, ili još veći gospodin. Ja mu samo viknem: Lolo, ili Švrćo! pa mignem lijevo ili desno i prilegnem u jarak, a moj Lola skokne u lov i sam. Još se ja nisam ni namjestio i evo ga već. Ulovio zeca, divlju patku, jarebicu, šta već bude.

— Švrćo valjda i leti? — pitaju ga, — dok lovi divlje patke?

— Ne leti, — tumači Joza, — ali su mu oči urokljive, pa čim se zgleda s divljom patkom oko u oko, patka odmah tres o zemlju, a Lola nju krkac za vrat.

U docnije doba noći Švrćo skoro već i leti. Ne leti doduše još vazda po zraku, ali preskakuje, kako Joza priča, s drveta na drvo, kad hvata jarebice. Ali da one uzlete, uzletio bi valjda i on. Osim toga stvara on čudesa i po zemlji. Ne mora baš da leti. Jedared on na priliku, kad je Joza zadrijemao, opazi zekonju. Obično on onda probudi polako gazdu, ali sada se je valjda sjetio, da je gazda umoran i žao mu bilo buditi ga, pa se prišuljao i zgrabio pušku. „Šta će sada da bude?" žmirka Joza za njim. A Švrćo s puškom u strnjiku. Vidi zekonja njega i poznaje ga dabome, ali kao misli: uteći će, a šta da se boji puške! Nije pasji posao, da puca. Ali jest. Kad se Švrćo primakao zekonji, načlovi se odjedared,

zgrabi prednjim nogama pušku, stražnjom šapom odapne i zekonja se samo prebaci. Pogodio ga usred srca.

— Ako ne vjerujete, — veli Joza, — evo pa ga pitajte.

Kad je tako sve ispričao, čim su se proslavili on i Švrćo, ispali na ulici nekoliko metaka, da vidi, jesu li svi redari na svojim mjestima, i onda krene na posao.

Prodje maltu, zakrene s druma lijevo, pa potraži, gdje ima travno mjesto. Onda sprti torbu, skine pušku i prilegne. A Švrćo, kao pametan pas, uz gazdu.

Odmara se tako, dok sunce ne grane. Ali sada će zbiljski na posao. Samo dok gutne gutljaj šljivovice.

Ide Joza i mjeri očima po polju. Ništa. Unakrstio uzduž i poprijeko. Još vazda ništa. Leti po zraku svaki bijes, i vrane i vrapci, pa čak i labudovi iz Mačve, ali po zemlji ne trči ni gušter. Sve je pusto, kao da je izumrlo.

— Pa hajdemo prijeko, da vidimo sreću! — savjetuje se Joza sa Švrćom i prelazi drum na desnu stranu.

Ne prodjoše ni tri stotine koračaja, a Švrćo već naćulio uši. Bolja je sreća ovdje. Evo ga, evo, zakona mu zečjega! I ravno na njega i na Švrću.

Stao Joza i pričekuje, a Švrćo, kao pametan pas, ne miče se.

Dotrčao zekonja na kojih sto koračaja pred Jozu, ali onda zastane kao ukopan i trgne lijevo. Opali Joza jedared, jok; opali po drugi put, jok!

Ali skoči Švrćo, presretne zeca i presiječe mu put, pa ga opet potjera natrag.

Potrči zekonja, otkuda je dovitlao, ali ga i odonud dočekaju nečiji psi. I pred njim, i lijevo, i desno psi. Muka je biti zec. Što će on onda, nego opet natrag, kuda je već bio jedared udario, ravno na Jozu.

Iznenadio se Joza i zbunio se, pa sva sreća, što se zec ne pretvori u divlju krmaču, kad naletje na njega. Ovako Joza ne spade s nogu, nego junački zaošinu puškom oko sebe i zahvati zeca, da se je odmah triput prebacio i poljubio ledinu.

Dotrči Švrćo i uvjeri se, da je zec poginuo, a Joza, kojemu su već i mrtvi zečevi utjecali, ne povjerova mnogo ni zecu ni Švrćinu uvjerenju, nego odmah strpa zekonju u torbu, te u hlad.

Okrijepe se tamo i on i Švrćo, koliko su već sa sobom ponijeli, i onda legnu, da prespavaju žegu. A kad bude pred veče, dignu se obadvojica i udare natrag.

Dok stigoše u grad, već se i smračilo. Ali Švrćo je pametan pas i ne smeta njemu mrak, te čim oni pred prvu gostionicu, Švrćo odmah na vrata.

— Evo gazda Joze iz lova! — viču ljudi, — čim oni udjoše. Kakav je lov? pitaju.

— Nije osobit, — odgovara Joza. — Ubio sam jednoga, no taj i jest gromoran. Malih je bilo, ali te ja i ne tučem. Je li istina, Švrćo?

Švrćo ne odgovara, a Joza priča onda, kako je danas lovio:

— Koliko je zečeva moj Švrćo danas digao! Sve po dva, po tri, po deset, ali predaleko. I štogod diže, sve otjerao na Šašince, a oni iz sela samo dočekuju i biju.

Priča Joza i ide opet redom kao i sinoć, samo naopakim, da dodje do kuće.

U drugoj gostionici raste Švrćina slava još više a i zečevi se, što ih je digao, množe naglo.

— Pobio sam ih dosta, ali sam putom poraspoklanjao, veli Joza. Zadržao sam samo ovoga, jer je najveći i jer ga je Švrćo uhvatio. Evo vidite, da nema sačme u njemu.

— Valjda je jako prestario, — odvraćaju mu ljudi, — i nije bio voljan da živi više.

Rasrdi se Joza, pa sa zecom u ruci krene dalje, u treću gostionicu.

— Jeste li vidjeli zečine! — hvali se — Dvadeset sam ovakvih zečina danas pobio i porazdavao,

Ali tu mu još manje vjeruju.

Pije Joza, srdi se i pripovijeda. A kad nikako ne će da vjeruju, uhvati Joza zečinu, teljudima oko ušiju.

Ali ljudi su rdjavi, pa ne vjeruju ni sada još.

— Hajdo, Švrćo! — zove Joza svojega pametnoga psa, i oni idu dalje.

Sada Joza, čim udje, odmah i zapita:

— Vjerujete li ljudi, što ću vam sada pričati?

— Kako ne bi vjerovali! — odvraćaju mu. — Pričaj, što te volja!

— To je dobro društvo! — pomisli Joza pa položi zeca kraj sebe na stolicu, da mu bude pri ruci kod pripovijedanja, objesi pušku i torbu na klin i sjedne.

— Ovoga sam ja zeca, — priča Joza, — ulovio evo ovako: sjeo ja baš u jarak, da malko založim, a Švrćo odjedared skoči i poleti. Pogledam, a tamo grabi preko polja zec, evo ovaj isti, što je sada tu. Leglo ti zečje, zar nisi znao ni ranije ni docnije, nego baš onda, kad hoću da založim. Ali slabo si ipak izračunao. Tu je moj Švrćo. Viknem ja dakle odmah: Švrćo, goni ga ovamo k meni, da ne moram ustajati. Pametan je pas moj Švrćo. Zaokupio on zeca i ne pušta ga. Hoće zec lijevo, a Švrćo ga odmah preskakuje i navraća na desno. Hoće zec desno, a Švrćo opet navraća. Na kojugod stranu zec pogleda, s one mu je strane Švrćo. Mogao ga je i zaklati, ali ne će. Zna, što sam mu naredio, i goni ga k meni. Tako ga je lijepo ravno i dognao k meni. Ja samo sjedim i čekam. A kad zekonja preda me, ja se samo mašim, zgrabim ga i ošinem ga šakom iza ušiju. Gotov je. Bacim ga onda u torbu i eto ga sada. A Švrći kao pametnom

psu dadem odmah polovicu kobasice, jer ovake se zečine i ne love svaki dan. Ima zečeva velikih, a i sam sam ih se dosta natukao, no ovakvoga davno nisam vidio. Ako hoćete, pa da ga izmjerimo.

Okrene se Joza i maši se za zecom.

— Kamo zec? — pita i obazire se.

Ne odgovaraju mu.

— Kamo se djede moj zec? — pita Joza opet, a opet mu ne odgovara nitko.

Razgleda Joza i po sobi i pod stolovima, a onda skoči i dohvati s klina svoju torbu, pa se razmahne.

— Kamo zec moj, vi razbojnici i pustahije!

Skočio Joza, skočio Švrćo, ali jače je selo od svatova. Nema zeca, te nema. Svi su pošteni ljudi, ali zeca nema i ne može Joza ni torbom da ga izbije iz ljudi, nego morade uzmaći i on i pametni pas njegov Švrćo.

Žure se oni kući, a Joza tješi Švrću:

— Nemoj se žalostiti, Švrćo! Pametan si ti pas, ali eto vidiš, da ja pravo velim: ne vjeruj ni mrtvu zecu, da ti ne će uteći.

BABA RUŽIN MUŽ.

Nije to onaj baba Ružin muž, što ga je baba Ruža izgubila, pa ga je tražila varjačom po loncu i na posljetku našla u bijelom pasulju, nego sasvim drugi čovjek, ni rod ni surodica onomu prvomu.

Njega nije baba Ruža nikada izgubila i ne mora da ga traži, jer on se od kuće ni ne miče, manj da ga sama baba Ruža kuda pošlje, kako ona veli, ili otjera, kako on veli.

Stekla ga je već odavna i ni sama se pravo ne sjeća više, kada. Ni ne vodi računa. A ni ne sjeća se, kako ga je stekla. Ako će o tom da govore, odmah će se svaditi. Ona veli, da je on ludovao za njom i da je u vodu skakao, ako mu je ne dadu, a on se otresa i kaže, da je sve laž i bolje da je i u vodu skočio, nego što ju je uzeo.

On je baba Ružin muž i nikako se drugačije u selu ni ne preziva, ali ima on i svoje kršteno ime. Samo to mu ime nije vazda jednako. Kada je baba Ruža dobre volje, što nije često, ili kada ga jako treba, zove ga Ivicom. Ovako ga je nekada jedino i zvala, ali se je izobičajilo već. Kada je mirna, a niti ga treba, niti je rada svadji, zove ga: Ivo. Pred svijetom mu govori, osim u najljućoj svadji: Ivan. Ali u svadji mu govori i pred svijetom svakojako, i prilično ružno, a ako ga baš po imenu zovne, rekne mu: Ivekanja.

Na ona tri prva imena baba Ružin se muž obično ne oziva i ništa ni ne odgovara, kao da ni nisu njegova imena. Ali kada ga baba Ruža vikne: Ivekanja, skoči on odmah, ili da je posluša, ili da se svadi s njom, spram toga, koliko se je uplašio ili koliko se je razjunačio.

Takav je život med njima nastao, čim su se sastavili. Samo dva tri prva dana prodjoše u miru, a onda je odmah dotrčao vrag s kablom, da im hvata grijehe.

Treći četvrti dan iza vjenčanja otišao Ivan u društvo. Nije da je zapao do zore ni da se je opio. Vratio se za rana i prilično trijezan.

— Gdje si bio? — pita ga žena oštro.

On ne bi ni da odgovara, nego bi odmah da se miluje. Ali ni spomena! Najprije je morao biti izgrdjen, a onda, hajde de, još se je nekako sredilo sve za taj dan.

Otada vazda ovako. Ide li u društvo, nije dobro. Sjedi li kod kuće, ne valja. Kojigod posao uradio, rdjavo ga je uradio. Radjaju se djeca, on je kriv. Razbaljaju se i umiru, još krivlji. I ne koristi tepanje, ne koristi milovanje, pa niti ljutina, ni same šake. Onda tek da vidiš zlo! Da čitavo selo izgori, ne bi se tako zapamtilo, kako je zapamtio on, kada ju je samo jedared maznuo, a i to samo malko, tobože, toliko samo, da je poplaši.

Mislio je isprva: da nije možda kakav bijes ušao u nju i sada iz nje luduje, a ona sirotica ni nije kriva? Zato ju je i rado puštao i sam slao, kadgod zaželi da ode na koji crkveni god. Obišla ona tako sve crkve, i Tekije, i svetoga Bonu vukovarskoga, i Gospu morovićku, i Gospu ilačku, i obadva sveta Antuna, nikinačkoga i iločkoga. Obišla i druge crkve i svece, kuda malo svijet i zalazi. Pa ništa. Odsvakuda se vraća onakva, kakva je i bila.

Možda će se ohladiti, dok malko ostari? Godine prošle, od Ruže postala baba Ruža, od Ivana baba

Ružin muž, a bitka u kući svejednako onakva, kakva se je zametnula, čim ih je vrag sastavio, kako on tužan veli.

Smirio se baba Ružin muž sasvim i zašutio. Niti šta pita baba Ružu, niti joj naredjuje, niti joj brani, a rijetko joj i odgovara. Sve mu je po volji, osim dva tri put u godini. Ali onda se i čestito razjunači, pa uzme isplaćivati za cijelu godinu i još s pridom.

Najjunačniji je on, kada se junaštvo kuha u njem nekoliko dana i valjano se skuha. Dodje na priliku tkogod iz susjedstva u kuću, ili tkogod na ulici izlane njegovo ime: baba Ružin muž, — i odmah mu se u srcu započne kuhati junaštvo. Ne trpi on to ime i stoput je rekao svima, da ne trpi. Ako je vrag već uzeo ušur od njega i skleptao ga s babom Ružom, to je mogao učiniti, ali kršteno mu ime ne može sastrugati ni vrag ni čitavo selo. Ivan se on zove, i još Mačković po prezimenu, a kuća mu se u selu zove Krckalova. Ivan Mačković Krckalov, tako se on preziva i nikako drugačije. A baba Ružu ni nije pop krstio, nego vrag, i po njoj se ne može kršteno čeljade zvati, pa ne će ni on.

Dok još nije sasvim prestario, znao se je i potući za svoje pravo ime. No sada mu je već pošla sedamdeseta godina i ne može više, nego hlapće jezikom i mrmlja. Ali junak je još vazda i nije se prestao srditi u sebi.

Kada je miran malko od nje, sjedi i misli.

Misli na priliku: zar se ne bi baba Ruža mogla zapisati u bratimke? Druge matore babe već okukaše u crkvi, pa je starcima mir kod kuće, a ona nikako ne će da se zapiše. Možda bi onda i sama trgla malko dušu u se, koliko već mogne, makar i samo zato, neka svijet misli, da joj je jezik popustio. Makar i zato, ali nekako bi bolje valjda ipak bilo. Da samo hoće tkogod da je nagovori, neka se zapiše! Tko bio,

da bio, makar i crni ciganin. I njemu bi zahvalio i poljubio bi ga.

Da joj sam rekne? Nije već još nešto. Ta onda baš uz prkos ne bi htjela, nego bi možda još i njega natjerala, da se zapiše. Istjerao bi vuka na sebe.

Misli on i drugačije: eto, druge matore babe iznemažu i kunjaju po kući. Gdjekojoj se i jezik uzme, i sav se ukoči, pa ne može da govori. Druga ogluši i pogaze je kola. Treća se popne za kokoškama na dud i skrha vrat. Četvrta ima kćerku ili unuku, pa ostavi djedaka i ode kćeri ili unuci. Peta nestane, pa se ni ne zna, kako je nestala.

Sve može da bude na svijetu. Ali tako može da bude drugim ljudima, a eto, kako je njemu.

Razmislio je sve već, te sada čeka. Kada o svecima stanu derani pucati iz pušaka i kao ludi tjerati konje po selu, tako da svakiput tkogod od njihova bijesa nastrada, pazi on i pazi, tko će to biti? A kada obnoć zagrmi, napinje on uši i pazi opet: kuda li će grom tresnuti?

Prodju sveci, prodje trka i pucnjava, pregrmi i grmljavina, a baba Ružin muž uzdiše, hlapće jezikom i mrmlja.

A baba Ruža zdrava kao drijen i jezik joj kao čekrk.

— Ta će me guja preživjeti, — šapće baba Ružin muž.

I onda se on od žalosti razboli.

Leži i boluje. Gine, a sve još čeka, hoće li i njemu jedared svanuti kao drugim ljudima.

Čeka i misli, a duša u podgrlac i samo da iskoči.

— Jesam rekao, da je korenitija od mene! Pustila je žile čak u pakao, — kuka baba Ružin muž. — Hajde onda ja da se prtljam.

Dolaze mu starci i mire se. Prašta im on, što su ga zvali baba Ružinim mužem, kako se on istinski

ne zove, a praštaju i oni njemu, što ih je grdio ružnim riječima.

Došao i gospodin parok, da ga ispovjedi.

Lijepo se ispovjedio baba Ružin muž i sve po duši iskazao, šta je mislio i šta je čekao i od bijesnih konja i od duda i od pušaka i od gromova, a na posljetku pripita gospodina paroka:

— A kako će na groblju na mojem krstu pisati?

— Kako se zoveš, onako će i pisati, — odgovara parok.

— Hoće li pisati: Ivan Mačković Krckalov? — hoće on da bude siguran, pa zato i pita samoga gospodina paroka, a nikoga drugoga.

— Pisat će: Ivan Mačković, — govori mu parok, — a Krckalov ne mora da bude.

— Pa dobro, — odobrovolji se bolesnik, — ali ne će pisati: baba Ružin muž? Ne će pisati?

— Ne će. Tako ti nije ime i ne će ti ni na krstu pisati.

Zahvali on lijepo gospodinu paroku i sasvim se obraduje.

— Barem tamo neka bude, kako treba, — prošapće i izdahne dušu.

U KUĆANSKOJ ŠKOLI.

Sjedim ja lijepo mirno u svojoj sobi i mislim koješta (što ovdje pripovijedati ne smijem,) a ono kuc kuc na vrata.

— Slobodno!

Ulaze dvije gospodje, jedna u zelenoj haljini druga u modroj.

Znam, znam, znam.

Sjednemo.

— Ah, gospodine, da vas zamolimo! Ne ćete valjda zamjeriti, — započne gospodja u zelenoj haljini.

— Ne ću zamjeriti, — odvratim pokorno i spustim glavu.

— Vi ni ne sanjate, šta bi vas htjele zamoliti, — nastavi gospodja u modroj haljini.

— Ne sanjam, — odgovorim s mučeničkom predanošću.

— Mi bi vas zamolile, — prihvati opet gospodja u zelenoj haljini, — da bi nam izvoljeli sastaviti mali proslov za subotu, za završnu svečanost naše kućanske škole!

— Molim!

— Kratak, malen, samo nekoliko riječi. Vi to već znate. Ali izvjesno? Molimo lijepo. I kada?

— Odmah.

— Odmah? To je krasno. To je divno. Dakle odmah?

— Ovoga časa. Molim samo za pomoć.

— Izvolite! S drage volje.

— Molim onako od prilike. Tamo se, u kućanskoj školi, kuha, peče? Tako nešto.

— Jest.

— A ne pije se?

— Ne pije se. To jest: pije se čaj, crna kava.

— Dakle ipak! Mogli bi onda započeti. Prva dolazi juha, čorba.

Ali tu već zapesmo. Gospodja u zelenoj haljini stoji uz čorbu, a gospodja u modroj haljini uz juhu.

— Čorba je turska riječ, a za pravo znači samo riblju juhu, — veli gospodja u modroj haljini.

— Juha je nepoznatija riječ kod nas, — veli gospodja u zelenoj haljini.

Moradoh se i ja umiješati.

— Molim, gospodje, — ja sam uz juhu, samo rad sroka: juha se kuha.

— Kuha se, — potvrde mi obadvije gospodje i odobre mi, da ostanemo uz juhu.

— Da započnemo dakle, — reknem i uzmem pisati:

„Blago svima
„Želucima . . .

— Vrlo dobro, — potvrde opet obadvije gospodje i poskoče na stolicama, a ja nastavim:

„Jer se kuha
„Dobra juha.

— Bi li umiješali u juhu i suha kruha? — zapitam ja. — To su odmah još dva zgodna sroka.

— Nemojte, — požuri se gospodja u modroj haljini, — to ćemo kod mesa trebati. Sada dakle pečenje.

— Molim, govedina! — prekori je gospodja u zelenoj haljini.

— Pardon, istina je, — pocrveni gospodja u modroj haljini.

A ja nastavim:

„Govedina
„Bit će fina,
„Sos . . .

Tu opet zapnemo i zgledamo se.

— Mora li svakako biti sos? — zapitam.

— Trebao bi da bude, — uljudno će gospodja u zelenoj haljini.

Prokleti sos! Ni makac dalje. A gospodje su i same u neprilici i žale mene.

— Sos . . . začepi nos! kako je ispjevao još Janko Jurković, čini mi se, — usudim se ja napomenuti, ali moj prijedlog bude odbijen i ja moradoh mozgati dalje.

I sinu mi najzad:

„Govedina
„Bit će fina,
„Sa ponosom
„Dobrim sosom.

Gospodje me odmah proglase za prvoga pjesnika, i to ne samo u ovozemnoj zemlji, nego i u cijeloj jugozapadnoslavenskoj naciji.

Sada ćemo na pečenje. Ali to je već lakše:

„Svinjetina,
„Teletina,
„Jagnjetina,
„Sama je milina.

— Krasno! — kliču gospodje, a ja se junačim i pjevam dalje:

„A salata
„Vrijedi zlata
„Suha,
„S kruhom i bez kruha.

— Dobro ste upleli kruh, — pohvali me gospodja u zelenoj haljini.

Sada je već lakše. Još samo kolači, crna kava i čaj.

„Sve mi znamo, al najviše
„Kolačiće, torte i slatkiše.

— Oprostite, — prigovori gospodja u modroj haljini, — ali to mi se čini malo prekratkim. Barem nekoje bi se torte trebale poimence da spomenu.

Ali ja se uščudim:

— Molim, u specijalizaciju se ne smijemo upuštati, jer u općinstva su različni ukusi, a mi moramo da budemo objektivni spram sviju torti. Ne smijemo strančariti.

Gospodja u zelenoj haljini pristane uz mene, te se ja tako odbranim od torte.

Potjeram dakle dalje:

„Crna kava,
„To je naša slava.

— Vrlo dobro, — pohvale me opet gospodje i proglase me za prvoga pjesnika na kugli zemaljskoj.

„A naš čaj
„Nebeski je raj.

Gospodje odskoče sa stolice, a ja obrišem znoj sa čela i obradujem se, da je čaj svemu kraj.

— Hvala vam, gospodine, — uhvati me gospodja u zelenoj haljini za ruku, — sve je krasno, divno, božanstveno, te bi još jedino zamolile za nekoliko riječi završnih.

— Moralnu pouku? — zapitam i opet me probije znoj.

— Molimo lijepo!

Ali kada sam pregazio sosove, salate i torte, ne ću se valjda zaglibiti ni u moralnoj pouci.

— To bi od prilike bilo, — zapitam, — onako nekako, da se počne s jelom i da se svrši s čim pametnijim?

— Tako da, — potvrde mi gospodje.

— Može se i tako, — odgovorim ja smireno i malko pocrvenim od toga razgovora o moralu, jer ja sam čedan i stidljiv kao današnje djevojčice, iako nisam nosio do dvadesete godine suknje do koljena.

— Mogli bi možda ovako, — započnem:

„Koja ne zna kuhati i peći,
„Nije vrijedna niti muža steći.

— Dobro je, — prihvati gospodja u zelenoj haljini, — ali muž nije baš takva sreća. Znam ja dobro i predobro. Bilo bi nekuda zgodnije, da prijetnja bude ljuća, na primjer kaznom i na ovom i na onom svijetu.

— Odmah ćemo se zaprijetiti, — prekinem se ja:

„Koja ne zna kuhati i peći,
„Nek na svijetu ne nada se sreći,
„Nit će sreće niti raja steći.

— To je izvrsno, — zadovolji se gospodja u zelenoj haljini, ali se sada usprotivi gospodja u modroj haljini:

— Ipak bi trebao i muž da ostane u prijetnji, jer djevojke se ne boje pakla toliko, koliko nesreće, da se ne udadu. Zato bi najbolje bilo reći: udat ćete se, ali ako ne znate kuhati, dospjet ćete u pakao.

Gospodja u zelenoj haljini samo iskrivi usta i ne odgovori ništa. To znači, da je pobijedjena.

Ispravim dakle moralnu pouku ovako:

„Ako žena mužu kuha makar kako,
„Muž će brzo u raj, a žena u pako.

Ogledam se ponosito, ali gospodje šute. Napokon će gospodja u zelenoj haljini.

— Zašto muž u raj?

Ja se sav zbunim.

— Zato, zato, — promucam, — da se ne sastane sa ženom i da joj bude ljuća kazna.

Gospodje prasnu u smijeh, a gospodja u modroj haljini primijeti dobrostivo:

— Neka ostane tako, kako ste napisali, ali samo zato, jer ste vi neženja. Jedino zato.

— Dobro je, neka ostane! — pristane i gospodja u modroj haljini. — No sada samo još malenkost. Molimo lijepo! Ovo su bile same prijetnje, ali treba i nagrade da bude.

— Treba i nagrade da bude, — ponovim ja pokorno. — Možemo odmah, na priliku:

„Koja valjano kuha i peče,
„Punu će kuću djece da steče.

— Ah! — protrne lijevo gospodja u zelenoj haljini i nakrivi se na lijevu stranu.

— Ah! — protrne desno gospodja u modroj haljini i nakrivi se na desnu stranu.

Vidim, da valjda nisam pogodio, šta treba.

— To ne smije biti, gospodine, — snadje se najzad gospodja u zelenoj haljini, — ta moja kćerka ni ne sluti . . .

— Ni moja! — požuri se i gospodja u modroj haljini.

— Moja kćerka još vazda misli, — opet će gospodja u zelenoj haljini, — da će se s mužem samo igrati kao s mačkicom . . .

— Malo gladiti, a malo za rep vući, — htjedoh i ja pomoći, ali me gospodje tako nemilo pogledaše, da mi riječ zape u grlu. Opet nisam pogodio.

— Naša djeca ni ne sanjaju o . . . o . . . — započne gospodja u modroj haljini, ali onda zastane: — no vi ste neženja i ne mogu vam govoriti.

Opet sam dakle ja kriv, što ne mogu da razumijem stvar.

Situacija je teška.

— Kako bi bilo, — predložim, — da prizovemo u pomoć rodu? Roda je priznata specijalistkinja.

— Ne, ne! — usprotivi se gospodja.

— Ili da učinimo samo aluziju na to, da ipak ima djece na svijetu?

— Ne, ne, ne, ne!

— Onda ćemo djecu izbrisati iz recepta, to jest, iz moralne pouke.

— Izbrisati!

— A šta ćemo mjesto djece uzeti?

Sada opet ne znamo, šta ćemo.

— Mogli bi, — predložim ja, — obećati svakoj gospodjici, da će steći tri muža.

— Oprostite! — izbeči se na mene gospodja u zelenoj haljini. — Ta to ni u Turskoj ne može da bude: tri muža najedared.

Opet se nismo razumjeli.

— Ja mislim, — uzmem se braniti, — neka nevaljani muževi umiru, a ženice se odmah udavaju. Tako makar i triput.

— To već, — odobrovolji se gospodja u modroj haljini, — ali možda ne bi bilo pravo gospodi, kada bi se tako napisalo. Šta sudite vi? — zapita mene.

— Ja sudim, da se treba napisati, bilo muževima pravo ili ne bilo. Meni bi, na primjer, da sam oženjen, sasvim po volji bilo, da odmah umrem.

— Vi ste uljudan i umiljat čovjek, — pohvali me gospodja u zelenoj haljini. — Pa zašto se vi ne ženite? Oženite se, dragi gospodine!

— Samo dok proslov sastavimo, gospodjo! A i premlad sam još.

— Molim! Kako ćemo dakle?

— Evo ovako! — padne mi u taj mah na pamet:

„Koja dobro kuha, sreća joj se pruža,
„Da uhvati jednog, il dva, il tri muža.

— Sjajno! — zadovolji se gospodja u zelenoj haljini, ali gospodja u modroj haljini prigovori mi:

— To je za onu, koja zna kuhati, ali koja zna i kuhati i peći?

Istina je! Treba ili ispraviti ili dometnuti. Dometnut ćemo dakle:

„Koja dobro kuha i peče,
„Dvostruk broj će muževa da steče.

— Sve je u redu! — uzdahnu obadvije gospodje i pruže mi ručice.

Sada se ja istom razjunačih:

„Muževi će biti tihi kao voda,
„Pokorno će jesti, štogod bude moda.

— Izvrsno! — zadive se gospodje.

„Šutjet će i jesti, štogod žena dala,
„Jedino će zinut, da joj reknu: hvala!

— Divno! — odjekne opet i s lijeva i s desna.

„Na samrti samoj govorit će tako:
„Iza tvojeg jela umirat je lako.

— Božanstveno! — ori cika oko mene.

„Još iz crnog groba zaklinjat će žene:
„Hrani novog muža, kao što si mene!

Gospodje se skoro obeznaniše, ali ja nastavih:

„Iz svih grobova će složan orit glas:
„Hranite ih samo, kao što ste nas.

Gospodje zaplakaše.

„A s neba će jeka odjekivat sama:
„Hranite ih samo, bar će brže k nama.

Zastadoh umoran, a gospodje uluče priliku i uhvate me za ruke.

— Vi ste istinski pjesnik! — progovori mi s dubokim ganućem gospodja u zelenoj haljini. — Njegujte dar božji! Hvala vam od svega srca. Ali mi smo uzbudjene i ne možemo danas nastaviti. Doći ćemo sutra, da završimo. Sutra konačno. Do vidjenja, božanstveni pjesniče!

Ja se poklonih, a kada digoh glavu, nije više bilo ni gospodje u zelenoj ni gospodje u modroj haljini.

Sutra dakle opet. Dobro. Ali samo još sutra Do godine, ako kod nas u gradu bude opet škola za kućanstvo, upisat ću se u tu školu i ja.

Ljetos sam promašio, nisam se upisao, ali na godinu ću da se upišem prvi. Čim bude upisivanje, ja ću otrčati i zapisati se. Ne ću više da promašam, što se činiti mora.

Istom sam danas dokučio, da mi je to sveta dužnost.

A onda, kada i ja budem upisan, mogu i ja kazati, koga bi trebali zamoliti, neka nam sastavi proslov. Onda ću i ja otići i kazivati, šta nam treba i kako treba da bude.

Zato ću se ja do godine upisati u kućansku školu.

TI PROKLETI JEZICI.

Zlatan je čovjek bio moj prijatelj Janez, za mladih bečkih dana. Lijep i jedar kao pravi slovenski gorštak, dobar kao dobar dan, srdačan drug. Lud za igrom, za pjesmom, za djevojkama. U jednu riječ, čovjek, obdaren svim općeslovenskim vrlinama.

Kada bi bilo po pravdi i pravici, takvoga bi čovjeka, koji je na radost sebi i svijetu, trebala sreća uzeti pod okrilje, njegovati ga i tetošiti. Ali, na žalost, pravda je davno poginula i nije se ni u oporuci sjetila mojega prijatelja Janeza.

Tako morade i on da ide starim utrenikom vesele nevolje, zlopateći kao vrag na plitku dnu, a pjevajući i smijući se, kako samo mladež — ludež zna.

Živio je slavno i zadovoljno. Kao što je ptici nebeskoj svaka streha podesan stan, a sve, što nije tvrd kamen ili crna zemlja, prijatna hrana, tako je i prijatelju Janezu, praktičnu i vrijednu planincu, svaki bogovetni dan bio jedino nova prilika za privredu.

— Ja sam kao prorok Mojsija, — znao je govoriti sam, — ali ja sam i veći. Mojsija je udarao štapom o kamen i izbijao vodu, a ja izbijam iz kamena novce.

Radio je on po poslovnicama leopoldstadtskih Jevreja, vodio strance i pokazivao im grad, trčkao u uredništva dnevnih listova i prvi im donosio vijesti o gungulama, tučnjavama i drugim važnim uličnim

dogadjajima, učio djecu igranju, pjevanju, sviranju, školskim naukama, udešavao obrtnicima knjigovodstvo, upućivao i vodio seljake sviju narodnosti, koji dolaze „ravno pred carevo lice", — sve radio i svačim zaradjivao.

Da mi je rekao: uzeo sam omnibus i od sutra ću voziti, ne bih se bio začudio. Ali kada mi je došao i pripovjedio mi, da je dobio „vrlo dobra" učenika, baruna, pješadijskoga majora, i da će ga učiti hrvatskomu jeziku, ipak sam se začudio.

— Brate mili, zar hrvatskomu jeziku? — zapitam.

— Hrvatskomu, dabome, — odvrati Janez. — Na proljeće mora barun sa svojim bataljunom u Hercegovinu, pa bi donde da nauči nešto hrvatski.

— Lijepo! Pa od tebe? — zapitam.

— Od mene, — ozbiljno će Janez. — Pa zašto ne bi?

— Ta ti, momče, — opet ću ja, — ne znaš hrvatski ni beknuti.

— Ne znam, — mirno će Janez. — Dakako da ne znam. Ni ne velim, da znam. Ali evo gramatike, — i on izvuče iz džepa knjigu, — pa ćemo obadvojica da učimo. Samo ja ću jedan dan unaprijed, jer učitelj mora da zna više od učenika.

Tako i bude, te moj prijatelj Janez još toga dana otpočne posao.

Nekoliko sam ga nedjelja sada rijetko sastajao. Vazda je bio zaposlen i jedva je dospijevao, da mi se samo s dvije tri riječi pohvali, kakvo je fino mjesto stekao.

Ali negdje treće ili četvrte nedjelje eto ti prijatelja Janeza rano iz jutra k meni. Vidim, da je blijed, usplahiren, a ruke mu dršću. Nisam ga ni zapitao, a on mi odmah reče:

— Raskrstio sam se s barunom.

— Zar? Da nije on s tobom?

Janez me pogleda ispod oka i mrko odvrati:

— Nije.

Znao sam, da istinu govori, i zapitam ga:

— A zašto, more, kada ti je dobro bilo? Valjda niste već obadvojica naučili hrvatski?

Janez se nekolikoput prošeta brzim koračajem po sobi, stane časkom pred prozor, a onda se naglo okrene k meni i zavikne, kao da će zametnuti svadju sa mnom:

— Je li, šta u tom tvojem prokletom jeziku znači riječ: svitnjak?

I onda poleti k meni, kao da bi da se tuče sa mnom.

— Ajoj! — zaciknem ja i izmaknem se pod stol.

— Govori: šta je to? Šta znači ta prokleta riječ?

Vidim, da ga je probio znoj i sažali mi se.

— Dragi brate Ivane, — uzmem ga miriti, — reći ću ti već. Samo mi kazuj, šta će ti to? U hrvatskom jeziku svaka riječ znači nešto, što jest, i onda još nešto drugo. Spram toga, u kakvom se društvu desi. A nekoje riječi ne znače opet ništa, nego samo trče uz druge kao ždrebad. Ima kod nas svakakvih riječi.

— Dobro, — odvrati Janez i sjedne za stol, pa se razmaše rukama, — ali neko leksikalno značenje svaka riječ ima. Šta dakle znači riječ svitnjak?

— Oj? — odvrnem ja.

— Ta valjda znaš ti, kada ne znam ja. Šta znači?

Nevolja je s takvim radoznalim čovjekom.

— Znaš, Janko, kako ćemo? Reci najprije, šta si ti mislio, da bi ta riječ mogla značiti.

— Zašto to?

— Zato, jer možda i to znači. A ako ne znači, možda bi mogla značiti. I ako baš ni ne bi mogla, možda će na posljetku ipak morati. Hrvatske su riječi pokorne, dragi moj prijatelju, i možeš ih navijati na svoju ruku, možeš ih navraćati na svoj mlin i kosti im lomiti do mile volje. Znaj, brate slatki, da rječnik jugozapadnoslavenske akademije još nije dopro do te riječi. Ima dakle vremena, da mi još

nametnemo javnosti onakvo značenje, kakvo tebi treba. Možemo napisati roman i dati mu takvo ime. Možemo najmiti kakvoga slijepca, da opjeva junaka, kojemu je takvo ime. A možemo i napisati herojsku tragediju pod tim imenom. Sve se može. Sve ćemo učiniti, dokazat ćemo, da ta riječ ima i ono značenje, što joj ti daješ. Govori dakle, golube, da čujem, šta tebi ta riječ znači.

Moje riječi odobrovoljiše prijatelja Janeza i on mi pruži ruku.

— Reći ću ti, šta meni ta prokleta riječ znači. Ja sam joj prodro u srce i vidio sam, od čega je sklepana. Meni svitnjak znači dan, koji sviće.

Sada i ja njemu pružim ruku.

— To ona i mora da znači, ako i nije dojako značila. Dan, koji sviće! Pogodio si riječ u živac i izmamio joj istinsko značenje njeno. Ti prvi, Ivane moj! A kako, čim, otkuda? Govori!

— Sve ću ti ispripovjediti, — odvrati Janez i uhvati me pod ruku. — Ali hajdemo na čašu piva.

— Da ne bude na više?

— Makar i na više! Makar se oteglo sve do svitnjaka, — odgovori Janez veselo.

Kada je tako, ne mogoh se usprotiviti, nego podjoh s njim.

— A sada da ti pripovjedim sve po redu, — prihvati Janez, kada smo sjeli u gostionici, — kako sam se ja sukobio s tom zlosretnom riječju.

— Pričaj, ali polako! Tavan piva, tavan priče.

— Tako ću, — razveže Janez pripovijest, — a ti slušaj i divi se, kakve nevolje mogu da snadju čovjeka, koji se istinski i pošteno trudi. Stao ja učiti mojega majora, kako ti već rekoh. Nabubam svaki dan ljudski, šta mi treba, i onda njega učim. Malo mi je doduše teško s hrvatskim naglaskom, ali Švaba i onako ne može naglasak naučiti. Nisam ga zato ni mučio. A sve drugo ide kao po loju. Mlatim ja njega

sa svih sedam padeža oko ušiju, da mu se sva glava zapušila. Šta će toliki silni padeži, vajka se on jadnik i sumnja, da li će ih ikada popamtiti. Moraš, Švabo! Znojim se ja, znoj se i ti! A u sebi psujem te proklete padeže i sam. Dobro dakle. Muči se on, kao grješna duša u paklu, i samo u strahu zapitkuje, ne će li možda glagoli biti još strahovitiji. A ja moram da ga tješim, da se ne bi poplašio i pobjegao. Sve bi, kako vidiš, lijepo i krasno bilo i ja bih ga učio cijelu zimu, da sudbina jarac ne smisli drugačije. Siromak čovjek neka na ledu kuću sagradi, pa će mu i tamo izgorjeti. I led će eksplodirati i ubit će zlosretnika. Takav sam ti ja, otkada me je mati rodila. Da cijelu noć padaju dukati s neba, ja bih to jamačno prespavao, ali da samo jedna jedincata sjekira padne, mene bi u čelo pogodila.

— Rasprsnula bi se sjekira, — utješim ja Janeza.

— Takva je moja sreća, — uzme on kukati dalje. — Da padnem na ledja, razbio bih nos. Da podjem u crkvu, toranj bi se na mene svalio. Da se oženim, mlada bi se pretvorila u muškarca.

I on potegne pivo. A onda se opet razblaži:

— Ne koristi jadikovati. Slušaj dakle! Sve je dobro bilo, dok nije došlo do udaje neke gospodjice, koju ja ni ne znam, pa ni danas joj ne znam ni ime ni prezime. Ni ona ne zna za mene, a eto vidiš, kako mi je naškodila i razjadila me i osramotila me. Na što joj se bilo i udavati!

— Nije ni trebala! — potvrdim i ja.

— Palo joj tako na pamet i sada, naravski, svi će da joj čestitaju. I moj se major, momak od oka, a ćelav od obrva do zatiljka, sav uzvrpoljio. Služio je nekada pod njenim pokojnim ocem, generalom, pa veli, da mora čestitati. Dužnost. A onda se sjetio: general je bio Hrvat, pa zar ne bi bilo zgodno, da njegovoj kćeri čestita hrvatski. I tako već uči hrvatski, pa ako baš ne pogodi sam, eto sam mu pri ruci ja.

Sastavit ćemo dakle hrvatsku čestitku, ali lijepu i malko pjesničku, kakva već treba da bude mladoj djevojci za udaju. On je već nešto i pokušao. Pročitao mi i vidim, da nije loše. Sada još samo da prevedemo. Potezi, povuci! Samo lijepo, pjesnički, veli on, a i ja bih.

— Dein Ehrentag bricht an, — deklamuje moj ćelavi major.

— Sviće tvoj svadbeni dan, — prevodim ja.

— Je li to pjesnički? — zabrinuo se major. — Bi li možda moglo pjesničkije da bude? Molim vas, potrudite se.

I eto tu ti nastaje tragedija. Šta me je samo napao, da se uprem i da se pjesnički izražavam! Upeo se ja iz petnih žila i kopkam po glavi, ne ću li iskopati štogod ljepše. I sinulo mi. Sjetio se ja one nesretne riječi. Otkuda je samo znam? Od tebe ili od kojega drugoga Hrvata?

— Sviće . . . sviće . . . — mucam ja i sav sretan priklopim — svitnjak . . . sviće svitnjak tvog vjenčanog dana.. . .

— Kako? kako? — požuri se major, da zapiše.

— Sviće svitnjak tvog vjenčanog dana, — deklamujem ja, a on piše:

— Sviće svitnjak tvog vjenčanog dana, — ponavlja major. — To vrlo lijepo zvuči, onomatopojetski.

On blažen, a ja ponosit. I tako mi lijepo udesimo čestitku, major je odmah prepiše i odašalje, a meni još specijalno zahvali i počasti me vinom, čajem, cigarama. Sve za moje pjesničko nadahnuće. Proslavio se ja, ali za kratko mi potraja slava, samo do preksutrašnjega dana, to jest do danas. Iznevjerila me je danas i slava i sreća. Došao ja k majoru, a on skače po sobi. Kasno mu je, da uči igrati, a valjda mu je već i poteško. A tek kada je mene zapazio! Stao prevrtati očima, a onda se od smijeha izvalio

na divan. Čas bijesan, čas puca od smijeha. A meni se klanja.

— Gospodine barune, — započnem ja, ali me on odmah pretrgne:

— Hvala za čestitku! I meni su zahvalili, jošte kako zahvalili! Hvala vam!

Riječ po riječ i mi se razidjosmo. Ne ću da budem s čovjekom, koji ne poštuje moje znanje. Ne ću ni za što na svijetu. A sada mi pravo i istinski reci, šta ta prokleta riječ znači.

— Dragi prijatelju, — zagrlim ja Janeza i poljubim ga u čelo junačko. — Brigu pod glavu, Bog će sve izbrinuti. Ne kini se, ne ubijaj se! Ta riječ znači: dan, koji sviće. Ti si pogodio značenje njeno i nemoj mariti za kritiku ni za ljude, kojima ona deseto znači.

Kako je Janez još vazda uzrujan bio, moradoh ga i dalje tješiti.

— Ne tuguj, prijatelju, jer ti si jedan od onih, koji našemu jeziku prinavljaju novih riječi.

I tješio sam ga tako slažući po tavan piva i po tavan razgovora, sve dok nam nije svanuo svitnjak.

Muka ti je s tim prokletim jezicima. Niti smiješ da ih bogatiš, niti da ih siromašiš. I zar da onda budeš lud, pa da jezike učiš?

E ILI IJE

Čim je profesor Skerlić pokrenuo pitanje, bi li bilo zgodno, da svi mi, i Hrvati i Srbi, odbacimo u književnosti ijekavštinu i prihvatimo ekavštinu, znao sam, da i ja moram izreći svoje mišljenje. Pitao me doduše nije nitko, ali na koncu konca, nitko nije pitao ni Skerlića.

Mene to pitanje i onako muči još iz maloće.

Lako je Skerliću. On je Šumadinac, pa čim je stao na svijet, odmah je éknuo i otada samo i êčê. Porodica ekavska, škola ekavska, književnost ekavska, a ako je slučajno oženjen, i ljubav ekavska. Zna on dakle, šta može i šta smije.

A šta ja? Porodica mi je, kao i svima nama Hrvatima-štokavcima, starinom ikavska. Djed moj, Brodjanin, samo je i ikao, otac moj je priikivao, slavni naš fra Ivan Velikanović pjevao je ikavski o sveticama (o svecima nije) i pisao o pivnicama (to su pijevnice, nisu podrumovi), a ikavac sam po srcu i duši i ja sâm, jer to se ne zatire. Ali ja sam rodjen i živim u Srijemu, med ekavcima, a po školi i po književnosti sam ijekavac.

Znam da govorim sva ta tri narječja i da se ne bunim, no nekada je bilo muke s ijekavštinom. Učitelj se je moj, krasna i čestita duša, ali čovjek slab u piću (i umro je siromak u podrumu), dosta namučio sa mnom, dok me nije obavijestio. I jest smiješna

stvar: najprije me naučio, da mjesto e pišem ije, a onda se upeo i on i pokojni moj otac, da bar prezime moje ostane, kakvo je bilo, jer druge sam ja riječi sve bez milosrdja poijekavio.

Ja sam dakle tu muku premučio i znam, kakva je. Zato i hoću da presudim pitanje.

Ponajprvo: otkuda nama ta tri narječja? Što se tiče ijekavštine, odgovor je jasan, čim pogledaš geografsku kartu. Ijekavština se je razvila na jugu, u toplijem podneblju. Nema dakle sumnje, da su klimatske prilike prouzročile njen razvitak. Fizički je zakon, da se na toplini rastežu tjelesa. Tako su dakle nastali i ijekavski oblici: „lijepijeh", „svijetlijeh" sasvim prirodnim načinom, pod utjecajem južne topline. Rastegli se u ustima.

Teže je već rastumačiti postanak ekavštine i ikavštine. Ne smije se a priori odbiti ni hipoteza, da su možda naši pradjedovi, kada su u šumama dobili prve knjige, počeli krivo čitati ono starinsko „jat", neki kao i, neki kao e, i tako je nastala zbrka.

To nesretno slovo „jat" svuda je i onako na nepriliku, pa je i Vuk skoro ostao prostak pred Rusima, kada ga je — malko nezgodno — prekrstio.

Priličnija je ipak druga hipoteza, da smo svi mi starinom ijekavci s juga, valjda s rijeke Bune i da smo se nekada zvali Bunci ili Bundžije. Odande smo se raselili, pa kao što na seobi biva, izgubili smo nekoji na putu slovo e, te postali ikavci, a drugi opet izgubili slovo i, te postali ekavci.

Analogan slučaj vidimo i kod Bugara, koji su nekada, kao i mi, imali deklinacije, ali su ih u ratovima redom pogubili.

Bilo kako bilo, danas nas ima svakakvih, ikavaca, ekavaca, ijekavaca. Sada nam je posao: prvo, da vidimo, šta je čije; a drugo, da se pobijemo.

Potrebna je dakle inventarizacija. Treba da se zna, šta imaju ikavci, šta ekavci, šta ijekavci.

Ali tu odmah vidimo, na žalost, da gruntovno stanje nije u skladu s faktičnim posjedom, nego svako narječje ima takvih riječi i oblika, koji podnipošto nisu njegovi, nego tudji, iz drugih narječja.

Da zahvatimo samo nekoliko primjera, s kojima ćemo odmah zaći i u folkloru.

Ako uzmemo glagol: piti, šta vidimo? Da je ikavski, ali samo u infinitivu. U prezentu je samo ijekavski, a ekavski nije nikada. Ekavci su dakle naučili piti donekle od ikavaca, a još više od ijekavaca. U drugu ruku, mora se napomenuti, ekavci upotrebljavaju ijekavske oblike: pijem, piješ, pije, mjesto korektnih ekavskih oblika: pem, peš, pe, pemo, pete, pu.

Druga riječ: ekavski jesti, ikavski jisti, upotrebljava se kod ijekavaca u ekavskom obliku. Ijekavci dakle nisu znali jesti, barem u infinitivu, ali u prezentu su već znali: ijem, ješ, ije.

Tako je s mnogim i premnogim riječima, svuda je zbrka, nered, otimačina. Sve se čini, da tu ni nije dovoljna sama inventarizacija, nego će se morati osnovati čitava gruntovnica, ili baštinske knjige, kako u Srbiji vele, pa da se zapisuje, i tko je vlasnik koje riječi, i odakle je koja riječ uzeta u zajam. Bez toga nikada reda ni mira.

Najprije dakle red med narječjima, a onda tučnjava, ako Bog da. Redom se jež ježi.

Red je gotov. Hajde onda da se bijemo, u ime božje, čije li.

— Vas ijekavaca ima manje, nego nas ekavaca, — veli ekavac.

— Nas ijekavaca, skupa s Rusima, ima i sto milijuna, — odgovara ijekavac.

— Nije istina, da je vaše narječje ljepše od našega, — veli ekavac.

— Tako će i biti, — odgovara ijekavac, — jer mi imamo same jasne glasove: a, e, i, o, u; a ti imaš i glas ä.

— Nemamo mi vremena, — veli ekavac, — da izgovaramo te kobasice tvojijeh lijepijeh riječi.

— Dabome da nemate, — odgovara ijekavac, — jer vi ste vrääädan svääät i žalite zacääälo vrääme.

Sluša ih ikavac, smije se i veli:

— Ako se ljudski posvade, kao da ću ja još na koncu imati pravo.

I onda ih stane miriti:

— Znate šta, ljudi božji. Hajdemo da svi budemo ikavci. Nas ikavaca i Malorusa ima četrdesetak milijuna. Nemamo onijeh lijepijeh riječi, ali zato se zacääälo ne ćemo ni zagnjaviti.

Onda se potukoše.

Šta ćemo dakle sada?

Kako bi bilo, da ono nesretno slovo „jat", što smo maločas još nagrdili, zamolimo, neka oprosti i neka se vrati, pa neka ga u ćirilici čita svatko, kako voli, i, e, ije.

Onda da zamolimo i staro rogato e, neka se i ono vrati, pa neka i njega svatko čita, kako mu srcu godi. A ako se rogatomu e usprotive oženjeni ljudi, neka se u štampi makar izvrne i neka stoji na rogovima.

Tako će da bude mir i red i blagodat božja.

Mogli bi još i pametnije učiniti. Mogli bi udesiti ovako:

S proljeća da budemo svi ikavci. Onda čovjek još ne smije pravo da zine iza zime, nego stiskuje zube, mora da štedi glasove, kada govori, i ubrzava riječi. Lipo vrime!

Ljeti da budemo ijekavci, jer onda je vrućina, riječi se po fizičkom zakonu rastežu i same. Lijepo vrijeme!

U jesen da budemo ekavci, jer opet zahladjuje, ali ipak smo šire volje, nego s proljeća; ima žita, ima vina, ima rakije, možemo dakle i jače zinuti. Lepo vreme!

Zimi opet dušu u se, a zube stiskuj; ne treba ni vokala, ni narječja, nego cijedi kroz zube i žuri se! Lp vrm!

Bit će doduše poteško s ona tri prva narječja, s proljetnjim, ljetnjim i jesenskim, ali zimsko će narječje već lakše biti, jer će se moći samo šaptati, kao čerkeski jezik.

Razumije se samo po sebi, da će onda svi sabori našega jezika biti sazivani jedino zimi, a sve će se druge zabave priredjivati ili ranije ili docnije.

Težak će onda biti hrvatski jezik, ali šta smeta? Ista je muka, da bi ne naučio samo jedno narječje ili ne naučio nekoliko njih.

A na koncu konca, koji ne budu jezika znali, mogu i onako biti kritičari dnevnih listova ili recenzenti literarnih društava.

CAVE SCRIPTOREM.

Još u ono blaženo doba, dok sam se bakljao sa starim klasicima, nisam bio sasvim na čistu, da li bih literaturu ubrojao med korisne izume ljudskoga duha, kao što su na priliku: loptanje, sklizanje, kockanje, ili med zablude čovječanske, kao što su: gramatika, matematika, ekshorte.

Ako je predočim udruženu s rječnikom, moram je ubrojati med teške zablude, stvorene za mučenje podmlatka ljudskoga. Ali u drugu ruku, ako skinem s nje rječnik, sintaksu i sve ostale dosadne privjeske, moram je okrstiti veselom i slatkom naukom.

Pogotovo se uvjerih o tom, kad se prihvatismo slavnoga bećara Publija Ovidija Nasona i njegovih „Metamorfoza".

Metamorfoze bi trebale da budu najbolje i najpodesnije štivo za dječake ispod četrnaest godina. Tamo dječak ima prilike, da obazna mnogo prijatnih i dobrih stvari. Čita on u njima, kako se mlade nimfe brčkaju po vodi i vuku u svoj zagrljaj mladiće, kako bogovi i satiri trče bez daha za djevojkama, i kako se muškarci prevraćaju u ženskinje. To sve pozorno čitaš, podvlačiš i onda se zamišljaš. Trudiš se, da dokučiš: šta će nimfama mladić i šta će djevojke bogovima i satirima? Šta će im?

Mozgaš, pa ako si bistar, ti ćeš i dokučiti. A ako si konservativac i još vjeruješ u rode, sada ćeš se uputiti.

Moglo bi dakle biti koristi, da se i tu nije ispriječila smetnja. Ali baš onda, kad trebaš da budeš sasvim obaviješten, iznevjerava te literatura. Baš onda, kad trebaš najzad da čuješ, zašto se nimfe brčkaju po vodi i zašto bogovi i satiri lete tako pomamno za djevojkama, ne nalaziš valjana odgovora, nego samo vidiš po brojevima stihova u knjizi, da je izostavljen stih dva. I to sada, gdje je najzanimljivije i gdje trebaš da budeš upućen temeljito.

Tako ti je s literaturom. Ili te prevari odmah s početka, ili te prevari na koncu. Ili te vara od početka do kraja. Od prilike kao i žena.

Zašto da je onda voliješ nego i ženu? Zašto da i nju, po ruskoj poslovici, ne ljubiš kao dušu i ne treseš kao krušku? I zašto da joj vjeruješ ikolicko?

Od onoga vremena, provedenoga s raspojasanim pričama tomskoga prognanika, stoput sam se do danas uvjerio, da literatura nije u svako doba dana i noći vesela i slatka nauka.

O tom me je svojstvu literature sasvim uvjerio moj prijatelj Stipo, vjerni službenik njen.

Sa Stipom se ja znam od pamtivijeka. Prisni smo prijatelji bili. On je meni hvalio, štogod ja napišem, a ja sam njega hvalio, što ne piše ništa. Slagali smo se dakle bratski i iskreno smo drugovali.

Ali jednoga mi dana dodje Stipo i izjavi mi, da sada piše i on. Onda izvuče iz kaputa omašnu teku i položi je pred mene.

Uzdahnem i pročitam na teci motto:

. . . Stulta est clementia, quum tot ubique vatibus occurras, perituraе parcere chartae.

— Pročitaj, pa ćeš mi reći, šta sudiš, — naredi mi Stipo.

Tako Stipo postade pjesnikom i prestade hvaliti moje radove.

No onda me opet jednoga dana pohvali toliko, da mu moradoh zahvaliti. A kad sam mu zahvalio, odmah će on:

— Napisao sam pjesmu,koja nije ni najmanje loša, kako ja sudim. Da je pročitamo, pa da je pošljem kojemu listu! A možda da je malko još i dotjeramo!

Sjednemo dakle i uzmemo je dotjerivati. I tek što je dotjerasmo, već svanula i zora.

Peto uredništvo, kojemu smo pjesmu poslali, odštampa je ipak. I onda se Stipo prestade šišati i prevrati se u kritičara mojih radova.

Kratko vrijeme iza toga raselismo se. Iz početka smo se sjećali jedan drugoga gdjekojim pismom. Docnije ni to.

Ali Stipo stade rasti. Pjesama nije više pisao. „To svatko zna", veli. Bacio se na ozbiljniji posao, na revijalno proždiranje literarnih žrtava.

Započeo je bio sa studijama i nosio je pred sobom kao štit erudiciju. Ali mu to nabrzo dotešta, te on presedla na čistu idealnost i tamo se razvagani.

I tako ja prije nekih dvanaest trinaest godina dobijem odjedared od mojega nekadašnjega druga Stipe, a sadašnjega čuvara literarnih ideala, evo ovakvo pismo:

„Dragi prijatelju! Ne znam pravo, bih li ti čestitao ili bih te prekorio zbog hipokrizije.

Ti znaš moje nazore i moje ideale. Ja se za njih borim, za njih živim i od svega se srca veselim, kad vidim njihovu pobjedu nad okorjelim dušama današnjega svijeta.

Ne znam (da ti iskreno reknem), otkuda su oni tvoji citati. Javi mi, da pročitam. Nije čudo, ako štošta i promašim, ali mi je žao, što sam promašio djelo tvojega čišćenja.

Znam, da nisi hipokrita, nego da ti je srce iskreno. Čestitam ti i veselim ti se.

Javi mi odmah!

Pozdravlja te srdačno

tvoj Stipo".

Kad sam pismo pročitao, pročitam ga još jedared i onda se sasvim uvjerim, da ni trunka ne razumijem. Sutradan pročitam i treći put, pa kad ni onda ne razumjeh, odlučim, da ću pripaziti na dnevne vijesti zagrebačke, nije li naš slavni kritičar Stipo ovih dana pomjerio pameću.

Mjesec dva iza toga desim se u Zagrebu i sretnem Stipu.

Zatrčao se on preko ulice, raširio ruke i zagrlio me. A onda me silom odvukao u svoj stan, da se porazgovorimo. I vazda mi čestita, čestita, čestita.

— Znao sam, brate, — govori mi — da ćemo se naći.

I onda me strašno pohvali, kako sam čestit, iskren, idealan. I opet me zagrli.

Vidim, da je zdrav u licu, gojan, čvrsto hoda, ruke mu ne dršću.

— Ali sada kazuj, — opet će on, kao i u onom pismu, — otkuda tebi oni citati? Iz kojega su ti djela! Kako sam ja to promašio? Kazuj, brate!

Navalio na mene, a ja ne mogu ni riječi da mu odgovorim, koliko ga žalim. Zdrav je na oko, ali je pomjerio siromak pameću.

Ja ga žalim, a on me veselo gleda i neprestance mi govori. A onda odjedared skoči, dohvati s drugoga stola dvije debele knjižurine i donese ih.

Da si nije možda siromak utuvio u glavu, da sam ja te knjižurine napisao? Da nisu to ona djela, za koja me Stipo hvali, a ja i ne znam, da sam ih napisao?

— Vidio si valjda već? — zapita me Stipo i pokaže mi knjige.

Bio je to Ivekovićev rječnik, koji je onda baš izišao.

— Nisam vidio još, — odgovorim Stipi i pokušam da svrnem razgovor.

Ali Stipo odmah rasklopi knjigu, pa mene uhvati za ruku i zapita:

— Odakle je ovo? Evo vidiš. „Nerazložito i himbeno čepljuskajući, da je crkva u zabludu upala." Ili ovo: „Ne ima se dvojiti, da se mrtvi ne pomažu." Sve sami citati iz nekoga tvojega djela. Tvoje je ime potpisano. Gledaj! Ima još. Evo na priliku kod riječi: dohodarnik . . . I svuda je tvoje ime. Evo opet . . . Ali ja mu otmem knjigu i zaklopim, onda uzmem obadvije knjižurine, odnesem ih onamo, gdje su i prije bile, te se vratim k Stipi i zagrlim ga.

— Odakle? Odakle? Kazuj!

Ja ga opet zagrlim:

— Dragi Stipo, hvala Bogu, što si zdrav.

Onda ga poljubim u lijevi obraz:

— Ovaj ti je poljubac, Stipo, od mene, što si mi prijatelj i što vjeruješ, da se ja još mogu svrnuti na pravi put.

Zatim ga poljubim i u desni obraz.

— A ovaj ti je poljubac, dragi Stipo, od pokojnoga mojega prapraprastrica fra Ivana. On ti se iz vukovarskoga groblja divi, ali ne može da ti lično zahvali, što si toliko zavolio njegovo „Upućenje katoličansko", jer se je za ovih stojedanaest godina sasvim odučio od hodanja. Ne bi on znao danas ni toliko hodati, koliko ti znaš pisati. Lijepo te on pozdravlja i nada ti se skoro, jer ovakve ljude, kakav si ti, ne nosi zemlja dugo.

Na posljetku ga poljubim i u čelo i kliknem:

— Ovaj poljubac opet od mene sada na rastanku, jer moram da otrčim odmah i da uzradim, neka te još danas izaberu za začasnoga člana sva kulturna društva u jugozapadnoslavenskoj otadžbini našoj.

Tako ja zgrabim šešir i izletim iz Stipina stana.

Na ulici se odjedared uplašim i pipnem se po glavi. Ako mi je možda kosa predugačka, te me tkogod bude smatrao kritičarom, literatom, umjetnikom ili uopće kulturnim čovjekom?

Odem brže bolje u brijačnicu i naredim, neka me ošišaju do kože.

Sjedim i čekam, a momak, što će da me šiša, stade iznenada pred mene i pokloni mi se.

— Čestitam, — veli — čestitam!

Trgnem se, kao da me je puška pogodila. I on dakle već zna!

Pogledam ga i onda upoznam momka, koji je i kod nas u Srijemu radio.

— Čestitam imendan! — ponovi on. — Opazio sam maločas.

I on pokaže datum na zidnom kalendaru.

Sjetim se, da mi je zbilja imendan, zahvalim momku i priračunam odmah k trošku.

— Takav slučaj! — nastavi momak, da mu čestitka ne bude zaboravljena. — Ali ja taj dan dobro znam i pamtim.

— Zašto to? — zapitam.

— Zato, — veli on — jer vaš je svetac bio od našega zanata čovjek.

To nisam znao i začudim se jako.

— Od vašega zanata? Ta nije, prijatelju.

Ali on se samo dostojanstveno nasmiješi kao Stipo kritičar.

— Jest, gospodine, — odvrati blagim glasom, da me ne uvrijedi poukom. — Vaš je svetac sveti Isidor, brijač seviljski.

Ja ga prestravljen pogledam. Da nije siromak iznenada poludio? Da me ne će još i zaklati?

Skočim odmah sa stolice.

— Brijač seviljski? Biskup seviljski, a ne brijač seviljski, — izderem se na njega.

Ali on mirno stoji, smješka se i samo veli:

— Izvolite sjesti!

Da sjednem opet? Ne sjedam ja tebi, prijatelju. Ja tebi ne vjerujem. Onaj Stipo meni krade fra Ivana, a ti meni hoćeš da ukradeš mojega sveca. Žalost je to i sramota, što vi činite, ali kad pravo smislim, niste vi ni krivi. Kriva je literatura.

Ali ako je kriva literatura, ne moram se ja dati zaklati ni od kritičara ni od brijača.

KLUPODERSKI KLUB.

Klupoderski je klub postojavao i ne postojava više.

Od rana proljeća pa sve do kasne jeseni svakoga je dana od osam sati iz jutra do dvanaest sati u podne klub zasjedavao i vijećao, a u vanrednim prilikama i cijelo poslije podne.

Danas klub ne zasjedava i ne vijeća više.

Postojava i danas klupa nekadašnjega klupoderskoga kluba, postojavaju i svi njegovi bivši članovi, ali kluba više nema.

Prazna je danas klupa, ali nije prazna ni pusta istorija njena.

Predsjednik klupoderskoga kluba, poručnik Anto Tankosić, umirovljen ljeta gospodnjega 1865., dolazio je svaki dan prvi, sjedao na istočni kraj klupoderske klupe i čekao drugove.

Nabrzo dolaze oni jedan za drugim i sjedaju na svoja mjesta: učitelj Tomo Šarzić odmah do laćmana, sarač Ilko Bičić na zapadni kraj klupoderske klupe, a bivši trgovac Tanacko Trivić izmed Tome i Ilka.

Kad se na klupi skupe tri stotine godina života, započinje se vijećanje.

Vijećanje se započinje obično šutanjem. Društvo šuti i misli. Govoriti se ne mora, već ako koji hoće i koliko koji hoće.

Najmanje govori sarač Ilko, a najviše i najradije učo Tomo. Saraču je Ilku teško, jer ponajprvo muca

malko, a onda, ne može ni da se sjeti, šta bi govorio. Nekada, još odavna, govorio je i on, ali je već sve ispripovijedao i sada ne zna ništa više. Zato on sada sjedi i sluša, pa mu je svejedno, kao da i sam govori.

Drugačiji je učo. On svaki dan zna, šta da govori. Pa ako se ni Anto ni Tanacko ne maknu, on će se već maknuti i započet će razgovor. A ne će, kad započne, prestati ni onda, ako ga i stanu gdjekada šutkati.

Kad se društvo našuti, učo započinje. Najprije zaklima glavom, hukne, udari štapom po šljunku i obazre se oko sebe.

— Da znate, braćo, — veli, — šta sam noćas sanjao! Sanjam vam ja, da sjedim i čiham perje. Otkuda perje da čiham! Nisam nikada čihao. A kad tamo, i nije to perje, nego ni sam ne znam, šta je. Onda se probudim. Šta bi to moglo značiti?

— Moglo bi značiti, da ne valja večerati u tvojim godinama, — odvrati laćman.

Ali učo klima glavom.

— Ne valja ovo, ne valja ono. Ne valjamo mi više. A zar bih ja bolji bio, da ne jedem i ne pijem? Umro bih.

— Jesti se ne smije naveče, ali piti se smije, — primijeti Tanacko.

Laćman se okrene Tanacku:

— Zar ti još piješ naveče?

— Dabome da pijem, — pohvali se Tanacko. — Ne škodi meni.

— Lažeš, more, — veli laćman.

— Po čemu lažem? — gleda ga Tanacko, a zna i sam, da laže, samo ne će da kaže.

Onda šute svi, dok opet učo ne započne razgovor.

Obazire se on lijevo i desno, da nadje, o šta bi zapeo. Opazi onda koju dejvojku.

— Tko je ovaj mladić s njom? — pita.

— A tko je ta djevojka? — pita laćman.

— Ne znam bome, — veli učo.

— Ne znam ni njega ni nju, — odgovara laćman, a Tanacko potvrdjuje.

Ili onda prodje koji znanac i pozdravi se s klubom.

— Kuda će taj? — pita odmah učo društvo.

— Pitaj ga! — odvraća laćman.

— Valjda po poslu, — nagadja Tanacko.

I opet svi zašute.

Tako oni vijećaju cijelo prije podne. Paze, tko prolazi i kuda prolazi, tko ide i s kim ide, tko se sa sela dovozi i tko odlazi, tko vuče hranu trgovcima, tko šta iz dućana nosi, i sve druge važne novosti. Onda uzimaju od raznosača oglase i osmrtnice i čitaju ih, paze, tko se vozi na vjenčanje, i broje, koliko ima kola; gledaju sahrane, ispituju prolaznike o cijenama na pijaci, pitaju djecu, čija su, i razgovaraju onda o njihovim roditeljima, djedovima i bakama, procjenjuju, šta staju ženske haljine, ljute se, ako kojega pijanca smotre, kritikuju, kako se loše uzdržava park i kako se rijetko polijeva, konstatuju, ako se je opet koji novi čivutin doselio, a na posljetku daju svaki po filir i kupuju novine, da im učo na glas pročita. A kad učo pročita, rasudjuju, šta je istinski napisano, a šta je laž, i završuju, da je šteta platiti za novine četiri filira, kad sve to možeš pametnije izmisliti i sam.

Ovako oni svršavaju do podne, te kad zazvoni, ustaju i rastaju se. A sutradan se opet okupljaju i nastavljaju posao.

Ovoliku je brigu klupoderski klub vodio o svemu, što se miče i što se ne miče, o svemu, što jest i što nije, pa ipak ga danas nema više i ne postojava.

Badava je učo stoput govorio, da će klupoderski klub vjekovati i da se ni smrt ne smije da miješa u njegove poslove, jer je ovakvo društvo potrebno za bistrenje javnih prilika, — badava, društvo se je sasvim raspalo i raskvarilo se i nestalo.

A raspalo se i raskvarilo se i nestalo nije ni po kakvoj krivici, nego upravo u vršenju svoje dužnosti; poginulo je dakle slavno na bojnom polju svojega javnoga djelovanja.

Rasap se nije započeo ni od koga drugoga, nego od samoga predsjednika klupoderskoga kluba. Od njega se je započelo, a kola se slomiše na cijelom društvu i na svim članovima.

Uranio predsjednik jednoga jutra ranije nego obično, prošetao se uz rijeku 666 koračaja i onda opet 666 koračaja niz rijeku, te zakrenuo u park i sjeo na istočni kraj klupoderske klupe.

Gleda na sat. Istom sedam sati. Načekat će se još drugova. Ali ništa. Svršavat će donde poslove sam.

Taman on da započne, i odmah bude zbunjen na sasvim neobičan način. Ogledao se časkom na desnu stranu, tko onuda prolazi, pozdravio se s nekoliko znanaca, pa se onda okrenuo na lijevu stranu, da i tamo razgleda ljude. Okrenuo se i protrnuo, jer šta je opazio, nije samo neobično i neprilično, nego i sasvim nezgodno i nepojmljivo.

Na klupi kraj njega, i to upravo na Tanackovu mjestu, sjedi neki mladić, prekrstio noge, maše štapićem i fićuka.

Predsjednik se ponajprvo začudi, onda se zaprepasti, a na posljetku se namrgodi i upre ljutit pogled u mladića. Otkad klupoderski klub postojava, a to je već mnogo godina, nikada se još nitko nije usudio, da sjedne na ovu klupu, kad klub zasjedava. A ako tkogod slučajno i sjedne, odmah ustaje, čim se javi koji član klupoderskoga kluba. Po javnom pravu u parku, a i po dosjelosti, pripada ta klupa klupoderskomu klubu i po kojem se je pravu ovaj mladić usudio i obezobrazio, da na nju sjedne?

Predsjednik premeće nogu s noge i probada mladića srditim pogledima, ali mladić gleda preda se i

ne brine se. No ne prodje nekoliko časaka, te on skoči s klupe i odleti. Gleda predsjednik, kuda će taj nesretnik, što ne štuje tudje pravo, a ono on ravno k nekoj djevojčici, koja je baš izišla iza ugla, i stao s njom. Tako dakle? Nju si ti čekao! A tko je ona? Ne vidi predsjednik donde, a možda je i ne zna. Tko bi i znao svaku djevojčicu!... Mlada je, s kratkim suknjicama, a vidi se, da je ona ugovorila sastanak s tim vjetropirom. Roditelji su je jamačno poslali na pijacu, a ona eto šta radi. I gle, i ne ide ravno, kuda treba, nego zaokrenula s mladićem u šetnju. Eto takva su danas djeca. Eto šta možeš od njih da doživiš.

Jedva sačeka drugove, da im ispripovjedi, kako se ne poštuje njihova klupa, a i kako je mladjarija danas strahovito ološala.

Sutradan iz jutra stigne predsjednik malo docnije u park, nego jučerašnjega dana, dodje do klupe i još se gore preseneti. Na klupi već sjedi onaj mladić, pa prekrstio noge i fićuka. A sjedi na samom predsjedničkom mjestu, na istočnom kraju.

Predsjednik zastane časkom, ali onda se zaputi ravno k mladiću. Vidjet će se, čije je mjesto. Ali još nije dokročio donde, a mladić poleti kao iz puške i opet pred onu istu djevojčicu.

Zagleda se predsjednik za njima i još se jače ražesti, nego juče. Ta im se je nevaljanština dakle već i uobičajila.

Kad stigoše članovi klupoderskoga kluba, odmah im se predsjednik potuži, te bude odlučeno, da će sutra cio klub uraniti u sedam sati ovamo, pa će razvidjeti, šta je u stvari, i onda načiniti red.

Još prije sedam sati iz jutra društvo se okupilo i čeka. Predsjednik pripovijeda još jedared cijelu zgodu, a klub još jedared zaključuje, da se tomu mora na kraj stati.

— Samo ti pazi, Anto, — veli učo, — da odmah uočiš toga nesretnika, a dalje ćemo lako. Ti imaš dobre oči. Blago tebi! A ja sam izgubio vid od čitanja.

— Jesi li baš od čitanja izgubio, ne znam, — odvraća laćman, — ali ne boj se. Čim ga smotrim, reći ću.

— Da nije eno onaj? — zapita u taj mah Tanacko i pokaže mladića, što je baš došao preko puta i sjeo na klupu nekih dvadesetak koračaja od njih.

Laćman nadnese ruku nad oči, natmuri se i odgovori:

— Dabome, da je on, žalosna mu majka!

Društvo se okrene i uzme promatrati mladića.

— Tko je? — pita učo. — Vi ste svi okati. Tko je?

Tanacko se domisli, da bi to mogao biti sin pokojnoga onoga simidžije: ne zna, kako se je zvao, ili nov činovnik na pilani, jerbo je crvenkast i valjda je Švaba, ili parokov gost, jer njemu mnogi gosti dolaze, ili tkogod sa sela, pa se je došao kupati. Ali društvo se ne zadovolji s njegovim mišljenjem, nego riješi, da je mladić sasvim nepoznat, ili što je stranac, ili što je naglo narastao i društvo nije opazilo, koliki je odjedared, te sada ne može da pozna, čiji je.

— Ne zna se, tko je, — odgovori laćman uči, — i ne koristi, da ga gledamo. Već da odlučimo, šta ćemo s njim, ako opet stane otimati našu klupu.

— Treba ga javiti policiji, — reći će Tanacko, — pa nek mu se zabrani! To je isto kao i zaorati u tudju njivu.

Ali učo mahne glavom, da ne bi valjalo tako.

— Nije dobro, — veli, — nego da mu najprije reknemo ili pismeno javimo, neka pazi, šta radi. A ako se ne pokori, udarit ćemo u druge žice. I treba. Jer nije samo ružno, što nas vrijedja, nego ne valja mu ni posao, što ovdje dočekuje djevojku. Ali dabome: da je djevojka od čestita roda, ne bi se ni sastajala s njim.

Društvo obori glave i stane razmišljati, šta bi se učinilo, ali dok su starci jošte razmišljali, mladić skoči s klupe i pojuri.

— Eno ga, otpirio! — opazi ga Tanacko i društvo digne glave.

— Eno, eno! — motri Tanacko dalje i pokazuje štapom. — Eno se je već i s djevojkom sastao. Vidiš ti obješenjaka, koliki je!

Društvo gleda za njima, a učo, kojemu i ne koristi gledati, jer ne vidi daleko, progundja:

— Jesam ja rekao: da je od čestita roda, imala bi i stida!

I laćman veli tako, pa čak i Ilko sarač klima glavom, da je istina, jer kad se ženskinje psuju, on odmah glavom klima, ali Tanacko ne kaže, ni da je istina, ni da nije, nego vazda još gleda za mladićem i za djevojkom.

— Šta piljiš onamo, kao štrk u jaje? — zapita ga na posljetku učo, kojemu je krivo, što mu Tanacko nije odobrio riječi, kako se u njihovu društvu priliči.

A Tanacko se vrpolji na klupi i sve još gleda za njima.

— Da se nisi, more, zaljubio i ti u onu djevojku? — pita ga predsjednik.

— Iš, ne praši! — odvraća Tanacko i samo se vrpolji.

— Mani ga se! — veli učo predsjedniku. — Čim je opazio djevojku, protrnuo je i ukipio se. Kasno, more, za pedesetak godina.

Mladića i djevojke nestade, a Tanacko zaklima glavom, i zagundja.

— Zini, brate, zini! — nuka ga predsjednik, — pa da odemo i da zaprosimo djevojku.

Dovde je Tanacko sve pretrpio, ali sada ne može dulje.

— Kani se, čovječje, prosidbe, — brani se on, — ne treba meni pop za svatove, nego za sahranu,

a ni onima — pokaže on za mladićem i djevojkom — ne bi trebao pop za vjenčanje, nego čibuk po ledjima. Valjda će im i biti, jer dok reknem djevojčinoj svojti, ne će joj se oprostiti.

Starci se zaprepaste od čuda i od radoznalosti i svi se okrenu k Tanacku.

— Poznao si je zar? A čija je? — pitaju ga.

— Čija bila, čestita nije ni ona ni njeni, — dodaje učo.

Tanacko već zinuo, da rekne, ali kad začu učine riječi, zastade.

— Šta se prenemažeš? — snestrpi se predsjednik i zamahne srdito štapom.

— Ne prenemažem se, brate slatki, — brani se Tanacko, — već kao mislim, da ne bude nikomu krivo.

— Šta bi komu krivo bilo! — čudi se društvo. — Kazuj samo!

— Pa dobro! — veli Tanacko. — Ako nije nikomu krivo, ja ću i reći. Brate Tomo, okrene se on k uči, — nemoj da zamjeriš ni ti, ali ono je tvoja unuka bila.

Kad Tanacko ovo izreče, zaljulja se pod učom klupa klupoderskoga kluba i cijelo se društvo potrese.

— Moja unuka? — pisne učo i brci mu zadršću.

Tanacko ga pogleda, odmakne se i odgovori:

— Dabome.

Ali učo mu i ne sačeka odgovora, nego cikne:

— Lažeš, more, lažeš!

Tanacko samo slegne ramenima:

— Ne lažem, brate. Zašto bih lagao? Poznao sam je.

Ali učo i ne sluša, nego sve: lažeš te lažeš.

Šta će onda Tanacko, nego se rasrdi i on.

— Kani se ti, — veli on uči, — da mene vrijedjaš, jer ja ne trpim.

— Lažeš, — ponavlja učo i još dodaje: — i sam znaš, da lažeš.

Miri ih laćman, ali ne slušaju ni njega.

— Nemojte, ljudi božji, — puti ih on lijepo. — Možda si se ti, Tanacko, zabunio.

Ali Tanacko se odmah zgrane na njega i skoro da mu već rekne ružnu riječ.

— Pa dobro! — popušta laćman. — Možda se i nisi zabunio, nego je zbilja ona, ali onda se nemoj ni ti, učo, svadjati, nego djevojci ispraši ledja. Obavijesti je kao djed njezin.

Sada se opet zgrane učo pa i ne požali ružnih riječi, nego istrese na laćmana, što mu već najzgodnije na pamet pade.

Odvrne se laćman od njih, pa neka se svadjaju sami.

Ali Ilko sarač, koji vazda šuti, progovori u ovaj mah iznenada:

— Istina je, učo, istina je.

— Šta je istina? — izbeči učo oči na Ilka sarača. — A otkuda se je odjedared tebi razvezao jezik? Pa šta odmah lažeš? Govoriti ne znaš, ali lagati znaš, čim prvi put zineš.

Ilko se zacrveni i zamuca se, te napokon izgovori:

— Istina je. Poznao sam ti unuku, da je ona.

Opet će laćman da ih miri.

— Učo, brate, — veli, — evo vidiš, da su obadvojica vidjela i poznala, pa ti učini onako, kako rekoh tebi, jerbo ljeskovac je mast čudotvorna i za djevojke. Namekšaj ti njoj ledja, brate moj slatki.

Lijepo savjetuje laćman, ali učo jako ružno odgovara i oni se zakvačiše.

— Da imaš pameti, ne bi tako mlatio jezikom, — veli učo.

— Da je od tebe uzajmim, još bi mi gore bilo, — odvraća laćman.

I onda razvrgoše i razgovor i prijateljstvo.

Skoči laćman s klupe:

— Svemu si ti kriv, Tanacko. Možda i zbilja lažeš.

Tanacko odbrusi i oni se u dvije tri riječi svade.

Okrene laćman leđja društvu i samo još na polasku dobaci:

— A ti, Ilko, kad vazda šutiš, mogao si i danas ostati za ogradom.

Ne da se ni Ilko, nego brže promuca, da još stigne laćmana, koji je već krenuo.

— A šta ti melješ, kad si ćorav kao i učo. I tebi bih ja mogao koješta reći.

Svade se tako odmah njih dvojica i laćman pojuri desnom stazom, što ga noge nose. A odmah skoči i učo, pa samo još jedared okrsti Ilka i Tanacka ružnim imenom, te odjuri i on.

— Neka ih! — uze zamuckivati Ilko. — Istina je, što smo rekli. Dobro smo vidjeli nas dvojica. A znao sam ja i pred tim, da se učina unuka sastaje s onim deranom.

— Znao si? — začudi se Tanacko. — Pa zašto nisi rekao?

— Zašto da reknem? — odvraća Ilko. — Onda bi se bili još prije svadili.

Tanacko se ražesti:

— Šta nisi govorio, čovječe! Onda se baš ne bi ni svadili. A ovako smo se svadili. Ali tko će tebe da krsti? Jedared si progovorio, i onda glupavo.

— Zar ja?

— Da tko?

I onda se svade i razidju i njih dvojica.

Tako se raspade i raskvari klupoderski klub.

Nekadašnji mu članovi i danas još dolaze svako jutro u osam sati u park i sjede do dvanaest sati,

ali se ne sastaju više. Svaki sjedi na klupi sam: laćman na sjevernoj strani parka, učo na zapadnoj. Ilko na južnoj, a Tanacko na istočnoj. A stara klupa klupoderskoga kluba prazna je i svakomu je slobodno sjesti na nju.

Nema klupoderskoga kluba, pa i nema nikoga više, tko bi vodio brigu o svemu u gradu, i što se miče i što se ne miče, i što jest i što nije.

LUKINA ŽENIDBA, DIONIČKO DRUŠTVO.

Naš prijatelj Luka ženi se već od pamtivijeka. Sam on kazuje, a mi mu i vjerujemo, da se je odlučio na ženidbu još za rane mladosti. Kazuje, da je već onda stao paziti na šiparice, kakve su, i osobito, kakve nožice koja ima, jer to se, veli, mora dobro zapamtiti za docnije vrijeme, dok budu nosile dulje haljine. Imao je dakle ozbiljnih (ili barem nalik) nakana još u ono doba. Otada su se te nakane s godinama još i jače ukorenjivale, tako da je Luka i danas, na vratima četrdesete godine, svejednako uvjeren i oduševljen pristaša ženidbe, kao i nekada, dok je samo škiljkao za kratkim suknjicama.

Kako dakle, uz ovakvu volju i uz ovoliku spremu još od malih nogu, da se nije do dana današnjega oženio?

Ako zapitaš njega, teško ćeš se obavijestiti. He, krivo je ovo, he, krivo je ono. U jednu riječ, kriva je lijevča. Ako pak zapitaš svijet, kriv je Luka sam.

Kad vidiš Luku, kako se svojski trudi oko svoje ženidbe, moraš i ti da kriviš lijevču. Ali kad opet vidiš, kako on sa svom svojom spremom za brak i sa svom svojom neutrudivom voljom ostaje ipak vazda u šaragljama, moraš da kriviš i lijevču i njega samoga.

Kojagod djevojka doraste, ako je samo ljepša i zgodnija, sigurna je, da će se Luka u nju zaljubiti.

A kojojgod bude sudjeno, da se uda, udaje se, ali nijedna za našega prijatelja Luku.

Godine prolaze, Luka se zaljubljuje, djevojke polaze za druge mladoženje, pa dokle će tako da potraje?

Luka se trudi i ne napušta svoje nastojanje. Ali ako i njemu na koncu konca srce iznemogne, te ne bude više kadro zaljubljivati se, zar da onda i on, ovakav poklonik krasnoga spola, bude osudjen na vječito momkovanje?

Sa strepnjom u duši pratimo mi, prijatelji njegovi, fatalne i nezasluženе neuspjehe njegove, te ne znamo, čime da ih protumačimo.

Dobri smo prijatelji, duševni smo ljudi, dužnost nam je, da pomognemo Luku.

Odlučimo dakle, pošto smo stvar valjano promozgali i kroz nekoliko noći obgovorili, da osnujemo dioničko društvo, kojemu će biti zadaća, da našega Luku oženi.

Na zboru „Kod srebrne potkove" bude stvar konačno na čistac izvedena, pravila sastavljena i potpisana, i tako stupi u akciju „Lukina ženidba, dioničko društvo u Mrtvici."

Pravila nam je sastavio valjan stručnjak Stanko Pitić, bivši trgovac, a sada učitelj igranja, član našega društva, i to sasvim po trgovačkom zakonu, da ne bude smetnje od vlasti.

Pravila su evo ovakva:

„Osniva se dioničko društvo pod imenom „Lukina ženidba, dioničko društvo u Mrtvici."

„Društvu je sijelo u Mrtvici, u gostionici „K srebrnoj potkovi."

„Društvu je svrha, da svim mogućim sredstvima, prijateljskima i prisilnima, ukoliko to kazneni zakon dopušta, nastoji Luku Brkića, posjednika u Mrtvici, u zakonito bračno stanje privesti.

„Društvo se osniva na neizvjesno vrijeme, te mu je trajanje odredjeno do onoga dana, kad Luka

Brkić, posjednik u Mrtvici, doprinese svjedodžbu župnoga ureda, da je u zakonito bračno stanje stupio.

„Društvena se glavnica sastoji od potpuno plaćenih osamnaest litara karlovačkoga vina, od koje se glavnice jedna trećina ispija na dan osnutka dioničkoga društva, a preostale će se dvije trećine ispiti prigodom razvrgnuća društva, označenoga u predjašnjem paragrafu.

„Društvo se sastoji od šestorice dioničara, potpisanih na ovim pravilima.

„Društveno se ravnateljstvo sastoji od sviju spomenutih dioničara.

„Društvene se skupštine održavaju svako veče od osam do dvanaest sati u društvenoj sobi u gostionici „K srebrnoj potkovi."

Zaključeno i potpisano.

Onda su pravila pročitana i protumačena i samomu Luki, koji je izjavio svoj pristanak riječima: „hm, hm", te je i taj njegov pristanak u zapisnik zabilježen.

Društvo je odmah stupilo u akciju, te je glavni ravnatelj i predsjednik našega dioničkoga društva Andrija Patković, inače ciglar, što se i po boji njegova lica može pogoditi, oslovio Luku ovim riječima:

— Luka, slušaj! Uzeli smo na sebe brigu, da te oženimo. Ne lupkaj vilicama po tanjuru, dok ne izreknem. Moraš dakle da budeš pokoran. Zato ti u ime društva naredjujem ovo, a ti dobro pamti. Prvo: u roku od dvadeset i četiri sata imaš podnijeti istinit izvještaj, jesi li u koju žensku zaljubljen ili nisi, s tačnim obrazloženjem. Drugo: ako nisi zaljubljen, imaš se obvezati, da ćeš se u roku od osam dana zbiljski zaljubiti. Treće: nakon osam dana imaš dokazati, da si zaljubljenje uistinu izvršio, i to imaš dokazati ili pouzdanim svjedocima, ili pak usmenom ili pismenom potvrdom dotične ženske. Slušaj samo i ne krevelji se! Četvrto: svako veče imaš društvenom

ravnateljstvu javiti usmeno ili pismeno svaku riječ, koju si sa ženskima govorio. Peto: pisma, koja od ženskinja dobivaš, imaš ravnateljstvu još istoga dana predložiti. Šesto: odgovore na ženska pisma i uopće svu ljubavnu korespondenciju imaš u konceptu predložiti ravnateljstvu na odobrenje. To je za sada, a drugo ćeš docnije čuti. Jesi li čuo, Luka, i jesi li sve razumio?

Luka jede i ne odgovara ništa.

— Luka, jesi li valjano razumio, što ti je naredjeno? Ako nisi, kazuj, pa da ti se rastumači.

Luka jede dalje i odmahuje se žlicom od društvenoga ravnatelja.

Zapisuje se u zapisnik opće i jednodušno zgražanje sviju dioničara.

Luka se najeo, te progovara:

— Otkuda bih i razumio? Rastumačite mi, jeste li vi pijani ili niste?

Onda započinje piti.

Zapisuje se ukor u zapisnik.

Napio se Luka, te progovara opet:

— Ako niste pomjerili pameću, okanite me se! Ali ako ste zbilja pomjerili, dobro je. Svako zja, kako zna.

I ovaj definitivni pristanak Lukin bude zabilježen u zapisnik, te se akcija za ženidbu Lukinu započe.

Sutradan je Luka preslušan, da li je zaljubljen. Pošto se je usprotivio naredbi, da o svojem zaljubljenju ima podnijeti pismeni izvještaj, ukoren je i oglobljen.

Preksutradan bude Luka, nakon pokušanoga ponovnoga upornoga poricanja, primoran jakim i neosporivim dokazima na priznanje, da mu se osobito svidja gospodjica Jelena Jelić, osamnaest godina stara, rodom i prebivalištem iz Mrtvice, neporočna, pismena.

Upitan za razlog, zašto spomenutu Jelenu Jelić ne prosi, iskazuje Luka Brkić, da se ne usudjuje

Na prijedlog predsjednikov zaključuje skupština, da se društvo ima odmah dopisom obratiti na spomenutu Jelenu Jelić i zamoliti je za razjašnjenje.

Dopis je odmah sastavljen ovakav:

„Poštovana gospodjice!

„Po iskazu našega prijatelja Luke Brkića, posjednika u Mrtvici, saznajemo, da ste vi neudati, neporočni, pismeni, osamnaest godina stari.

„Primajući to na prijatno znanje, častimo se javiti vam ovo:

„Prvo: Luka Brkić, posjednik u Mrtvici, 38 godina star, vlasnik je neopterećena posjeda od 60 kat. jutara zemlje u hataru mrtvičkom, kako se uvidom u gruntovnicu uvjeriti možete.

„Drugo: Vi ste, gospodjice, slikovita ljepota. Oči su vam dvije žeravice, obrve su kao pijavice, kad govorite, kao da golub guče, i tako dalje. Naš prijatelj Luka Brkić luduje za vama, što mi po gornjem opisu smatramo sasvim prirodnim.

„Treće: Umoljavamo najuljudnije za izjavu, da li ste vi voljni poći za našega prijatelja Luku Brkića, u kojem slučaju njegov pristanak zajamčujemo.

„Očekujući cijenjeni odgovor vaš

ostajemo sa veleštovanjem

„Lukina ženidba, d. d."
Pitić v. r., Patković v. r.

Dopis bude odmah iz skupštine otpravljen na poštu, da bi mogao rano izjutra biti u rukama gopodjice Jelene.

Četvrto veče. Dolazi Luka Brkić i izjavljuje, da će dvolitru, što stoji na stolu, razbiti društvenomu ravnateljstvu o glavu.

Upitan za razlog svojoj namjeri, iskazuje, da je pred veče prošao kraj kuće gospodjice Jelene, te je gospodjica, čim ga je opazila, pobjegla s prozora,

što on smatra posljedicom dopisa, odaslanoga gospodjici u ime društva.

Ravnateljstvo objašnjuje Luki, da su ženske prepredena stvorenja, kojima ne smiješ vjerovati, dok ne legnu mrtve na stol. Prema tomu se i postupak gospodjice Jelene ima sasvim drugačije protumačiti, nego što ga Luka tumači. Iskustvo sviju naroda i sviju vremena dokazuje naime, da ženske čine jedno, a misle drugo, eventualno i ne misle ništa. Ako je dakle gospodjica Jelena pobjegla s prozora, kad je opazila Luku, dokazala je tim, da ga ni najmanje ne mrzi, te preostaju samo dvije alternative: ili ona misli da sakrije svoju ljubav, ili ne misli ništa, ili obadvoje.

Luka započinje sumnjati o opravdanosti svoje nakane, da dvolitru lupi ravnateljstvu o glavu, te se smiruje i zadovoljava se s objašnjenjem.

Peto veče. Konstatuje se, da društvu nije stigao nikakav odgovor od gospodjice Jelene. Odredjuje se zato, da dva člana ravnateljstva usmeno zapitaju gospodjicu, je li voljna poći za Luku i uz koje uvjete, te da u roku od dva dana izvijeste skupštinu. U poslanstvo se izabiraju članovi ravnateljstva Matija Svirac, knjigovodja, i Matija Schmutzmann, fotograf.

Dolazi Luka Brkić i ponavlja svoju jučerašnju prijetnju, da će članovima ravnateljstva porazbijati glave dvolitrom, s pridodatkom, da će im i nosove porazbijati šakom.

Upitan za razlog, iskazuje, da mu gospodjica Jelena više i ne odzdravlja.

Naredjuje se izaslanicima Matiji Svircu i Matiji Schmutzmannu, neka gospodjicu Jelenu o tom ispitaju.

Šesto veče. Izaslanici Matija Svirac i Matija Schmutzmann izvješćuju, da su se po naredbi ravnateljstva zaputili i zatekli gospodjicu Jelenu na ulici. Na upit, je li gospodjica Jelena voljna odgovoriti ravnateljstvu, a ako nije, zašto nije, nisu dobili nikakve obavijesti. Šta više, gospodjica je Jelena

okrenula ledja izaslanicima ravnateljstva i tako im natuknula, da ne želi govoriti s njima.

Dolazi Luka Brkić i psuje, ali kao čovjek, nevješt poslu, bude natpsovan. Zapisuje mu se ukor u zapisnik.

Skupština zaključuje, da se gospodjici Jeleni Jelić ima odmah poslati ovaj dopis:

„Poštovana gospodjice!

„Kako ste već izvoljeli nagovijestiti, ne želite vi usmena raspravljanja. Po tom je jasno, da želite pismenu obavijest.

„Izvješćujemo vas dakle u ime našega prijatelja Luke Brkića, da od prosidbe ne odustajemo, nego smo šta više voljni i po triput vas na dan prositi sve dotle, dok vas ne isprosimo.

„Što vam se znanja i ravnanja radi ovim saopćuje.

S veleštovanjem

„Lukina ženidba, d. d."
Kesegić v. r., Patković v. r.

I ovaj dopis odmah još po noći odašaljemo, da gospodjica Jelena ne čeka.

Sedmo veče. Luka Brkić javlja pismeno, da u naše društvo ne će nikada više dolaziti, nego će svakoga od nas izmlatiti, koga uhvati. Ujedno nam saopćuje, da mi nemamo ni srca ni duše, ni časti ni pameti.

Zapisuje mu se za prijetnju ukor u zapisnik, a za pogrde se odlučuje, da će mu ih svatko usmeno vratiti.

Predstaje nepozvan Ciprijan Jelić, žitelj i posjednik mrtvički, otac mnogoput spomenute Jelene Jelić, s ćulom u ruci.

Na pozdrav predsjednikov ne odzdravlja i neupitan iskazuje, da je njegova kći, Jelena Jelić, dobila od našega društva već dva dopisa.

Predsjednik potvrdjuje istinitost njegovih navoda.

Dalje izjavljuje Ciprijan Jelić, da su Matija Svirac i Matija Schmutzmann, članovi našega društva, i usmeno zaiskali i požurivali odgovor od njegove kćeri.

Potvrdjuje se takodjer.

Dalje pita Ciprijan Jelić, jesu li nam vrane ispile mozak ili jesmo li se najeli ludih gljiva?

Predsjednik odvraća, da ta sumnja nije ničim opravdana, te za dokaz svoje tvrdnje čita sve zapisnike od osnutka društvenoga do danas.

Ciprijan Jelić, još prije nego što su mu svi zapisnici pročitani, iznemože, sjeda i pije.

Pošto su mu zapisnici pročitani, odgovara na upit predsjednikov, da se s odgovorom zadovoljava.

Zaključuje se, da Luka Brkić ima sutra u jedanaest sati prije podne otići u kuću Ciprijana Jelića i zaprositi gospodjicu Jelenu, s čime se prisutni Ciprijan Jelić sporazumnim izjavljuje. Uje dno se odredjuju dioničari Stanko Pitić i Adam Kesegić, da imaju ujutro Luku Brkića o ovom zaključku obavijestiti, te pod ličnom odgovornošću na tačno izvršenje zaključka pripaziti.

Osmo veče. Dioničari Stanko Pitić i Adam Kesegić izvješćuju, da su danas u jedanaest sati prije podne, unatoč opiranju, odveli Luku Brkića u kuću Ciprijana Jelića, zajedno s njim isprosili za njega gospodjicu Jelenu, te se nisu udaljili, dok nije Luka Brkić, napućen i nagovoren od Ciprijana Jelića i njegove vjenčane drugarice, dvared poljubio gospodjicu Jelenu, što je prilično dobro pogodio, a onda po jedared njene roditelje, pri čemu je svakiput promašio.

Izvještaj se prima na znanje. Izaslanicima se zapisuje zahvala u zapisnik.

Dolazi Luka Brkić, opoziva svoje jučerašnje prijetnje i psovke, potvrdjuje istinitost gornjega izvještaja i predlaže razvrgnuće dioničkoga društva, jer mu za ženidbu nikakvi dioničari više potrebni nisu.

Skupština udovoljava prijedlogu njegovu u toliko, da se preostala dionička glavnica od dvanaest litara karlovačkoga vina ima danas likvidirati, dočim se sámo razvrgnuće dioničkoga društva odredjuje prema pravilima za dan, kad Luka Brkić doprinese svjedodžbu župnoga ureda, da je u zakonito stanje braka stupio.

Zaključeno i potpisano.

JUBILEJ.

Čelo stola sjede svečari, gospodin Filip Samojlović i njegova vjenčana drugarica Amalija.

Slave oni danas dvadesetpetu godišnjicu svojega bračnoga života. Prije podne su proslavili u crkvi, poslije podne su se odmorili, a sada će večerom da završe ovu uzvišenu svečanost.

Pozvali su na večeru same stare znance, stare prijatelje i prijateljice, i samo još nekoliko mladjih lica, koja se svakako moraju pozvati, kako je svečarica odredila, a svečar poslušao.

Sa svečarima su za stolom starija lica. Kraj svečarice sjedi njen otac, onda naizmjence gospodje i gospoda, kako ih je, po molbi svečarovoj, poredao gospodin vijećnik Roubiček, koji sada sjedi uz samoga svečara, te se zna, da će u zgodnom času pozdraviti jubilarce.

Mladjarija je, opet po odredbi svečaričinoj, u drugoj sobi za stolom. Čelo stola sjedi udata kći svečarskoga para, gospodja Olga. Ostale je goste poredala, kako joj je najzgodnije, sestra gospodje Olge, gospodjica Ljubica, te je vješto udesila, da uz nju budu gospoda, koja su joj po volji.

Za tim stolom bi trebao da bude i najmladji član svečarske porodice, Ivica, po zanimanju normalac, ali pošto je on još prije večere zapitao, hoće li se Ljubica večeras opet zaručiti, to je ponajprvo izvukao

pljusku, a onda je s gubitkom prava na večeru istjeran iz sobe.

Svečar sjedi i šuti. Da je po njegovoj volji, ne bi se ni slavila današnja slava. No žena hoće, pa neka joj bude!

Šuti on i misli. Dvadesetipet godina već! Bilo mu je onda trideset godina. Zimi su mu naglo pomrli roditelji, a pred jesen se je već i oženio. Zanat očev i svoj, mesarski, odmah je napustio i bacio se na trgovinu govedima i svinjama. I sreća mu je poslužila. Nema da se žali. A Amalija ni za što ne htjede da podje za njega. Ni gledala ga nije, a kod kuće je, vele, i plakala i jaukala i prijetila se, da će u vodu skočiti. Ne bi bila ni pošla, da nije vlastelinstvo baš onda otpustilo njena oca iz službe. Tako je pošla za njega i proživjeli su eto četvrt stoljeća. I on uzdahne.

Pogleda ispod oka niz stol i zagleda se u razgaljeni debeli vrat gospodje Roubičkovice, koja se je malko nagnula k stolu i živo se razgovara s nekim s druge strane. Sjeti se sada, da je nekada baš nju kanio uzeti. Nije se ni ona nećkala, ali onda se desio mlad pristav i preoteo ju. Svejedno. Nije mu žao.

— Filipe, — šapne mu u taj čas žena, — šta si se zamislio? Nemoj!

Svečar se trgne i okrene se k ženi. Ona se medjutim već zavezla u razgovor sa svojim ocem i s gospodjom, što kraj njega sjedi, te se sasvim nagla na stol i prasnula u smijeh, da su joj se zatresla gola ramena.

Filip se zagleda u ta puna ramena, u široka crvenkasta ledja, skoro crvena kao i teška svila, u koju se je Amalija danas zaodjenula, i onda mu opet padne na pamet, da je zbilja svejedno : Amalija ili Klara.

Nekada je bjesnio na toga Roubička, što mu je preoteo Klaru. Smiješno. Zar se je usrećio? Zar je ono život bio? Dvared mu je odbjegla. Namučio se je njen muž s njom gore, nego on s Amalijom.

— Jesi li čuo, Filipe? — opet ga žena trgne iz misli. — Jelka veli, da si ti danas sentimentalan.

Svečar digne polako oči i pogleda gospodju, što mu sjedi kraj tasta, sitnu, tankovijastu, jako nabijeljenu, udovicu pokojnoga zakupnika Bernharda, s kojim je mnogo godina i trgovao i prijateljevao. Oči im se sretnu i on se sjeti, da mora odgovoriti.

— Nisam sentimentalan, — odvrati, — nego se sjećam, koliko mi je godina, i krivo mi je.

Gospodja Jelka, koja je sa svojih tridesetipet godina najmladja za stolom, prihvati odmah:

— Ako su vam prošle godine, sretno ste ih i proveli u porodici. A ja? — uzdahne i zaklima glavom lijevo i desno.

— Jesam, — odgovori Filip, jer zna, da tako odgovoriti mora, i zagleda se u slastičarovu, šećer-Perinu majstoriju na stolu, što prikazuje zaljubljen i zagrljen par, mnogo mladji, nego što su Amalija i on, ali s njihovim imenima podno nogu,

Jelka se obazre oko sebe, ali jedini joj stari Döry, otac domaćičin, pogodi želju i rekne:

— Vi ste još mladi, život je pred vama, pa ste i veseliji.

Onda se nagne k njoj i stane joj šaptati.

— Čuvaj se, Jelka, mojega tate! — nasmije se svečarica i poprijeti joj.

U to se započne večera i društvo se časkom smiri. Samo iz druge se sobe neprestano čuje razgovor i smijeh.

Vijećnik Roubiček, koji je odredjen, da docnije pozdravi svečare, pripravlja i njih i društvo već sada polagano na slušanje i započinje duhovito komentarisati postanak i odredjenje svakoga jela, te se iza svake primjedbe ogledava po društvu, da vidi, kako se je koga dojmila. Gospodje se smijuckaju, gospoda mrmljaju od zadovoljstva, ali nitko se ne smije natjecati s njim i samo mu gdjekada tkogod odgovara.

— Zaplivajmo dakle ovom juhom u raj pečenja, slatkiša i pića! — poetizira vijećnik i virka preko naočala.

Onda nastavlja:

— Tri stvari moraju da budu vruće: ljubav, juha, a treće sam zaboravio, — zapne na koncu.

— Batine, — promrmlja svečar.

— Ne, ne, — požuri se vijećnik. — Gospodjo, — okrene se k Jelki, — da juha nije vruća, vaše bi je oči ugrijale.

Udovica se najprije nasmiješi, onda se zastidi i obori oči, a vijećnik obriše znoj, što ga je probio od vrela jela i od teške duhovitosti, te nastavi:

— Šta mislite, gospodjo, je li Bog stvorio prije juhu ili pečenje?

— Najprije je stvorio goveda, jer bez govedine nema ni juhe, — riješi svečar, a za njim se odmah javi s drugoga kraja stola piskutljiv glas:

— Istina je. Najprvo je marva stvorena.

— Varate se, gospodo, — usprotivi se vijećnik i okrene se prvo svečaru, a zatim debeljku starčiću, što je uz svečara pristao. — Ja mislim, gospodine Džidžiću, da je juha more slasti, a iz toga mora, kao i Venera iz valova morskih, iskrsava govedina.

— Može i tako da bude, — iznevjeri se odmah Džidžić svečaru i pristane uz vijećnika.

Čim je Venera spomenuta, udovica se opet zastidi, ali stidljivost njena ne bude zapažena, jer iz druge sobe, gdje sjedi mladjarija, zaori odjedared buka i svadja te se i stariji stol zbuni. Tamo se prognanik Ivica vratio, silom osvojio svoje predjašnje mjesto za stolom i ne sluša ničije zapovijesti više.

— Neka ostane, doklegod bude šutio! — odluči napokon svečarica i vijećnik opet uhvati riječ.

— Gospodjo, — okrene se k udovici, — znate li dakle sada, zašto mi starci prelazimo tako rado od Venere na gurmanstvo?

— Ne znam, — šapne udovica.

Vijećnik zafrkne brkove, da joj i to protumači, ali ga žena čupne za kaput. To je ugovoreni znak, da je sada pravi čas svečanom govoru.

Vijećnik se trgne, pogleda preko naočala ženu i onda se uvjeri, da je cijelo društvo opazilo znak i zašutjelo. Sabere dakle brže bolje misli, koje je spreo za tu zgodu, ustane i nasmiješi se svečarima.

— Draga naša svečarice i dragi naš svečaru!

Cijelo društvo ustane. Ustanu i svečari. Iz druge sobe, gdje je mladjarija, začuje se ponajprvo pljuska, a onda i tamo nastane mir.

— Ako ima danâ, — nastavi vijećnik i ogleda se oko sebe ozbiljno, skoro kao ljutito, — kada se veliti mora čovječje srce, današnji je dan prvi med tim danima. Na putu života, kojim koračamo, rijetko su posijani sretni časovi. Živica kraj toga puta je trnje, pelin, ljulj i velebilje. A ti upireš oči k cilju i dušom gineš. Prolaze godine i godine, a sretni se dani u njima mogu da izbroje na prste. Zašto tako, dragi naši svečari? Zato, slavni sude, da reknem: slavno društvo, jer samo odabranima sviću sretni dani. Takvi su odabranici današnji naši poštovani i mili svečari. Staza njihova života, utrvena prije dvadesetipet godina bračnom vezom, do danas je ravna, kao iz puške i obrubljena cvijećem miomirisnim. Danas, kao i u onaj blaženi dan njihove mladosti, sunce zadovoljstva obasjava njihove duše. Velebna je ova slava gradjanske vrline, ovjenčane ljubavlju, zaslugama i općim poštovanjem. Uznesimo se, gospodo i gospodje, pozivam vas, uznesimo se k poimanju čuvstava današnjega svečarskoga para i veselimo se s njim.

U taj čas osjeti vijećnik, da ga žena opet čupka za kaput, te razumije, da treba završiti. Zastane časkom, malko se zamisli i onda nastavi mnogo jačim glasom:

— Dragi naši svečari! Četvrt stoljeća, što ste proživjeli u slozi i ljubavi, jamstvo je, da ćete i dalje u ljubavi nastaviti. A kada se, ako Bog da, za dvadesetipet godina opet sastanemo na ovakvu slavu, dvostruko će biti utvrdjene moje riječi, da samo vrline donose zadovoljstvo, zadovoljstvo donosi zdravlje, zdravlje donosi dug život, a dug život donosi poštovanje. U ime štovatelja vaših kličem vam, dragi svečari: živjeli! živjeli! živjeli!

Kada je završio, razmahne se rukom, u kojoj mu je čaša, kao da kani svečare politi, i pokloni im se opet. Onda se kucne s njima, poljubi svečarici ruku i odmah sjedne.

Svečar, kojega je vijećnikov govor skoro uspavao, trgne se i uzdahne, a onda podje za ženom od jednoga gosta k drugomu.

Kada se je halabuka malko smirila, a i pjesma se već otpjevala, vrati se svečar brže na svoje mjesto, ni ne čekajući svečaricu, koja je otišla i k mladjariji u drugu sobu. Onda se rukuje sa zdravičarom i pomisli, da li se gostima čini jako ganutim ili ne čini.

— Mladjarija bi već da igra, — javi svečarica, kada se je vratila iz druge sobe.

— Ponajprije grlo, a onda noge, — riješi vijećnik. — Nunc est bibendum, nunc pede libers pulsanda tellus. Ali ponajprije bibendum est. Jer što se igranja tiče, nemo saltat sobrius, nisi insanit.

Društvo se nasmije, iako nije vijećnika nitko razumio. A stari Džidžić, koji se je već nekolikoput dizao, da progovori, uhvati sada napokon riječ, ali ne dospje ustati.

Šta on govori, ne može se pravo razabrati, jer se Klara i njen muž dadoše s udovicom u glasan razgovor i smijeh, a onda i zapjevaše.

Svečarica se zagleda u Džidžića, da dokaže svoj interes za njegovu čestitku, ali ne prestane ni slušati,, šta oko nje razgovaraju.

— Draga gospodjo, — govori Roubiček udovici, — ja sam nekada priličan pjevač bio. I danas mi srce pjeva, kada vas gledam. Zašto mi kratite slatki pogled? Ugrijte me slatkim očicama.

— Dosta te grije vino, — priklopi mu Klara i opet se okrene k svojemu lijevomu susjedu, kateheti Rakoviću, s kojim ona, kako veli, mora paktirati zbog svoje djece.

Džidžić govori dalje, ali ga osim svečara i svečarice nitko ni ne sluša. Svećaričin otac već je i nestao od stola i otišao u sobu k mladjariji, a na njegovo mjesto sjeo zet svečarskoga para, pristav Tomić, i zabavio se s udovicom. Vijećnik tako ostade bez razgovora, te se obazre lijevo i desno, a onda uzdahne i stane slušati Džidžića. Ali mu brzo dosadi i on zadrijema.

— Kada će već svršiti! — šapne svečarica mužu, ali on joj ne odgovori.

Pogleda ona Džidžića, kao da mu želi s lica pročitati, hoće li skoro dokončati. A onda zareda pogledom oko stola.

Kroz viku razabere nekolikoput iz Džidžićeva govora po koju izreku.

— Bože moj! — pomisli, — zašto se starac toliko muči! Zašto toliko dokazuje, da su ona i Filip tih dvadesetpet godina proživjeli u slozi i u ljubavi? Zna li on? I otkuda zna? A ako ne zna ili ne vjeruje, zašto govori tako?

Zapne okom za Roubička, koji sjedi mirno, oborene glave, skoro sasvim ćelave, i samo mu kraj ušiju strši po čuperak sijede kose.

— Kakav je danas, — pomisli Amalija, — a kakav je bio! Već je bio zaručen s Klarom, a ja sam ga još voljela. Nisam mu mogla ni da zamjerim. Još tri dana, prije nego što se je vjenčao, grlio me je kao lud.

I ona protrne.

Zet, koji je dojako vazda nešto šaptao s udovicom, nasmije se sada glasno i Amalija razabere nekoliko riječi.

— Takvi ste svi vi, — pomisli i pogleda zeta; — preklanjske si godine meni još šaptao, lane si uzeo moju kćer, a sada šapćeš toj nabijeljenoj Jelki. Otrovat ćeš se bjelilom, ako je poljubiš.

Zet se okrene k njoj i htjedne joj nešto reći, ali ona se učini, kao da ne opaža, i zapita muža:

— Filipe, da ne zaspimo kraj toga Džidžićeva govora?

Svečar se nasmiješi i mahne rukom.

Džidžić se medjutim upeo, da nadviče goste, što se razgovaraju, i Amalija razabere, kako je nekolikoput ponovio riječi: vjerna ljubav, a onda zapeo i opet nastavio tišim glasom, uvidjajući, da sviju nadvikati ne može.

Ljubav! Vjerna ljubav! Svečarici zatitra u srcu i naglo sukne u glavu. Ali tamo zastane na stisnutim ustima i ni ne javi se na licu.

Nasloni se na stolici i oči joj šinu po gostima unaokolo. Roubiček još miruje i sijedi mu čuperci strše ravno na Amaliju.

— Kao dva rožića, — pomisli svečarica. — Ah, ima ih on, ima. A da je nju uzeo? Nije htio, nije imala imutka. Kako ga je i mogla voljeti? Bože moj, kako je luda bila! On uzima drugu, a ona mu vjeruje, grli se, ljubi se s njim, a tri dana prije vjenčanja njegova dolazi mu u stan.

Nagne se k stolu i ljutito odgurne čašu, da se je vino prolilo po stolnjaku.

U to se opet začuje glas Džidžićev, i opet se razabraše riječi: ljubav, vjerna ljubav.

— Je li taj čovjek poludio, da ne prestaje, i vazda te riječi, baš te riječi, u sav glas viče! — rasrdi se Amalija i pogleda Džidžića. — Dabome da je lud, dok govori, što ne zna. Ko zna, ne govori tako. Da

ona, Amalija, govoriti stane drugačije bi se slušalo. A on, Džidžić, zirnuo bi od čuda i tri dana ne bi mogao vilice sklopiti. Šta i znaju takvi ljudi kao on? Bio je star još onda, dok je ona djevovala. A sada tek. Ali da ona sada na priliku mogne reći: slušaj, šta ću ti ja reći o ljubavi, o vjernoj ljubavi. Ima je, ali za ovim je stolom nema. Nema, kažem ti ja, matori, makar koliko se ti kostriješio i vikao i meni nazdravljao. Valjda ja znam bolje, nego ti. Ti si već i zaboravio, šta je ljubav. Svi bi drugi za ovim stolom mogli pametnije od tebe govoriti, kada bi samo htjeli. Svi redom, velim ti ja, stari, jer svi su se redom, da znaš, ljubili sa mnom, kojoj ti nazdravljaš, a ti jedini nisi. Prestar si. Ali s drugima sam se svima ljubila Sa svima. Nijednoga nema, s kojim nisam. I sa zetom. I s njim, dok mi nije zet bio. No, hvala Bogu, da si jedared prestao govoriti. Živio!

I ona poleti s mužem Džidžiću u susret, da mu zahvali za iskrene prijateljske riječi, a kada se Filip zagrli i poljubi s Džidžićem, snadje je napast, te ona pristupi k starcu i susprežući teškom mukom smijeh rekne mu:

— A zar sa mnom ne ćete?

Džidžić je iznenadjen pogleda, a onda se raskesi i poljubi svečaricu triput, da se je cmokac čuo čak i u drugoj sobi, gdje je mladjarija.

Kada se je vratila na mjesto, pogleda Amalija Džidžića, pozdravi ga čašom i nasmije se u sav glas

— Eto i tebi poljubac, stari, — pomisli, — ali drugačiji, nego što je bio drugima. Tebi je dobar.

Onda se okrene k mužu i zapita ga sladje, nego što inače običava.

— Je li ti sada žao, Filipe, što slavimo dvadesetipetu godišnjicu?

— Nije mi žao, — odgovori Filip, — ali ti znaš, da ja najvolijem šutjeti.

I on je umiljato potapša ispod stola po koljenu.

UZAJMLJENE DUŠE.

Dodijalo već i Gospodu Bogu, kolike tužbe učestaše na ljude Srijemce.

Cijeli bogovetni dan same tužbe na njih. Tek što Bog sunce pošalje, da sija, evo već kojega sveca ili angjela, te javlja, da su stigle tužbe. Sjedne Bog na prijestolje, opet nove tužbe. Zapovjedi Bog angjelima, neka mu pjevaju pjesme nebeske, a ono i angjeli moraju prestajati, da se mognu Bogu javiti nove tužbe na Srijemce. Vrvi nebo tužbama i svima su svecima pune ruke, da zapisuju tužbe i Bogu ih javljaju.

Rasrdi se Bog strahovito:

— Jesam li ja Bog samo njima ili svima smrtnicima na zemlji?

I onda zovne preda se svetoga apostola Pavla, kod kojega su knjige o stvorenju svijeta.

— Pavle, — reče mu, — rasklopi knjige i pogledaj, nisam li ja te ljude stvorio u snu ili kakogod drugačije na nepriličan način?

Rasklopi apostol Pavao knjige o stvorenju svijeta i pročita stranicu o stvorenju Srijema. Snuždio se ugodnik božji.

— Gospode, — veli, — nisi te ljude ni stvorio ti.

— Da tko ih je stvorio? — zapita Bog.

A apostol Pavao odgovori:

— Bilo je to posljednjega dana, kada si se već stao kajati, što stvaraš svijet, i ozlovoljio se jako. I onda si zovnuo angjele nebeske i rekao si im: idite djeco, i stvorite još ove posljednje ljude danas, da se završi djelo stvorenja.

— Sjećam se, — potvrdi Gospod.

— I angjeli odoše, — nastavi apostol Pavao, — te stvoriše ljude Srijemce.

— Po zapovijesti mojoj, — primijeti Gospod.

— A ti angjeli bjehu — pročita apostol Pavao iz knjige o stvorenju svijeta — Lucifer i drugovi, koji su se kasnije ponijeli i ti si ih strovalio s nebesa.

— Jest, istina je, — zamisli se Bog. — Oni su bili.

Spusti Gospod glavu i nastade tišina na nebu.

Ali pred vratima rajskima zaori vika i ključar nebeski, sveti apostol Petar, dotrča pred prijestolje božje.

— Tko to galami pred nebeskim vratima? — zapita Gospod.

— Ljudi Srijemci, — odvrati ključar nebeski. — Došli su, da se brane, i hoće pred lice božje.

— Koliko ih je? — opet će Bog.

— Došli su svi — potuži se sveti Petar — i svi hoće da udju. Ne puštam ja takve ljude na rajska vrata.

Ali Gospod mahne rukom.

— Pusti trojicu, — zapovjedi on Petru. — Neka izaberu izmed sebe trojicu najpametniju, da ih čujem.

Izidje sveti Petar pred vrata nebeska i javi ljudima zapovijest božju.

Poslušaju ljudi i izaberu trojicu: dva barnjaka, jednoga iz Kukujevaca i jednoga iz Šašinaca, jerbo to su najbistrija sela u Srijemu, i još jednoga planinca iz Bingule, i upute ih pred lice božje.

Ali odmah na vratima zapade Bingulac. Ponio čovjek sa sobom čuturu komovice, da počasti svece i angjele božje, a sada mu odjedared sveti Petar veli, da s komovicom ne smije u raj.

— Gdje to piše? — brani se Bingulac. — To ni naš popa ne kazuje nikada, a on barem, što se tiče pića, zna posao svojski.

Ne će čovjek komovicu pred vratima da ostavi.

— Ovamo su Srijemci, — veli on, — a onamo su sveci. Čast svima, svi su pošteni, ali ako nestane moje komovice, krivit će jedni druge, da su ukrali. Šta onda? Ako tužim svece, ne će mi Bog vjerovati, a da tužim Srijemce, sud je i onako već uzeo pizmu na mene i odavna mi ništa ne vjeruje.

Tako Bingulac ostane s komovicom pred vratima, a barnjaci istresu lule, ture ih u džepove, bace šubare za vrata, izuju opanke i udju.

— Sveti Petre! — šapne Šašinčanin još na vratima, — tako ti sreće, kaži Bogu, da ja nisam od onih, što su okrali crkvu. Kaži! ne ištem ja badava.

I onda ih sveti Petar izvede pred lice božje.

Stoje oni i čekaju, a Boga u lice ne smiju da pogledaju. A čim ih Gospod zapita, šta su došli, stane se Šašinčanin braniti.

— Gospode, sve su puke lagarije, što na nas govore. Eno pred vratima sami živi ljudi i svi će da se zakunu makar čim i da podupru dušom, da nema na nama krivice i da ništa ne doznajemo od toga, za što nas bijede.

— Istina je! — potvrdi Kukujevčanin i htjede odmah da se počne zaklinjati.

— Eno po drugom svijetu — nastavi Šašinčanin — kradu ljudi i haraju crkve božje, a kod nas je ukradeno samo kandilo, pa ni to se još ne zna, tko je ukrao. Možda je i sámo nestalo.

— Tako će i biti, — odobri Kukujevčanin.

— Zašto da smo odmah mi krivi? — pita Šašinčanin. — Ne možemo valjda mi svako zlo činiti. Mi smo i neuputni ljudi i otkuda bi znali svaku majstoriju? Nitko nas ne uči.

— Ne znamo mi kojekakve majstorije, — uze redati Kukujevčanin. — Naša je crkva zaključana i nitko je ne krade. A mi smo duševni ljudi. Jedemo i pijemo. Nikakve krivice nema na nama.

— Da se mi ubijamo, — prihvati opet Šašinčanin, — mi ne bi bili živi. A eto smo živi. Da se krademo, sve bi već bilo pokradeno. A eto još nije. Da sramotski griješimo, izgubili bi stid, a mi smo, eto, stidljivi ljudi. Da pijemo, bili bi pijanice, a tko nam smije u lice reći, da smo pijanice?

— Ne smije nitko, pa zato ni ne veli, — složi se Kukujevčanin.

— Šta kazuju na nas, sveti Bože? — isprsi se Šašinčanin. — Da čujemo klevetnike naše!

— Odmah ćeš čuti! — odgovori mu Gospod i zapovjedi, neka se donesu sve tužbe.

I dvanaest najjačih angjela unese sve tužbe, što su napisane na ljude Srijemce.

— Neka se tužbe pročitaju! — zapovjedi Bog i sveci stadoše redom čitati.

Tri dana i tri noći čitale su se tužbe i sveci promukoše od čitanja. I nema grijeha, koji tu nije zapisan. Štogod piše u svetom pismu i u crkvenim zapovijestima, da se ne smije činiti, izredano je tu i nanizano i zapisano na grbače ljudima Srijemcima.

Dočitaše najzad sveci sve tužbe i reče Gospod:

— To su tužbe na vas.

— I dosta ih je! — šapne Kukujevčanin.

— Šta odgovarate na tužbe? — zapita Gospod.

— Ništa ne odgovaramo i ništa ne doznajemo, — odvrati Šašinčanin. — Svi ćemo se zakleti, da ništa nije istina.

Tek što izreče, provali se nebo pod njim, te on sleti s nebesa na zemlju, ravno u svoju kuću i nasred ognjišta, na žeravicu. Skoči opržen i odmah se rasrdi:

— Otkuda tako to? A moji opanci i šubara ostadoše! Pravo je rekao Bingulac. I tko će onda još da ide u raj!

A Kukujevčanin tamo gore, istom što je nadovezao:

— Ne može da bude, nije istina, svjedoci su već gotovi, — kada se i pod njim provale nebesa, pa i on sleti ravno kroz dimnjak u svoju kuću. Ali on, kao pametan čovjek, ne htjede besposlen kroz dimnjak prolaziti, nego se odmah uhvati za šunku i sleti zajedno s njom u pepeo.

— Jesam li ja rekao, — promrmlja u pepelu, — da je lakše čak i dobro učiniti, nego li se od zla odbraniti. Samo ipak valja, što će mi barem opanci i šubara biti za dušu. Eto i moje zadužbine.

Kada nestade Srijemaca, dozove Gospod opet apostola Pavla i reče mu:

— Pavle, odredi odmah, da se iz ljudi Srijemaca noćas povade duše i da im se udahnu druge duše, bolje, blaže. Stare duše njihove zatvori dobro pod zemlju, sam svojom rukom zabravi vrata, da nikuda ne izmaknu i ni u kojega čovjeka ne udju, a pred vrata metni dobra stražara. Neka sutra i ljudi Srijemci osvanu s boljim dušama.

Obradova se sveti apostol Pavao i odmah izvrši volju gospodnju, te pozatvara stare srijemske duše pod koru zemaljsku, a ljudima Srijemcima udahnu čiste angjeoske duše.

Probudiše se iz jutra Srijemci i stadoše se čuditi.

— Šta je to? — misle. — Da smo pijani, pa da nam se sve drugačijim čini, nego što jest, ne bi ni čudo bilo. Ali ovako ne znamo, šta je, i ne možemo da se prečudimo.

Gledaju sunce: sunce sjajnije sija. Gledaju cvijeće: šarenije je i mirisavije. Gledaju ljude: ljepši su i bolji su. I sav je svijet radosniji, zadovoljniji, sretniji.

Hodaju oni mirno, razgovaraju se tiho kao zaljubljene djevojčice i sasvim zaboravili, da su ikada bogove skidali i svecima brade čupali. Pravi raj zemaljski.

Voze se na kolima, a konji se obaziru i čude se, šta ih gazde ne tuku ni ne vitlaju. A i lijevče u kolima ne znaju više, kakva su to vremena, da ih ljudi ne trgaju, kada treba prijateljima, kumovima ili drugim poznanicima mekšati ledja.

I sve bi dobro bilo, da nije toga gujinjega soja ženskoga. Ali koje upropastiše raj zemaljski, ne mogoše oprostiti ni raju srijemskomu, nego palacnuše i otrovaše novu sreću srijemsku.

Isprva im i samima bješe dosta čuda, te se ni ne sjetiše, da prigovaraju. Ali kada ih prodje strah od muškaraca, što su se toliko udobrili kao djevojčice, stanu žene dizati glave i šaputati i podsmijavati se.

— Pamučni su muževi naši, — govore, — a dobri, da bi ih na ranu privio, tko bi im vjerovao. Otkuda im samo te pamučne duše odjedared? Da nisu gdjegod zapili svoje stare rutave duše i sada moraju s tim pamučnim dušama da žive!

Smiju se žene i ne boje se, a muškarci šute. Tako iz dana u dan, dok i pamučnim dušama ne dodija. Lijepo govore ljudi:

— Ne čepljuskajte, žene, da nas ne razjarite, i da ne bude zla. Zar nije bolje, dok smo ovakvi?

Vide žene, ali ne će da šute. Ne mogu one sirotice.

Čuju ljudi svaki dan, da su u njima pamučne duše, a stare su duše tobože zapili. Znaju oni dobro, da nisu zapili duše, (ta tko bi im i dao išta za onakve duše!) no opet stadoše misliti: i ćorava kokoška

zna naći zrnce, pa možda i zbilja pravo vele žene, da ovo sada nisu u nama one stare naše duše. Misle danas, misle sutra, dok ne smisle na jedno:

— Istina je, da mi nemamo starih naših duša.

I onda od ljutosti izbiju žene, izmlate konje i pobiju se lijevčama med sobom.

Odlanulo im malko, ali nije još vazda, kako nekada bješe.

Misle oni i opet, te na posljetku smisle, da nije nikud nikamo, nego su im ukradene duše. Kako su im ukradene, ne znaju, ali ukradene jesu. Samo da je znati, tko ih je pokrao, gosino mu tane, i kako ih je pokrao!

Šta će sada, nego da odu i potraže, tko im je ukrao duše. Digne se dakle čitavo selo, pa hajde da traži ukradene duše.

Stignu u prvo selo, pa stali. Gledaju, gledaju, ali ništa ne kazuju. Nekako im je i nezgodno kazivati, šta traže. Prodju i drugo selo, i treće, te ispadnu iz Srijema.

— Tu će biti naše duše, — vele.

Gledaju seljane, kakvi su, i vide, da su jako rdjavi. Piju, tuku žene, tuku se i sami med sobom.

— Tu će biti naše duše. Ovi su ih ljudi pokrali, — reknu Srijemci.

Teško im bude na zlotvore, što kradu duše, i istupe med njih.

— Kakve vi duše imate, ljudi? — pitaju ih Srijemci.

Seljani zinuli, bulje u Srije ce i ne odgovaraju.

Opet pitaju Srijemci, ali sada već mnogo ljuće i žešće. A seljani još vazda bulje i ne odgovaraju. Na posljetku će jedan od njih da rekne:

— Imamo valjda duše kao i vi, kao i svi ljudi. Nismo ih valjda ukrali.

Ali sada se tek zgranu na njih Srijemci. Ako su dojako samo sumnjali, sada znaju izvjesno, da su u ovim ljudima njihove ukradene duše.

— Vadite im duše! — viknu Srijemci i polete na seljane. — Ne puštajte ih, dok u jednoga duše ima!

Vide seljani, da tu nema šale, te se i oni junački odupru. Udri ovi, udri oni, zametnu se boj, ali jače selo od svatova: ne mogoše Srijemci povaditi ukradene duše, nego moradoše podbrusiti pete. Ali i bježeći poprijetiše se još:

— Doći ćemo mi još jedared, da svojski razračunamo, čije su duše, naše ili vaše.

Bježe Srijemci i strašno se prijete, a s neba ih gleda sveti Pavao i bude mu žao na njih.

Otkada im je povadio stare rutave duše i udahnuo im nove duše, bolje i blaže od predjašnjih, pazio je dobro, šta rade i kako živuju. Veselio se je prvih dana i hvalio ih Gospodu Bogu, ali što dalje, sve se je ljuće mrštio, a Bogu ih nije više ni spominjao.

Ražalosti se sada sasvim sveti apostol Pavao i stade pred lice božje.

— Gospode, — veli, — Srijemci jako kvare i ove duše.

A Bog mu odgovori:

— Znam, Pavle. Otidji i vrati im stare duše njihove. A ove im duše povadi, dok ih nisu sasvim iskvarili kao i predjašnje duše svoje.

Tako sveti Pavao vrati opet Srijemcima stare duše, a Bog dobrostivi naredi, da se na nebu nikakve tužbe na Srijemce ne primaju više, jer nije on Bog jedinim Srijemcima, da i obdan i obnoć samo njima sudi i samo o njima brigu vodi.

POD SUVAČOM.

U današnje doba može svatko da bude pametan. Čim prohodiš i malko se istom pronevaljališ, otjeraju te u školu i udare te na muke. Ne pitaju tebe, je li tvoja gospodska volja, da klupe dereš, nego te uzmu mlatiti, kao vola u kupusu, dok ti ne nabiju glavu pismenima. A onda te, onako nabijene glave i namekšanih ledja, izjuruju opet. I sada si pametan.

Lako je dakle sada. Uzmeš u šake kakvugod knjigu ili kojegod novine, pa lijepo obaznavaš, šta po svijetu biva. Sve možeš da znaš: i koje će nacije da se potuku, i gdje je žito rodilo, i kako trčkaju zvijezde po nebesima, i kako se po saborima šakaju za dobro narodno, i kako se ljudi zbog te proklete ženskadije kolju kao psi, i tako redom svako čudo, što pod kapom nebeskom može da se desi.

Sjediš mirno u zapećku, pa pijuckaš, čitaš i presudjuješ. Pametan si i znaš temeljito reći, drži li se ljudski i pametno engleski kralj ili bi trebao drugačije da okrene; je li istina, da će do godine svijet propasti; hoćemo li birati u sabor, kako budemo htjeli, ili kako budemo morali; i da valja štedjeti; i da ne valja piti; i sve već, što se onako po svijetu mudruje.

I ne samo da sve to znaš, nego još i uživaš, kako si pametan, pa sve rasteš i rasteš, dok se ne napneš kao peć i skoro da pukneš.

Ovako lijepo žive današnji ljudi, kada svatko može da bude pametan i skoro već i mora da bude pametan, bilo mu s voljom ili ne bilo.

Zato i jesu ljudi obezobrazili danas. Nisu više zadovoljni, da znaju, što u današnje doba biva, nego hoće, da im bude na dlanu, i što je nekada bilo, i što će u budućnosti biti. Kao da su se od gladi provalili, pa bi sve u sebe da progutaju.

Drugačije bješe nekada, dok se još nije pamet ovako, kao danas, skoro na silu nudila svakomu i u glave se gurala. Danas ona tebi sama dolazi na noge i samo trebaš da joj rekneš, kao lijenčina kruhu: „lezi, da te jedem", a ona se odmah izvali i ti je progutaš. Nekada si je morao tražiti po bijelu svijetu, pa da spadneš s nogu, dok je gdjegod ne nadješ med čudesima, kao kakvu ženu bez jezika. Morao si je moliti i mititi i preklinjati, da ti se privoli. A i onda si još mogao nasjesti, jer je znala gdjekada naopačke ući u tebe, pa kada docnije zineš, da istreseš, što znaš, ono izidje najprvo rep, a za tim istom glava. I tako se zbog pameti još i osramotiš pred svijetom.

Samo je ipak u stara vremena bolje bilo. Onda su tvoju pamet poštivali, sve ako bi izišao gdjekada i rep mjesto glave. Ali današnji ljudi ne poštivaju ni svoju rodjenu pamet, kamo li tvoju starinsku, nego ismijavaju obadvije.

Ne znaju oni, koliku si ti muku namučio, dok si se ove pameti domogao.

Od rane si mladosti tresao glavom i pazio, koliko zvecka u njoj. Mučiš se, mozgaš i svaki se dan veseliš, ako je opet nešto novo zvecnulo u glavi.

Mozgaš sam, a ideš i po selu i tražiš pameti. Pitaš brata, pitaš svata, pitaš i sitnu djecu i matore babe, pa sve tuviš i pamtiš.

Voze se na priliku kola. Vidiš, iz drugoga su sela, tudj je čovjek.

— Otkuda si, prijatelju? — pitaš.

— Otuda, — pokazuje on bičaljicom i ustavlja konje, — iz Šmokljanovaca. A šta bi ti?

— Ništa, ništa! — miriš ga. — Samo da razaberem. Kao da zapitam, kako vi tamo u selu?

— Pa dobro, — odgovara čiča iz Šmokljanovaca. — A kako vi u Derikladama?

— Dobro i mi, hvala Bogu! — vraćaš mu i onda razvodiš razgovorčić. Pitaš ga, kako je kod njih: hoće li ljetos kod njih dobro biti s hranom? imaju li miševa? šta se govori kod njih u selu: hoće li biti rata ili ne će? kako je na njihovoj općini: kradu li mnogo tamo? žene li se momci dosta? jesu li i oni vidjeli na nebu znamenje, kao nekakvu babetinu s naočalima, a u ruci joj kao crtalo? i šta misle, da to znamenje znači?

Odgovara čiča i onda pita tebe: kako ste vi u selu udesili s poljarima? valja li vam pop? jer njihov ne valja ništa; kakav vam je bio o Josipovu vašar? je li tko o uskrsu ubijen u selu? kako su vam pčele prezimile? imate li u selu opančara? i gule li vas gospoda zdravo?

Tako po malo doznavaš, šta biva po svijetu, i sve ljudski pamtiš.

A tek kada natovariš žito i odeš na meljavu, čega li ne ćeš doznati!

U suvači već čekaju pomeljarci. Neki su došli još juče i prenoćili su tu, pa oni i znaju najviše. Neki su stigli danas i ti još slušaju. A oni, što stižu iza tebe, pogotovo još ništa ne znaju.

Skupi vas se tako svijeta iz pet šest sela. Čim dodješ, pitaju te, otkuda si, a onda sjedni i slušaj. A kada se obredaju, koji su prije tebe došli, i sve ispripovijedaju, bit će i tebi red.

Tu su ti ljudi iz Čuturinaca, iz Gologazdinaca, iz Bekeljevaca, iz Gornje i Doljnje Lajavice, iz Šmokljanovaca, pa ako nisu danas, znaju doći i ljudi iz Gadinaca, iz Zlosrda, iz Velikih i Malih Čankoliza,

iz Raspinovaca i Bog ti znao iz kojega sela još. Sami naočiti ljudi, gazde, jer u suvaču se bez nužde ne šalje makar tko.

Dodješ u suvaču, pozdraviš se s ljudima i rekneš, tko si i odakle si, a onda onaj čiča iz Gornje Lajavice, što je baš bio započeo, kada si ti naišao, opet nastavi:

— Govorim ja mojim ljudima u selu: molim vas, ljudi, kao konje, opametite se, okanite se, ne glasajte na mene, jer ja ne volim da budem načelnik. Ali oni ni makac, baš kao konji, i ne možeš da ih kreneš. Pa dobro, kada je baš tako. Primim se ja dakle. I sve bi dotle krasno bilo. Ali sada zlo i naopako. Ja govorim, ja zapovijedam, a oni slušaju, ali ne ušaju. Ništa ne može da bude po mojemu. Prije su htjeli da zidaju školu. Hoću i ja, ali sada oni ne će. Prije nisu htjeli da kupuju nova zvona. Ne ću ni ja, dok je ovaj pop, ali oni uz prkos hoće. Ako treba šljunak voziti, ne će; ako treba nov vašar iskati, hoće. Pa kuda su i takvi, ali bar da me po selu ne psuju. A zar sam ja provodadžija i zar sam ja koga ženio, da mi psuju i oca i mater!

— Ne valja im posao, što te psuju, — prihvati čiča iz Doljnje Lajavice, — ali po duši da reknem, i šta će nama po selima načelnici?

— Kako da ne trebaju načelnici? — brecne se načelnik sela Gornje Lajavice.

— Pa tako! — odgovori mu onaj čiča. — Neka svatko gleda svoj posao. Ne trebaju ni općine. Ne treba ništa.

Zinuše ljudi iz sviju šest sela, a čiča se razjunači:

— Govorim ja tako vazda, a ljudi vjeruju, samo se pobojavaju i šutkaju me: nemoj, vele, strpat će te u buharu, jer u gospode su dugačke ruke. Neka su!

— A kako ti misliš, — pita ga načelnik, — da bi se moglo bez načelnika i bez općine?

— Moglo bi se! — odgovara čiča, — a zar moram kazivati?

Ljudi udare u smijeh, a onda prihvati riječ drugi čiča:

— Skoro da i ne lažeš. Eto kod nas u Gologazdincima kao da ni nemamo načelnika. Vazda je pijan, a kada je trijezan, samo se karta.

Tako se onda svi redom stanu sjećati svojih načelnika, ali nekuda s malom hvalom. Sluša načelnik mirno, ali kada jedan seljanin iz njegova sela primijeti, da su svi načelnici jednaki, rasrdi se jako.

— Mene ti kriviš, — veli, — a kakav si ti i kakvi smo svi mi? Strpljiv je dobri Bog i to je sva sreća naša. A da je drugačiji, sve bi nas pomlatio. Eto na priliku, kakav si ti? Hoćeš li, da ti kažem odmah, kakav si?

Ali u taj čas zovnu načelnika, jer je njegov pored, i on ode na meljavu. A njegov seljanin sačeka, da ode, i onda će da rekne:

— Pogospodio se, nazobio se i sada se rita.

Klimaju čiče glavama i vele:

— Takvi su oni svi.

Opet prihvati riječ onaj čiča iz Doljnje Lajavice:

— A znate li, ljudi, dokle će tako biti?

— Dokle? — pitaju ga.

— Slušao sam ja to odavna, — odgovara on, — ali sam dobro zapamtio. Krenuo jedared Isus Hristos po zemlji, sam on sa svetim Petrom apostolom, da vide, kako ljudi žive. A kada će da podju, pita sveti Petar Isusa Hrista: „Gospode, bi li mi ponijeli sa sobom hrane?" Ali Isus kaže: „Ne treba. Isprosit će o svagdje i prehranit ćemo se". Uprti dakle sveti Petar torbu i oni krenu. Idu tako po svemu svijetu, upućuju ljude na dobro i prehranjuju se. Svuda im ljudi dijele. A kada dodjoše k nama, skoro od gladi pogiboše. Ne daju ljudi ništa. I onda nas

prokle Hristos: kada niste mene i mojega sveca htjeli da hranite, a vi hranite gospodu.

— Pa dokle tako?

— Donde, dok opet Isus i sveti Petar ne dodju na zemlju i mi ih ne nahranimo.

— Ne će tako biti, — odgovori mu čiča iz Bekeljevaca, — nego će biti istina, što sam ja još od moje pokojne bake slušao. Okladio se jedared nečastivi s nekim svecem, ne znam, s kojim, da će razdvojiti ljude i veliku omrazu med njima stvoriti. „Ne ćeš!" veli svetac, već kako mu je ime. „Hoću!" odgovara nečastivi. Tako se oni oklade. I onda nečastivi smisli, pa izreže pismena, sastavi knjige i dade med ljude. A ljudi, koji pročitaše, ponesoše se i razbratiše se s rodjenom braćom, koja ne znaju čitati. Tako je eto nastala omraza na svijetu.

Ali ne vjeruju čiče ni njemu.

— Bit će drugačije, — vele, — samo mi ne znamo.

A čiča iz Čuturinaca veli:

— I ja sam nešto slušao. Kažu: kada je sveti Gjorgjije ubio aždaju, kuda će da je zakopa, nego ovdje kod nas. Da kuda bi s njom! Tako i danas još nemamo mira od nje. Svu nam je zemlju otrovala i ništa nam nikada ne može posrećiti zbog nje prokletnice.

Ali drugi čiča iz Čuturinaca, koji se s njim ne gleda još od lanjskih četrdeset mučenika, kada je kod njih u selu bio vašar, izdere se odmah:

— Sve su to same lagarije, nego je istina, da su se zvijezde na nebu zbunile, jer su jaki vjetrovi dunuli i odunuli ih s puta. Dok sve to sveci ne namjeste, kako je bilo, ne mogu se ni za nas brinuti.

Slušaju ljudi, ali ne vjeruju ni njemu.

— Ne može biti, — ljuti se onaj prvi čiča iz Čuturinaca, — jer bi se zvijezde istucale, a to Bog ne da, zašto bi velika šteta bila. Ne mogu vjetrovi maknuti zvijezde, nego samo kada će rat da bude,

onda zvijezde malko zastanu, da ljudima jave, i opet se krenu.

— Da šta ja velim! — opet će onaj drugi čiča iz Čuturinaca. — Kada se zvijezde zbrkaju, nesreća je na zemlji. A čim koja stane, već je zbrka. Ne mora odmah biti rat, može i da bude suša, ili crkavica, ili voda, ili bolest med ljudima.

— Da te čuje naš popa, — prihvati čiča iz Šmokljanovaca, — iskočile bi ti oči. Kada mi tako leškarimo pred kućama i ćaskamo, odmah nas sleti. „Šta mekećete, jarci moji!" veli. Ovako nas vazda krsti. Jedared se je čak i u crkvi zabunio. „O Bogu ste ludi, a o vragu ste pametni. Vrag će i doći po svoje." Rdjav je čovjek, pa kaže: „Šta ste obzinuli zvijezde, kao prosjak gužvaru! Gatajte vi u plug i ne orite jezikom po nebu, jer ćete drljati nosom po zemlji!" Šta ćeš mu? Pop je, ne možemo se tući s njim.

Opet se rasrdi čiča iz Doljnje Lajavice, onaj što ne treba ni načelnika ni općine.

— Ja bih mu odvalio, da i mi u opancima znamo koješta. Mi žrvnamo, a on je doljnji žrvanj i čeka, da se samelje. Naš je zasip, a njegovi zubi.

— Opet ti melješ, — ne dade mu govoriti čiča iz Gologazdinaca, — a ne paziš, je li pametno. Svako je zlo zbog ljudskih grijeha. Prigovarati ne smiješ. Ne guli kore, da ne bude gore. Ako zamjeravaš repi, neka ti se skuha crtalo, pa se sladi. A ako ti je krivo, skoči iz kože i pobjegni sa svijeta.

Srditko se samo još ljuće namršti, a čiča nastavi:

— Tako ti je to, nabrčko moj! Ti bi da griješiš, a zla da ne bude. Ne može se. Kada si mogao u štetu, možeš i na derež. Malo zla od popa i od gospode, a malo od nas, pa eto, kako nam je, kao vragu na džombi.

No sada se zgranu svi na njega. Došao na meljavu još neki čiča iz Zlosrda, pa još nije ni konje ispregnuo, nego se odmah i on okomi:

— Omatorio si, prijatelju, a pameti stekao nisi. Naše je izdiralo, a gospodsko izbiralo. Još da mi ne znamo smaknuti koješta i ošuknuti gospodu počesto, ne bi nam ni života bilo više.

Nasmiju se svi slatko, a čiča iz Bekeljevaca, što je pričao o nečastivom i o svecu i o j novhoj okladi, prihvati sada:

— Volijem ja to, nego hljeba jesti. Meni je svetac, kada zakinem gospodu. Nije ni grjehota.

— Dabome da nije, — pristanu i drugi.

U to se vrati načelnik lajavički, koji se je, vele ljudi, odmetnuo u gospodu, te pred njim zašute.

— Kiša će, — veli načelnik. — Da se požurim.

Pogledaju svi u nebo.

— Odmah će košava dunuti, — veli Gologazdinčanin. — Već su se oblaci krenuli. Krenuo se je i vjetar s mora.

Ali čiča iz Doljnje Lajavice pogleda oko sebe i nasmija se.

— S kakvoga mora! Nije košava s mora.

— Da otkuda je? — pitaju ga.

— Iz zemlje, — odgovara on. — Zemlja diše kao i čovjek. Vazda po malo i jedva se osjeća. Ali kada joj budemo suviše na teret, onda dane jače i otuda je vjetar.

Zamisle se ljudi, da dokuče, je li tako ili nije, ali ne mogoše dokučiti.

— I sunce diše, — nadoveže Lajavičanin, — jer sunce je kao i naša peć. Kada se ona usija, zar ne diše?

— Diše, — potvrde svi, a Bekeljevčanin će da zapita:

— Dobro; a kako je sa zimom? Otkuda zima?

— Zima? — odgovara Lajavičanin. — Za zimu pitaš, prijatelju? Ne znam, brate, da ti reknem.

Sada se Gologazdinčanin nasmija i prihvati riječ:

— Za sunce znaš, za zimu ne znaš. A to ti je jedno te isto. Kada se sunce ohladi, onda je zima.

— Lažeš, — umiješa se Zlosrdjanin. — Nije otuda zima. Znao sam, ali sam zaboravio i ja.

— I ja sam zaboravio, gdje mi je djed zakopao blago, — naruga mu se Lajavičanin.

— Pa šta nas briga, otkuda je zima! — presudi Bekeljevčanin. — Samo da je toplo oko srca! Da je pustih novaca!

— I šta će novci! Potrošili bi se, pa onda sjedi i plači! — veli čiča Gologazdinčanin.

— Al bi se pilo, kad bi ga bilo! — ijujuče Bekeljevčanin. — Znate, šta bih? Kupio bih suvaču i mljeo bih ljudima zabadava, samo da sjedim i obaznavam, šta ljudi govore. Jer ja zdravo volim pametan razgovor i sve hoću da znam.

Tako oni svi redom hvale, kako je lijepo znati, šta biva na svijetu, i na nebu, i pod zemljom, i kako se sve to od pametnih ljudi čuti može.

Slušaš ih i uživaš. I kada onda mladji svijet ismijava, šta vi stariji znate, zar da se na srdiš! Ali što ćeš! Danas su već takva vremena, te stariji mora da šuti pred mladjim. Zato i jesu ovoliki vjetrovi, kiše, mrazovi i svakakva druga prokletinja na zemlji, jer mladji ne poštivaju, što su stariji obaznali s teškom mukom.

OTKRIĆE SRIJEMA.

I.

Glasoviti učenjak i putnik, profesor etnografije na sveučilištu u Quaffboroughu, Kansas, Samuel Tub Xyster, podnio je akademiji znanosti u Blockheadstonu, New Hampshire, kojoj je on začasni i redoviti član i urednik etnografskih edicija, ovaj izvještaj:

Čim mi je akademija povjerila časnu misiju, da na licu mjesta preispitam i provjerim geografske i etnografske podatke, što se u stručnoj literaturi našoj nalaze o zemlji, nazvanoj Sirmium, ja sam na temelju kartografskih studija svojih konstatovao ponajprvo, da se ta zemlja nalazi u tako zvanoj Evropi, i to u blizini države Turske.

Prama tomu sam se odmah zaputio u Carigrad, glavni grad države Turske, da se ondje spremim za ekspediciju u zemlju Sirmium.

Nakon dolaska u Carigrad zaputim se odmah k našemu poslanstvu. Poslanik me jako prijazno primi, ali ni on ni druga gospoda kod poslanstva ništa mi ne znadoše reći o zemlji Sirmiju. Jedino mi izjaviše svoje mišljenje, da se u Sirmiju danas po svoj prilici ne govori više latinski. To je mišljenje, kako sam se kasnije uvjerio, donekle i opravdano.

Gospoda mi ipak učiniše veliku uslugu, jer me uputiše k svojemu dragomanu, koji je Grk, te poznaje

Tursku i susjedne zemlje i narode prekrasno. Taj gospodin, Aristoteles Emorfopulos, direktan potomak filozofa Aristotela, kako mi je sam izjavio, vanredno se zauze za uspjeh moje ekspedicije. Prije svega mi saopći, da je ljudožderstva u Sirmiju sasvim nestalo i da se u tom pogledu ne trebam ni najmanje bojati, a onda me i on utvrdi u mišljenju, da se u Sirmiju danas jako malo govori latinski.

Pošto je moj običaj, a i dužnost, da se za svaki naučni rad temeljito pripravim, odlučim, da najprije naučim sirmijski jezik. Aristoteles mi odmah obeća, da će mi i u tom pomoći. I zbilja mi već sutradan dovede mladića, koji zna sirmijski jezik.

Mladić taj, Akian Aivazian, jako mi se svidi. Lice mu je inteligentno, manire prijatne. Zahvalim dakle od svega srca Aristotelu za toliku zauzetnost. Ali sada se ispriječi neprilika, jer Akian nije znao engleski i ne mogosmo se sporazumjeti.

— Lako i zato, — utješi me uslužni Aristoteles i odmah mi dovede još jednoga mladića, isto onako inteligentna lica i prijatnih manira.

— Panteleimon Maravellides, — predstavi mi se mladić, a Aristoteles ga pogladi po glavi i dometne:

— Moj nećak. On zna engleski. Vi govorite s njim engleski, on će vam biti tumačem.

Tako i udesimo. Ja sjednem za stol, s lijeve mi strane sjedne Panteleimon, a s desne Akian, te započnemo učenje sirmijskoga jezika.

— Kako se sirmijski kaže: ja? — pitam engleski.

Panteleimon ponovi moje pitanje Akianu u grčkom jeziku, a Akian odgovori:

— Rh.

Dobro je. Ja ponovim tu riječ nekolikoput, da dobro upamtim, i odmah stanem bilježiti.

Moram dobro da bilježim, jer štampane gramatike ni rječnika sirmijskoga jezika do danas još nema, kako mi vele i Aristoteles i Panteleimon i Akian.

— Kako se kaže: ti? — pitam dalje.

Opet prevede Panteleimon moje pitanje Akianu, a Akian odgovori:

— Rp.

— A kako se kaže: on?

— Rv.

Čini se, da je to prilično težak jezik. Rh, rp, rv. Sada ćemo da učimo plural.

— Kako se kaže: mi?

— Rhr.

— A: vi?

— Rpr.

— A: oni?

— Rvr.

Zbilja je težak taj sirmijski jezik. A i prilično tvrd.

— Govori li se sirmijski jezik samim konsonantima? — zapitam.

— Dabome, — odgovori Akian, — muški je sirmijski jezik sastavljen od samih konsonanata.

— Muški sirmijski jezik? — začudim se ja i uplašim se. — A zar ima još i ženski sirmijski jezik? Zar su dva sirmijska jezika?

— Jesu, — veli Akian, — muškarci govore konsonantskim jezikom, a ženskinje vokalskim.

— Dakle ipak ima i vokala?

— Ima. U muškom se jeziku govori, na primjer, rhr, a u ženskom rahar, u muškom rpr, u ženskom rapar, u muškom rvr, u ženskom ravar.

— Razlika nije velika, — odlane mi sa srca, ali Akian nastavi dalje:

— Tako je u djevojačkom ženskom jeziku.

Ja se trgnem i zaprepastim se.

— Šta? Zar su opet i ženska jezika dva?

— Ženskih jezika ima pet.

— Pet?

— Pet, ali svi su osnovani na muškom konsonantskom jeziku.

— Odna još nekako, — predadem se ja sudbini.

— Ženski sirmijski jezik ima tako zvanu transvokalizaciju, — nastavi Akian. — Djevojački ženski jezik ima forme, kako smo već čuli: rahar, rapar, ravar; ženski jezik udatih žena, koje imaju djece, ima forme: reher, reper, rever; ženski jezik žena nerotkinja: rihir, ripir, rivir; ženski jezik udovički: rohor, ropor, rovor; a ženski jezik pokojnih žena: ruhur, rupur, ruvur.

Ja se sav iznemogao naslonim na stol.

— Jezik pokojnih žena? Zar u Sirmiju i pokojne žene govore još? Zar ni onda ne šute?

— Nismo se razumjeli, — protumači mi Akian. — Pokojne su žene rastavljenice, dok se ne udadu po drugiput.

Kada smo već kod ženskinja, zapitam odmah, kako se u sirmijskom jeziku kaže: ljubiti.

— Lk, — odgovori Akian.

— A kako se kaže: ja ljubim?

— Rh lk.

— Kao u infinitivu?

— Isto onako. Konjugacije u sirmijskom jeziku nema.

Ja zaboravim na svih pet ženskih jezika i obradujem se.

— Rh lk. To je krasno. A kako se kaže: ja sam ljubio.

— Opet: rh lk.

— Opet? A futur: ja ću ljubiti.

— Vazda: rh lk.

Ta to je ipak krasan jezik. Moći ću ga naučiti. Kako samo razlikuju sadašnjost, prošlost i budućnost, kada je oblik vazda isti?

Zapitam Akiana, a on mi odgovori:

— Razlikovati je sasvim lako. Kada je sadašnjost, rekneš: rh lk i položiš ruku na prsa:; kada je prošlost

opet: rh lk i ruku na koljena; a kada je budućnost: rh lk i ruku na obraz.

Vidim, da ću ja taj jezik zavoljeti.

— Kako se kaže: ja ljubim tebe? — zapitam.

— Rh lk rps, — odgovori Akian.

Ustanem, poklonim se mojemu učitelju, položim ruku na prsa i kliknem:

— Rh lk rps.

Moj učitelj ustane odmah za mnom, te i on meni vrati pozdrav.

Onda sjednemo i nastavimo učenje.

— Konjugaciju sam dobro razumio, — velim. — Samo bih molio još za razjašnjenje. Kada obdan govorim, ne može biti ni najmanje zabune. Ali kada je mrak, ne može se vidjeti, jesam li ruku položio na prsa, ili na koljeno, ili na obraz, pa kako se onda može razabrati, da li je sadašnjost, prošlost ili budućnost?

— Sasvim se lako može znati, — odgovori moj učitelj Akian Aivazian. — Kada je mrak, onda ne polažeš ruku sebi na prsa, na koljeno, na obraz, nego onomu, s kim govoriš.

Sada mi je jasno. Ali nije sve.

— Dobro je. Ali ako govorim na primjer sa ženskinjom, hoću li i njoj položiti ruku na prsa, na koljeno, na obraz?

— Ako govoriš u mraku, — odvrati Akian, — onda moraš, jer te drugačije ne će razumjeti.

Sasvim lijep jezik.

— Ne bi li zgodno bilo, — zapitam, — da se ja upoznam s kojom ženskinjom, pa da se uvježbam u konversaciji?

Akian mi odobri, te odlučimo, da ćemo obdan učiti gramatiku, a pred veče ću se vježbati u konversaciji. Ali, na žalost, ne mogosmo u Carigradu naći ženskinju, koja zna sirmijski jezik.

Za mjesec dana izučim ja s Akianom i Panteleimonom nauku sirmijskoga jezika temeljito, platim

obadvojicu dobro i srdačno im zahvalim. A onda se odmah uzmem spremati na put u zemlju sirmijsku.

Odem da se oprostim s poslanikom, pokupujem, šta mi još treba, te u sedam sati i petnaest časaka na veče sjednem u orient-express.

Sutradan na veče u deset sati i tri četvrti preleti naš vlak rijeku, koju su Rimljani nazvali Savus, te ona, kako sam se na svoje oči uvjerio, još i danas postojava, a tačno u deset sati i četrdeset sedam časaka stane vlak i ja stupim na tlo sirmijske zemlje.

Dovde sam se u vlaku služio engleskim jezikom, ali u zemlji, kojoj sam jezik u tančine izučio, hoću da se tim jezikom i služim.

Izidjem i pozdravim sirmijskim jezikom nekoga čovjeka, što je se crvenom kapom na glavi stajao na peronu. On mi ne odgovori ništa, nego samo mahne rukom. Obratim se k jednomu gospodinu, koji je izišao iz vlaka, ali ni on mi ne odgovori, nego me samo pogleda i odjuri.

Neuljudan je svijet u sirmijskoj zemlji. Ne molim nikoga ni za što. Idem sam.

Dok sam ja, ne htijući nikoga više pitati, izišao sa stanice, odvezoše se već svi fijakeri i ja moradoh pješice u grad.

Krenem na lijevu stranu, kuda su svi preda mnom krenuli, i dospijem na neki nasip.

U susret mi ide ženskinja. Možda su ženskinje u Sirmiju uljudnije od muškaraca? Da vidim.

Pozdravim i zapitam je za put. Ali tek što sam joj, jer je mrak, položio ruku na prsa, cikne ona i pobjegne.

Muškarci su u Sirmiju neuljudni, a ženskinje su, kao svagdje, prvo: nelogične, a drugo: ne znaju gramatiku.

Krenem dalje, ali nisam prošao ni pedesetak koračaja, kada iznenada zapnem nogama za nešto.

Uzljuljam se, ali kako sam se žurio, sukob je bio prežestok i ja se izvalim.

Padnem ponajprvo na nešto okruglo, mekano, kao neki veliki jastuk, a onda se skotrljam na zemlju.

Nisam se još ni snašao, gdje sam, već se k meni ispruže dvije ruke i ja začujem dubok glas:

— Et tu, care mi fili!

Dakle ipak nije još sasvim izumro latinski jezik u zemlji sirmijskoj.

— Et tu, care mi fili, in fossam cecidisti! — ponovi čovjek, što leži kraj mene, a onda me zagrli i poljubi.

Srce mi zakuca, kada ovako iznenada začuh Ciceronov jezik, te i ja zagrlim i poljubim prvoga mojega poznanika u zemlji sirmijskoj.

— Tko si ti, unuče Cireronov? — pitam ga jezikom njegovih pradjedova, koji su ovdje pod nama, pod ovim nasipom, davno već istrunuli.

— Ja sam čovjek, — odgovori mi Sirmijac dostojanstveno.

Zadivim se ovako ponositu odgovoru i odvratim:

— Hvala bogovima, što su nam se putovi ovdje sastali.

— Ja sam čovjek, — prihvati opet riječ moj prijatelj Sirmijac, — kojemu je glava jaka, a noge slabe. Digni me, brate.

Ustanem i dignem prijatelja, a onda se uhvatimo pod ruke i krenemo.

— Tko si ti, namjerniče? — pita me Sirmijac i ja mu ispripovjedim, kakvu mi je važnu misiju povjerila akademija znanosti u Blockheadstonu, New Hampshire.

Kada sam svršio, zapita me Sirmijac:

— Xyster, kakav je tvoj genitiv?

Pošto sam mu i to saopćio, reći će mi:

— Ja sam Iosephus Vetustus Oenoplanetus, de gente Flavia, geograf i antropolog.

Onda se poljubimo i pobratimo.

— Ti mi govori: Sam, — reknem ja njemu.

— A ti meni: Joe, — odvrati on meni. — A sada hajdemo, da se okrijepimo darovima boga Bakha.

Kada sjedosmo, vikne Joe momka i naredi mu, šta želi.

— Dragi prijatelju Joe, — zapitam, kada je momak otrčao, — kakvim si jezikom izrekao ove riječi?

— Sirmijskim jezikom, dragi prijatelju Sam.

Ja se začudim jako i zapitam:

— Joe, je li to jedini sirmijski jezik?

— Nije, — odgovori Joe, — dva su sirmijska jezika. Jedan se govori latinicom, a drugi ćirilicom. Ja sam maločas govorio latinicom.

— Molim te, progovori časkom i onim drugim jezikom!

Joe me posluša, zovne opet momka i naredi mu još jedared. Momak otrči i donese nam još jedared pića.

Kada sam smotrio piće, uvjerim se, da je istinski ponovio svoje riječi.

Zaokupi me velika zabuna, te moradoh reći:

— Prijatelju, ja sam u Carigradu mjesec dana od jutra do mraka učio sirmijski jezik. Ne mogu da se prečudim, da nijednu tvoju riječ nisam razumio.

Ja odmah okrenem govoriti sirmijskim jezikom.

Joe me sasluša, zamisli se i odvrati:

— Dragi Sam, ja znam, kako sam ti već rekao, dva sirmijska jezika, ali nikada u životu nisam ni čuo ovoga jezika, što ti govoriš. Kakav je to jezik?

— To je muški sirmijski jezik, s danjim oblicima. A noćni su oblici ovakvi, — i ja mu položim ruku na prsa.

Joe zanijemi, a ja nastavim:

— Prije nego što sam tebe sastao, progovorio sam jednoj ženskinji ovakvim noćnim oblicima, a ona mi je pobjegla.

Joe samo šuti i gleda mene, a ja dalje dokazujem svoje poznavanje sirmijskoga jezika:

— Osim ovoga muškoga jezika ima još i pet ženskih jezika.

U taj mi čas Joe položi ruku na prsa i ja se obradujem, da se najzad razumijemo.

Ali Joe me zapita:

— Dragi prijatelju Sam, ja vidim, da si ti zdrav čovjek. Reci mi istinu: gdje si ti naučio taj jezik, što krstiš sirmijskim?

— U Carigradu, brate Joe.

— Tko te je naučio taj jezik?

— Moj učitelj Akian Aivazian.

Joe me pogladi po obrazu prijateljski.

— Dragi Sam, tvoj učitelj Akian Aivazian naučio je tebe starojermenski, ili kurdski, ili čerkeski. Ti si se, Sam, u znanju zabunio.

Ja se strašno iznenadim, ali se onda brzo snadjem i odgovorim:

— Dragi Joe, ja tebi vjerujem. Ali moje će mi znanje ipak još koristiti. Ja ću potražiti zemlju, u kojoj se taj jezik govori, i ne ću mirovati, dok je ne nadjem. Ja nisam prevaren. Ja ću se proslaviti, jer ja sam prvi putnik, koji tražim po svijetu zemlju, gdje se govori jezik, koji sam naučio, ali ne znam, čiji je i kako se zove. Ja ću obići sav svijet i naći ću tu zemlju.

Mojoj se odlučnosti Joe obraduje jako i htjede me zagrliti, ali glava pretegne njega, on pretegne mene, obadvojica pretegnemo stol i mi završimo za ovo veče filološki razgovor.

II.

Sutradan iz jutra nastavimo vijećanje. Joe mi se zakune, da me ni za šta na svijetu ne će ostaviti, nego će i sam krenuti sa mnom na naučni put.

Ne znam ni danas, kako da dostojno zahvalim ovakvomu prijatelju.

Cio taj dan provedemo u dogovorima i u spremanju. Ja htjedoh da to vrijeme upotrijebim za učenje istinskoga sirmijskoga jezika, ali me Joe odvrati i obeća mi, da će me uz put, kada budemo krenuli, obavijestiti već o jeziku, tako, da ću u najkraćem vremenu naučiti.

Ovu dobru priliku ulučim ja odmah, da se još prije polaska na put izvijestim o nekojim važnim stvarima.

— Joe, — zapitam, — zašto se tvoja postojbina zove Sirmium?

— Ja ću ti reći, dragi Sam, — odgovori mi prijatelj. — Ima nekoliko hipoteza. Ti valjda znaš, da je slavni rimski pjesnik Publius Ovidius Naso pronašao serumsku terapiju?

— Nisam znao, — priznadem.

— Jest. Taj svoj izum spominje on i u stihovima: sero medicina paratur, — pripravlja se liječenje serumom. To je istorijska činjenica. A taj mu je izum uspio ovdje u mojoj postojbini, kada je putovao u progonstvo na Crno more. Ovdje je on izumio serum i po njegovu uzviku: „serum meum" prozvala se je naša zemlja Sirmium.

Ja tu hipotezu odmah tačno zabilježim, a Joe nastavi:

— Ima ipak učenjaka, koji ovu hipotezu pobijaju, te iznose drugu. Po njihovu mišljenju potječe ime Sirmium iz engleskoga jezika.

Ja načulim uši, jer to je važno i zanimljivo.

— Po sudu tih učenjaka riječ Sirmium nije ništa drugo, nego sear meat, ili kako bi mi po našoj savršenoj ortografiji napisali: sir mit, dakle suho, krto meso, suhojedje. Čini se po tomu, da je Sirmium stvoren u posno vrijeme.

Potvrdim, da mi se ova hipoteza veoma vjerojatnom čini, i zabilježim je.

— Ima onda treća hipoteza, — nastavi Joe, — po kojoj je Zeus, bivši bog naš, kada je već jako omatorio, a još htio da se voli sa ženskinjama, u Sirmiju od žena ispsikan rad neuspjeha. Pripovijeda se, da su mu žene zatakle perušku za uho. Otuda onda potječe ime Sirmium, jer psikanje se u starom grčkom jeziku zove syrigmos.

Zabilježim i to.

— Ovo su dakle — završi Joe — tri dobre hipoteze, a četvrta hipoteza, da je ime Sirmium nastalo od staro grčke riječi syrmaia, što znači neku gadnu biljku, nije ni na čem osnovana i ti je, prijatelju, zaboravi odmah.

Pošto sam se obavijestio o imenu Sirmija, zapitam prijatelja Vetusta Oenoplaneta opet:

— Joe, ja znam, da je zemlja sirmijska u Evropi. To mi ne trebaš kazivati. Ali ja ne znam, kakva je klima u Sirmiju.

— U Sirmiju se — odgovori moj prijatelj Joe — sastaje sjeverna ledena klima s tropskom, ali su se obadvije klime kod nas jako rasklimale i izmiješale, te mi već mnogo godina ne znamo više pravo, bi li zebli ili bi se znojili.

— Kako to? — zapitam, jer nisam valjano razumio.

— Evo ovako: Kod nas su se i klime već sasvim iskvarile. Ledena klima tvrdi, da je ovo njeno područje, a tropska tvrdi isto tako. Vazda su one u svadji i tuku se preko nas. Zato nismo niti zimi sigurni od vrućine, niti ljeti od zime.

— Na karti vidim, — odgovorim ja, — da te sa sjevera zaštićeni planinom.

— Jesmo, — potvrdi Joe, — ali mi ne vjerujemo u geografiju. Ni ja sâm. Kako kod vas u Americi teku rijeke, gore ili dolje?

— Dolje, čovječe božji.

— Eto vidiš. A kod nas ćeš ti vidjeti rijeku, koja prije podne teče s istoka na zapad, poslije podne sa zapada na istok, a u nedjelju i na blagdane sviju pripoznatih vjeroispovijesti ne teče nikuda.

— Kako se zove ta rijeka, da odmah zapišem?

— Boss-South. A onda ćeš vidjeti rijeku, koja se još ni danas nije odlučila, kuda bi tekla, nego svaki čas preumljuje.

— Kako se zove?

— Savus. Onda ćeš vidjeti planinu, na koju ćeš se popeti, a ne ćeš je ni opaziti sve donde, dok ne sidješ s nje.

— Kako se zove?

— Banstol. Vidjet ćeš onda potoka, koji ne izviru nigdje, i drugih potoka, koji ne uviru nikuda. I na posljetku ćeš i sam izgubiti vjeru u geografiju, kao što sam je izgubio i ja.

Pošto sam sve te podatke pobilježio, zapitam:

— A kako se za pravo zove ovaj grad, jer nikako ne mogu da konstatujem.

— Ovaj se je grad — odgovori Joe — zvao u rimsko doba Taurunum: bičji grad.

— Zašto?

— Zato, jer se je ovdje bivši bog naš Zeus prevratio u bika. Da se to prevraćenje ovjekovječi, osnovan je ovaj grad.

— Ali kako se zove grad danas? Ja vidim mnogo različnih imena.

— Dragi moj Sam, — nasmiješi mi se Joe, — mi smo slobodna nacija i svaki je izmed nas slobodan. Kako koji hoće, onakvim imenom krsti grad. Ako hoćeš, zovi ga Bičji grad; ako ti je milije, kaži mu Volovski grad, Kravlji grad, Teleći grad. Slobodan si gradjanin i smiješ. A ako ti kao gradjanin smiješ, kako ne bi smjele oblasti isto tako činiti? Zašto ne bi svaka oblast smjela gradu nadjenuti drugo ime?

I njima je sloboda, pa zato ćeš, ako dodješ u grad željeznicom, čuti jedno ime, ako dodješ vodom, srugo ime, a ako udješ pješice, treće ime. Mi smo, dragi Sam, slobodna nacija i naše su institucije dlobodne.

Ja sam Amerikanac, ali se ovdje moradoh zastidjeti. No u sebi odlučim čvrsto, da ću odmah, čim se vratim u otadžbinu, poraditi o tom, da se i naša zemlja upozna sa slobodnim institucijama sirmijske zemlje.

Dok sam se ovako obavještavao o sirmijskim prilikama, odjedared sinula već i zora. Kada je opazimo, skočimo na noge i opremimo se na put. Navučemo kožne čakšire, obujemo čizme prekokoljenice, prebacimo svaki po dvije torbe, jednu s municijom, drugu s hranom, uhvatimo puške u ruke, udjemo u vagon i u pet sati četrdesetitri časa iz jutra krenemo se mi.

Ja se u kupeju odmah izvalim na jednu stranu, a moj prijatelj Iosephus Vetustus Oenoplanetus na drugu, te odmah obadvojica zaspimo.

Sanjam, da sam se vratio kući u Ameriku. U akademiji je svečana sjednica. Predsjednik, slavni astronom Parch Talker, stoji na estradi i pozdravlja mene. Iza njega stupam na estradu ja, ovjenčan lovorom, i odzdravljam. Pljesak, kliktanje. Zahvaljujem i pripovijedam o mukama, radu i uspjesima mojega puta. Dičim se, što sam ja prvi, koji s ovolikim rezultatima dolazim pred časna lica učenih članova akademije znanosti u Blockheadstonu, New-Hampshire.

Još ja u govoru, a začujem strahovitu viku, lupu, trku. Trgnem se, probudim se, skočim na noge i smotrim mojega prijatelja Vetusta Oenoplaneta, kako po kupeju skače kao bijesan, trga na sebe obadvije torbe, hvata pušku i u sav glas nešto viče u jednom od obaju sirmijskih jezika.

— Joe, šta se ljutiš? — zapitam, jer ako je za ljućenje, ja sam kao prijatelj voljan ljutiti se s prijateljem.

— Ustaj, Sam, i grabi svoje stvari! — vikne on meni i ja ga odmah poslušam.

— Šta se je desilo? — pitam još jedared.

Joe poleti u hodnik. Ja poletim za njim. Ako treba pucati, pucat ću s prijateljem i ja. Dobra prijatelja ne iznevjeravam.

Prijatelj Joe dotrči do vrata i uhvati za kvaku. Šta je to? Vlak juri, a on će da skače iz vagona. Ne ćeš, brate. Priskočim i trgnem ga natrag.

— Joe, šta ti to činiš? — navalim na njega.

— Šta činim? — zavikne Joe. — Moram da skačem. Zaspali smo obadvojica i spavajući smo ispali iz zemlje sirmijske. Nismo u Sirmiju više.

— Ispali smo iz Sirmija? — zaprepastim se ja, a Joe opet navali na vrata.

Trgnem ga iznovice.

— Ne moramo skakati, — velim. — Neka vlak stane!

I ja povučem za zavor.

Vlak odmah stane, začuje se vika i kondukteri dolete k nama.

— Joe, — okrenem se k prijatelju, — reci im, neka nas odmah odvezu natrag. Ja plaćam.

Zametne se živa rasprava izmed mojega prijatelja i željezničkih konduktera. Svi govore ujedared i jako viču.

Čemu viču, kada se ja ne otimam plaćanju?

Na posljetku zapišu kondukteri mojega prijatelja i mene i još vazda vičući otidu. Vlak krene.

— Hoćemo li natrag? — zapitam.

Joe se nasmije.

— Ni u snu! Do prve stanice, a tamo će nas oglobiti.

To je čudnovat postupak s putnicima, koji plaćaju.

— Zar ti njima nisi rekao, — zapitam, — neka nas odvezu natrag, a ja ću sve platiti?

Opet se Joe nasmije.

— Govorio ja njima ili ne govorio, ne koristi ništa, jer ja ne razumijem njih, a oni ne razumiju mene.

Ni ja ne razumijem mojega prijatelja.

— Joe, govori ozbiljno! Ja sam vidio, gdje ti raspravljaš s kondukterima, a sada veliš, da ti ne razumiješ njih, a oni ne razumiju tebe.

— Ja s njima nisam raspravljao, nego sam ih grdio, a oni su grdili mene i tebe. Ja u svojem jeziku, a oni u svojem.

Sada mi istom stane svanjivati u glavi.

— Oni govore drugim jezikom? Je li? Kod vas u Sirmiju govore drugim jezikom kondukteri, a drugim jezikom publika?

— Tako je, Sam.

— To je zbilja neobično. Kako to?

— Nije neobično, — odvrati Joe, — nego sasvim obično. Ja sam tebi već rekao, da smo mi slobodna nacija. Zašto ne bi smio svatko govoriti, kako hoće?

— Istina je. Ali ipak treba da se svijet razumije s kondukterima.

— Tako ti sudiš! — smije se Joe. — A čemu su psovke?

— Psovke? Psovke su za psovanje.

— I za sporazumijevanje. Jesi li ti oženjen, Sam?

— Nisam, — odgovorim po istini, jer sam se baš razvjenčao.

— Onda ne znaš, — odgovori Joe. — Ako ne znaš jezika, ti psuj i grdi, pa će te razumjeti.

Čudna je ta zemlja sirmijska.

— Željeznice su dakle kod vas institucije za kultiviranje psovaka? — zapitam. — Kod nas su željeznice prometna sredstva.

— Sancta simplicitas! — klikne Joe.

U to stane vlak, te mi odmah budemo dočekani od konduktera i izvedeni pred šefa stanice. Šef nas oglobi i svi nas redom izgrde. Moj prijatelj Joe izgrdi njih u svoje i u moje ime i onda se rastanemo s njima.

— Ja se ovom vašom željeznicom ne vozim više, — izjavim prijatelju Vetustu. — Može li se kakogod drugačije putovati ovuda?

— Možemo pješice. Možemo najmiti kola. Možemo kupiti konje, — odvrati Joe.

— Kupit ćemo konje, — odlučim se ja i mi se zaputimo u selo.

Na ulazu u selo opazim ploču s imenom toga sela. Selo se zove Upperfield, a po današnjoj sirmijskoj ortografiji, s istim značenjem, Vrpolje.

U selu istrgujemo dva konja, uzjašemo ih i požurimo se natrag u zemlju sirmijsku.

— Joe, — sjetim ja prijatelja, — ti si meni jučer obećao, da ćeš me putom obavijestiti o jeziku sirmijskom.

— Sam, zašto da se mučiš? — odvrati Joe.

Iskren mi je prijatelj, ali ja sam ovdje u važnoj misiji i ne smijem se žacati truda. Zamolim ga dakle još jedared, neka me malko uputi.

— Hoću, — veli Joe, — I ti ćeš se uputiti. Ali šta će ti? Ti možeš u Sirmiju proživjeti dvadeset godina i nitko te ne će tjerati, da učiš jezik sirmijski. Mi ćemo naučiti tvoj jezik, da s tobom govorimo. Ti možeš velik rodoljub sirmijski biti, i ako jezika ne znaš. A možeš, ako hoćeš, i velik pisac biti, a jezika ipak ne moraš da znaš. Zašto onda da se mučiš, dragi Sam?

Ta zemlja sirmijska zbilja je čudnovata. Imaju dva jezika, jedan se govori latinicom, a drugi ćirilicom, a nitko, pa ni pisac, ne mora nijednoga jezika da zna.

— Zašto vi uopće imate jezik? — zapitam ja najzad prijatelja.

— Zato, da možemo psovati, kako si već čuo u željeznici, — odgovori on.

— Ako je tako, — odvratim, — onda će vaš jezik u budućnosti postati diplomatskim jezikom sviju naroda.

Joe se toliko obraduje ovakvomu proročantvu o budućoj slavi svojega jezika, da me odmah stane poučavati.

— Znaš li, Sam, šta ovi ljudi na kolima voze? — zapita me, kada skobismo čitav red vozača.

— Znam, to su bačvarske duge. Rade se i kod nas u Americi, — odgovorim.

— Dobro. Sada slušaj. To se zove dúga.

— Slušam.

— A kada otegneš, šta misliš: šta je onda?

— Onda je dugačka duga.

— Nije, nego dúga na nebu.

To mi se ne svidja. To je opet nalik na onu Akianovu konjugaciju u mraku, što sam u Carigradu naučio. Da nije možda i Joe nakanio nasanjkati mene? Moram biti oprezan. Zapitam ga dakle:

— Joe! Ako se čovjeku žuri, onda uopće ne može ni izgovoriti onu dugu na nebu?

— Ne može.

— A ako čovjek zine, da izgovori ovu drvenu dugu, pa ga ujedared uhvati zijev, onda će se mjesto drvene duge javiti duga na nebu?

— Hoće.

— Tà, Joe, to je protiv fizičkih zakona! Zašto ti mene navodiš, da ne vjerujem u fizičke zakone? Ako si ti, kako veliš, izgubio vjeru u geografiju, zar si izgubio i vjeru u fiziku?

— U fiziku? — odvrati Joe. — Fizika je sljeparija.

Ja sav presenećen zaustavim konja. Stane i Joe i okrene se k meni.

— Zar ja nisam tebi, Sam, naveo baš same takve slučajeve, u kojima je fizika iznevjerila geografiju i blamirala ju? Kada je fizika tako nepouzdana, i pravo joj je, da je filologija ne štuje i da se živi jezici ne obaziru na nju. Ako ti, prijatelju, hoćeš da budeš upućen u sirmijski jezik, ja ti velim, da ćeš se često morati u koštac hvatati s fizikom.

Pokorim se šuteći i obadvojica potjeramo konje dalje.

— Sam, — progovori opet Joe, — ove smo konje kupili u Upperfieldu. Za malo ćemo doći u selo Voidend, a za tim u Ivanhoe, nazvano ovako po slavnom romanu Waltera Scotta.

— Cheer! — zaviknem ja oduševljeno, tako da nam se konji poplašiše. — Ta to su engleska naselja.

— Dabome da su, — odvrati Joe, — i mnogo se je engleskih riječi do danas uščuvalo u njima. Riječ: cheer, koju si maločas uzviknuo, govori se i danas u tim selima, samo se piše: čir, i ne znači: živio, nego vašu riječ: ulce.

— Otkuda to? — začudim se ja.

— Otuda, — protumači mi Joe, — jer je i jedno i drugo uzvik u afektu, jedared od oduševljenja, drugiput od boli.

Moradoh priznati, da je sirmijski jezik jako logičan.

— Ali neke su se riječi — nastavi Joe — sačuvale sasvim u engleskom obliku i s engleskim značenjem, tako je na primjer latinski naso, engleki nose, sirmijski nos; latinski pars, engleski deal, sirmijski dil; latinski tres, engleski three, sirmijski tri; vidiš dakle jasno, da u sirmijskom jeziku ima mnogo engleskih riječi.

Ja zaustavim konja, da sve zapišem i srce mi zakuca od radosti i od ponosa.

U podne stignemo u Ivanhoe i odjašemo pred gostionicom. Pred gostionicom se odmah skupi svijet. Ja razgledam svijet muški i ženski, te zapitam:

— Joe, podne je, a na njima su još noćne haljine. Nosi li se kod vas négligé obdan, a odjeća obnoć?

— Ti misliš, jer su svi u bjelini? — odvrati Joe. — To je zato, jer je danas pranje. Sada će oni svi poskakati u vodu i u jedan će se mah i oni okupati i rublje će se oprati. Ne gubi se vrijeme.

— Vi ste Sirmijci — zadivim se ja — zbilja praktičan narod.

— Dabome da smo, — potvrdi Joe. — Vidjet ćeš istom docnije, jer ovo za pravo ni nisu Sirmijci od starine, nego smo ih istom prije nekoliko godina posvojili.

— Kako? Ratom? — zapitam.

— Ne, nego vikom. Nadali smo viku, da su i oni spram nas Sirmijaca, te smo ih predobili. Mi, kada što hoćemo, samo vičemo te vičemo.

— A dobivate li onda svakiput, za čim vičete?

— Obično ne dobivamo, ali nam je ovako savijest mirna, a i nije opasno.

U taj čas zaori vika pred gostionicom.

— Žele li ljudi šta dobiti? — zapitam.

Joe pridje k prozoru i pogleda:

— Dobili su već. Stekli su pijanu glavu i prate se s gajdašem kući. Svatovci su. Znaš li, Sam, šta je gajdaš?

Pristupim k prozoru i ja, da vidim.

— Ah, bag-piper! Poznajem. Pratio sam se i ja. Joe, koliko pića ide na glavu kod vas?

— Toliko, dok se glava razom ne napuni, — odgovori Joe.

— A koliko od prilike može zdrav voljan Sirmijac na dan da ispije?

Joe se zamisli.

— Najbolje će biti, da ja jedared sjednem i cio dan da pijem, a ti zapisuj.

— Dobro je.

Sjednemo onda za ručak. Ja smažem pijetla i naručim još jednoga.

— Kukuriječu li kod vas pijetlovi? — zapitam.

— Dok su živi, kukuriječu, — odgovori Joe.

— To ja i mislim. A razumiju li ih kokoške? Razumiju li ih drugi pijetlovi?

— Po svoj ih prilici razumiju, jer ih kokoške slušaju, a pijetlovi im se odzivaju.

— Dragi Joe, nemoj se ljutiti, ali kod vas su u Sirmiju pijetlovi, čini mi se, pametniji od ljudi.

— I meni se čini, — potvrdi Joe, te naruči i on još jednoga pijetla.

Ali kada je pojeo pijetla i ispio bukliju vina, porekne Joe, što je rekao o pijetlovima.

— Nije istina, da su pijetlovi pametniji. Mi smo Sirmijci najpametnija živa bića na svijetu.

— Dokaži! — pozovem ga ja, ali on ne će, nego veli:

— Ako ne budeš vjerovao, ne ću ti piti i ne ćeš moći izmjeriti, koliko pića ide kod nas na glavu.

Ja se pokorim i povjerujem, a onda uzjašemo konje i krenemo.

Nismo od kraja projahali ni dvije morske milje i došli do nekoga raspuća, a odmah za tim do željezničkih tračnica, kada ja s lijeve strane začujem neku daleku, otegnutu pjesmu, isprva tihu, a onda sve glasniju.

— Kakve su to ptice? — zapitam prijatelja Vetusta Oenoplaneta, koji je sjedeći na konju glavom potvrdjivao istinitost zakona o privlačivosti zemlje, a nogama se i rukama odupirao tomu zakonu.

Joe strese glavu, pročačka uho i odvrati:

— Misliš li ove ptice, što pjevaju: oan, oan, oan, kva, kva, kva, oan?

— Jest, jest, — potvrdim.

— To nisu ptice, nego ti čuješ iz daljine konduktere, kako se svadjaju. Evo vidiš, da je tu i željeznička pruga.

Istina je.

Pojašemo još morsku milju od prilike i stignemo pred selo, koje se zove New Dor. Mračak se već hvata.

Tek mi u selo, a ja slučajno bacim oko na dud kraj ceste i instinktivno, po navici iz afričkih prašuma, trgnem pušku s ramena.

— Šta je, šta je? — razdrami se Joe, koji je bio malko zadrijemao.

Ja držim pušku u ruci, pazim i ne odgovaram. Na dudu sjedi neko glomazno stvorenje. Lišće je gusto, ne možeš pravo da razabereš. Ali ja sam oprezan. I zbilja! Kroz lišće se promoli krupna rutava ruka, a za njom široko lice s pljosnatim nosom, s razdalekim očima, obraslo crvenkastosmedjom raščupanom bradom.

— Pazi se, Joe, — viknem, — na drvetu je golem orangutan.

Joe se strese i upilji pogled, a onda se nasmije:

— Made in Germany.

— Ah, shocking, — uvjerim se i ja, kada sam podišao pod drvo.

III.

S mrakom stignemo u grad Wincoach, predamo konje u staju i sjednemo u gostionicu, da se odmorimo.

Moj prijatelj Joe, koji se je putom sasvim rastrijeznio, uluči odmah priliku i progovori:

— Grad Wincoach leži na rijeci, koja prije podne teče s istoka zapad i zove se Boss-South, poslije podne teče sa zapada na istok i zove se South-Boss, a nedje-

ljom i blagdanom ne teče nikuda i ljudi je svakojako krste. Na ovom je mjestu u rimsko doba stajao grad Cibalae, na cesti iz Murse u Sirmium, koja je bila šezdesetišest tisuća koračaja duga. Rimska se utvrda i danas još zove Cibalija, a leži na potoku, kojemu je ime Newcoach. Ovdje su se rodili, razumije se u rimsko doba, carevi Carus, Valens, Valentinianus, Gratianus i tako dalje, koji su se većinom rodili takodjer i na drugim mjestima, kao na primjer u Sirmiju i u drugim gradovima. Ovdje je na brdu Borincu, što još i danas stoji, car Konstantin Veliki potukao ne znam koga i ne znam koje godine, ali mogu ti kod kuće naći i kazati. Ovdje je . . .

— Čekaj, Joe! — prekinem ga. — Je li se u toj bitki javio caru Konstantinu krst?

— Dabome, — odgovori Joe. — To sam ti upravo i htio reći. Krst ćeš vidjeti. Stoji još i danas na glavnom trgu.

Kada mi je Joe ovako objasnio prošlost cibalsku i još me malo dalje uputio u sirmijskom jeziku, legnemo, da otpočinemo, a sutradan uranimo u zoru, da se požurimo s poslovima.

Pošto smo razgledali krst Konstantinov i uvjerili se, da rijeka Boss-South teče s istoka na zapad, prijedjemo most i odšetamo se u Line-Park. Na kraju parka popnemo se na brežuljčić i sjednemo u travu.

Kraj brežuljčića prolaze neprestance seljakinje i idu u grad. Stasite ženskinje, u bjelini, žive.

— Kako su potkasale skute! — primijetim ja prijatelju. — Zašto tako?

— Zašto? — smije se on. — Zašto pišeš ti etnografijske radnje? Da se proslaviš. A ženska je slava u tijelu.

— Ja toj slavi nisam ni najmanje protivan, — primijetim, da se opravdam, — ja je dapače volim i smatram je dijelom moje nauke, etnografije, ali ja nikako još nisam na čistu, kako je s tim. Je li ženskinji samo do svojega zadovoljstva, ili jedino do napasti za muškarca? Ili do obadvojega? Šta sudiš ti, Joe?

— Ja sudim, — odgovori Joe, — da ženskinje ne filozofuju i da se mi izvrgavamo njihovu smijehu i ruglu, kada im uopće podvaljujemo bilo kakve misli. Kao što paun zna, da ima lijepo perje, pa ne filozofuje, nego se šepiri, tako i ženskinje pokazuju, što imaju lijepo, a misli prepuštaju nama. Ženskinje su katalog lijepih stvari. A šta sudiš ti, Sam, je li vrednije, da nam pokazuju lijepe noge ili lijepe grudi? Šta veli o tom etnografija new-hampshirska?

O tom sam pitanju i ja već mnogo razmišljao, te mi nije teško odgovoriti.

— Joe, — odgovorim prijatelju, — lijepe su noge veća napast od lijepih grudi. Lijepe su noge najverbalnija introdukcija ljubavi, ili ludosti, kako voliš da rekneš. Ženskinja, koju prviput vidiš, jače će te zamamiti nožicama. A grudima će te konačno zamamiti samo ona, koju već znaš i na koju već malko misliš. Grudi su relativna napast, nožice apsolutna. A što se etnografije new-hampshirske tiče, ona o ovom pitanju veli, da ženski vrat mora biti punačak, a ženska nožica mora da bude u listu isto toliko debela, koliko i vrat. Ako si voljan, ili ako ne vjeruješ, zovni koju, pa ćemo izmjeriti.

— S drage volje, — odgovori Joe, — ali ako nam ne povjeruju, da mi imamo samo etnografskoga interesa za ženske nožice?

— Onda nemoj! — mahnem rukom. — U Americi bi nam povjerovale, ili bi se barem pričinile. Ali kada nismo voljni, da napast do kraja iskušamo, najbolje je, da joj se uklonimo.

Vratimo se dakle u grad, med svijet na glavnom trgu. Hodamo, a ja ne mogu oka da skinem sa ženske nošnje. Volim ženskinju i bez ikakve nošnje, ali

ovakvoj divnoj nošnji opraštam, sve ako i sakriva žensko tijelo.

— Joe, — reknem prijatelju, — ja bih da kupim za muzej u Quaffboroughu nekoliko od ovih krasno izvezenih ženskih košulja.

Joe mi odobri naum i rekne:

— Pričekaj časkom, a ja ću najmiti općinskoga bubnjara, neka oglasi svijetu, da mi kupujemo ženske košulje.

Za nekoliko se časaka vrati s bubnjarom i dade odbubati našu želju i nakanu, tačno po mojim riječima, koje je doslovce prevodio bubnjaru.

Silan se svijet skupi oko nas. Joe onda poreda sve snaše i djevojke u red, te mi stanemo odabirati.

Teško mi je birati izmed tolike krasote, pogotovo gdje primjećujem, da moj prijatelj Joe više pazi na lijepa lica, nego li na lijepe košulje, te vazda zastaje ondje, gdje ne treba, i ispituje o nečem, što ja ne razumijem doduše, ali mi se sumnjivim čini. No nakon neprestana požurivanja svršimo ipak posao i ja odaberem dvadeset najljepših ženskih košulja, umjetnički izvezenih zlatom, svilom, vunicom. Onda platim svakoj ženskinji po dvadeset dolara i zaištem košulje.

Tu se ne mogosmo odmah pogoditi. Čini se, da Joe nije odmah tačno preveo sve, što sam mu rekao, te je nastalo nesporazumljenje.

— Sam, — veli on, — ja ne poričem, da postojava ženski princip: ôter la chemise, pour gagner la robe, ali nije običaj valjda ni u Quaffboroughu, da se na ulici skidaju košulje.

Da ne bude svadje na trgu, zapitam prijatelja, kakva oblast ima ovdje u gradu, gdje bi mogli svadju nastaviti i dokončati.

Joe mi predloži, da odemo na općinu. Odemo dakle onamo, ali ni tako ne mogosmo stvar raščistiti,

jer se je moj prijatelj Joe mnogo bunio i sa ženskinjama se, kako mi se čini, udaljivao od stvari.

Na posljetku riješimo ipak stvar povoljno. Otidjemo naime k javnomu bilježniku, te ja sklopim dvadeset kupoprodajnih ugovora i uglavim, da se košulje imaju u roku od tri dana predati u bilježničkoj pisarnici, koja će ih poslati ravno narodnomu muzeju u Quaffboroughu Kansas U. S. A. Javni bilježnik udari preda mnom svoj pečat na svaku košulju, ja mu platim taksu, troškove, biljege i dangubu, i svi se zadovoljni razidjemo.

Nisam do danas znao, da posao može biti dangubljenjem i da čovjek dangubi za onoga vremena, dok posao radi i novce zaradjuje, ali sada znam, te ću i ja mojoj akademiji dobro zaračunati dangubu, prouzročenu meni poslom, koji radim i za koji sam plaćen. Danguba je veoma dobra stvar, koja se je kadra razviti. Ja ću na primjer zaračunati akademiji ovako: prvo, trošak mojega posla; drugo, danguba s mojim poslom; treće, zaračunavanje dangube s mojim poslom; četvrto, danguba sa zaračunavanjem danguba mojega posla pod brojem dva; peto, posao s dangubom, prouzročenom mi od mojega posla pod brojem tri; šesto, danguba, prouzročena mi dangubom od zaračunavanja mojega posla pod brojem četiri. Te ću ja troškove i dangube sračunavati, doklegod budem živio, a u oporuci ću sračunavanje mojih troškova s dangubom i mojih danguba s troškovima namrijeti mojim zakonitim potomcima.

Razveseljen ovakvim krasnim pronalaskom vratim se s prijateljem u gostionicu, gdje su nam konji, tamo se još proveselimo, ja se i opet još dalje uputim u znanju sirmijskoga jezika, a u četiri sata poslije podne uzjašemo konje i krenemo iz grada pravcem na sjever.

Putom mi Joe pokaže s lijeve strane borinačko brdo, koje je znamenito zbog spomenute bitke, ali pošto i Borinac spada med srijemska brda, o kojima se još vodi učena rasprava, da li zbiljski postojavaju, ne znam pouzdano reći, da li sam ga opazio ili nisam.

Za kratko vrijeme stignemo u selo, koje se zove New Star. Dodjemo do velike zgrade, kraj koje je odmah i crkvica, i Joe mi reće, da je to plemićki dvor.

Stanem i razgledam, pa zapitam, šta je sada u zgradi.

— Oni su, — odgovori mi Joe.

Ja se začudim.

— Zar oni nisu u crkvi pokopani?

— Pokopani su samo mrtvi, — pouči me Joe.

U selu se ne zadržasmo, nego tjeraj konje dalje. No neke tri četvrti morske milje iza sela stignemo pred krčmu i Joe se odjedared sjeti, da je umoran. Stanemo dakle i sjašemo.

Sada ja odmah opazim, zašto je moj prijatelj Joe umoran. Pred krčmom stoji rpa mladih djevojaka u strahovito šarenim haljinama, gleda nas, smije se i viče.

— Kakve su ovo crne djevojke? — začudim se ja. — Crnice ja poznajem, Indijanke poznajem, ali ovih ne poznajem, Joe!

— To su djevojke roda ciganskoga, — odvrati Joe i odmah krene k njima.

Pred krčmom stoji nekoliko kola, na kojima su čitavi čadorovi. Odande navali rulja gole golcate djece i uzviče se oko nas. A za djecom povrve i muškarci, obrasli crnim bradama. Oni nadadu silnu graju oko naših konja, te nam stanu konje odasvud ogledavati, gladiti, pipati i za repove vući.

Ali one crne djevojke nisu zaista na odmet. Ja se sasvim slažem s tobom, prijatelju Joe!

Prepustim Ciganima, neka razgledavaju naše konje, a ja pristupim k djevojkama. Vidim, da Joe već pregovara o nečem, i kao prijatelj mu odobravam. Ali me muči misao, kako ćemo sada bez javnoga bilježnika.

— Sam, ti si etnograf, — klikne moj prijatelj Joe i pokaže mi jedno garavo curče, najljepše od sviju, — šta sudiš ti o ovakvim crnim očima?

Ja pridjem bliže, da stvar valjano razmotrim i onda savjesno da odgovorim.

— Dragi Joe, — odvratim, — ja sudim o ženskim očima uvijek samo ono, što mi one same kazuju.

— A šta kazuju ove oči? — pita Joe dalje, a garavo curče uzvija očima i pali njima kao ognjem.

— Joe, da se s ljudima mognem sporazumijevati, mučim se i učim tudje jezike; ali jezik ovih očiju razumijem dobro. No ti si, Joe, mladji od mene i još ćeš se bolje sporazumjeti.

Ostavim ih i vratim se opet k našim konjima, jer ne vjerujem mnogo crnim ljudima, koji se za konje interesuju. Uto se sjetim, da su konji možda žedni, i odvedem ih, da ih napojim.

Još ja konje pojim, a od krčme zaorila neka vika i cika. Čuju se i muški i ženski glasovi. Onda se začuje trka. Obazrem se i smotrim mojega miloga prijatelja Vetusta Oenoplaneta, gdje juri k meni, što ga noge nose, a za njim se natisla čitava rulja ciganska.

Trgnem konje sa studenca, bacim se na mojega čilaša i pojurim prijatelju u susret. Bilo je krajnje vrijeme, jer tek što se je on uhvatio konju za sedblo doletio već jedan Ciganin i u onaj mah, kada mi konje potjerasmo, ščepa mojega čilaša za rep. Ali Joe se baci strjelimice na konja, ja ošinem Ciganina po rukama, da je odmah ispustio rep i udario nosom u ledinu, te sretno izmakosmo.

Tek mi kojih sto koračaja odmakli, a nama u susret opet neki Cigani na kolima.

— Tjeraj desno! — viknem i mi udarimo na neku strnjiku.

Jurili smo tako u skok skoro pol sata i onda požalimo konje, obazremo se i stanemo.

— Joe! — pohvalim ja prijatelja, — dobre su ti noge.

— Hvala Bogu! — odvrati Joe. — Nije im prvina. Ne izdaju me.

— A zašto si bježao? — zapitam.

Joe se nasmije.

— Kultura oblizuje po malo već i Cigane. Hoće da budu ljubomorni. Ali svejedno, izići ćemo i ovuda na cestu.

Mrak se već stao hvatati, kada stigosmo pod šumu blizu sela Old Yankee.

— Ljepšega nam noćišta nema, nego ovdje, — rekne Joe. — Hrane imamo. Možemo.

— Možemo, — pristanem i ja, te se tu u travi za noć utaborimo.

IV.

Čim se je razdanilo, razgledam se ja uokolo i opazim, da smo blizu željezničke pruge.

— Joe, — predložim, — mi bi se ipak mogli povesti i željeznicom. Ipak je brže.

— Istina je, — odvrati Joe, — ali šta ćemo s konjima?

— Ja ću i za njih platiti. Za svakoga ću platiti pet mjesta. Ja ću platiti.

Joe dokazuje, da to u Sirmiju nije običaj. Odustanem dakle, pa ćemo pojahati dalje.

Tek se mi uzeli spremati na put, a ja začujem ptičji glas i poznadem ga.

— Fazan! — kliknem sav radostan i trgnem pušku.

— Stoj! — uhvati me Joe. — Da nisi pucao!

— Zašto da ne pucam! — začudim se ja.

— Ne smiješ. Ti si, dragi Sam, u sirmijskoj zemlji, gdje smiješ pucati na ljude, ali na životinje ne smiješ. Ako hoćeš fazana, kazuj, brate, a ja ću ti ga dobaviti. Ded amo tvoju rakiju.

Dadem mu whisky, a on izvadi iz torbe komad kruha, izdrobi ga, nakvasi rakijom i porazbaca komadićke.

— Sada ćemo se sakriti i pričekati.

I zbilja, evo za čas fazana za fazanom, te stadoše kljucati našu rakijsku moču. Ide im u slast, ali nabrzo ih slast opi i oni se jadnici zateturaše. A onda iskoči iz zasjede Joe sa štapom u ruci i udri mlatiti po fazanima.

— Tri sam ulovio, — klikne Joe vraćajući se s fazanima. — Evo vidiš, kako se fazani love, da pucanjem ne uzrujavaš lovske zakupnike.

Fazane strpamo u torbe, uzjašemo konje i krenemo.

— Čini mi se, da smo mi skrenuli sasvim drugim putom, nego što smo jučer udarili, — primijetim ja.

— Dabome da jesmo, — odvrati Joe, — ali i ovuda je lijepo. Ovdje na desno ima skoro čitavo cigansko selo.

— Hvala, ne ću onamo.

— Mi ćemo ravno cestom. Još malo, pa ćeš vidjeti najvišu planinu sirmijsku.

— Je li viša od one tamo jučerašnje?

— Kudikamo. A zove se French Mountains.

— Zašto tako? Otkuda takvo ime?

— Odmah ćeš čuti. Stari su Sirmijci, još u drevno doba, mnogu muku namučili s tom planinom. Gledaju je, a ne znaju, šta je. Neki misle, da to ni nije ništa, nego samo opsjena, drugi opet, da je

to ona zmija napasnica iz raja, a treći, da je krov pakleni, pa se ne usudjuju ni približiti joj se. Na posljetku smisle i zovnu čak Francuze, neka dodju i razvide, šta je to. Dodju dakle Francuzi, razgledaju i reknu, da nije ni zmija, ni krov pakleni, ni opsjena, nego planina. Zato njima u slavu prozvaše planinu francuskom planinom, a grad pod planinom Francavilla, no taj se je poslije prozvao Magna Italia, te je zbog takve prevrtljivosti izgubio ime i prozvan je Mangjelos.

— Šta to znači? Da to nije naš engleski manginess, šugavost?

— Možda i jest. A možda je francuski mangé l' os, pojeo kost; možda je švapski: mag alles, sve popa ruča; možda je grčki: m-angelos, dakle neki angjeo, koji je odletio i samo je slovo m zaboravio u selu, ili su mu ga tamo možda i ukrali. Jesi li sve ljudski zabilježio, što kazujem?

— Jesam.

— Onda mi daj whisky, jer sam se umorio.

Pošto je gutnuo nekolikoput, nastavi opet:

— Kada budeš štampao, nemoj zaboraviti, da kod ovih stvari spomeneš, od koga si ih doznao.

— Kako bih zaboravio, drago Joe! Napisat ću: Iosephus Vetustus Oenoplanetus, glasoviti geograf i antropolog sirmijski, i tako dalje.

— Dobro, dobro! Mi smo sada sami, a mi znamo, kakvi smo ljudi mi geografi. Jedan bi drugomu ukrao Ararat.

— Joe! — kliknem ja, — moj je whisky prejak, a ti si gutnuo premnogo.

— Dokaži! — stane vikati moj prijatelj Joe. — To je brahicefalska hipoteza. Ja tebe poučavam, a ti mene vrijedjaš. Kako to? Ded mi malo tvoj whisky.

Gutne opet valjano, a onda nastavi:

— French Mountains, ili pokvareno: Froodge Mountains, to ti je istinska planina, dragi moj Sam,

pa ako rekneš, da nije, lažeš. Sa sjeverne joj je strane Danubius, keltski bog, koji se je sasvim razvodnio i sada onuda teče, a s južne smo strane eto nas dvojica. Pamtiš li ti ljudski, što ja govorim?

— Pamtim.

— Dobro pamti! To su granice, a planina je po sredini. Deder whisky.

— Opit ćeš se, brate.

— Ta je hipoteza već zabačena jedared. Eno sada pogledaj, ima li planina ili nema?

— Ima, — potvrdim mu ja. — Istina je. Veseli me, jer ja sam, dragi Joe, već stao gubiti vjeru u sirmijske planine.

— To je žalost, — odvrati Joe, — ako ti ne znaš, šta su planine. Evo vidiš. Ovdje je bara. Baru poznaješ? Dobro. To je dakle bara, a štogod je više od bare, to je planina. Jesi li razumio? Sada valjda znaš.

— Znam.

— A planinu ćemo mi proći uzduž i poprijeko, dragi moj Sam. Ded whisky!

Kako se zovu sela, kroz koja smo prolazili, ne znam, jer se je mojemu prijatelju spleo jezik. Razabrao sam jedino, da ćemo ručati u gradu, koji se zove Sheed, i tamo ćemo dati ispeći fazane.

U grad stignemo prije deset sati i Joe odmah naredi u gostionici, neka nam ispeku fazane, a meni rekne, neka pustim konje na pašu. Kada ja ne znadoh, kuda bih s konjima, uhvati ih on sâm, izvede ih na ulicu i pusti ih, neka pasu travu pred kućama.

— Po selima je paša izvan sela, a u gradovima je po ulicama, — objasni mi on ovo ekonomsko pitanje.

Iza ručka izidje i sam Joe na ulicu i legne u jarak pred općinskom kućom, jer to je najuglednije mjesto.

Dok je on spavao, prošetam se ja gradom, a kada se vratim, legnem i ja uz prijatelja u jarak.

Čim se Joe probudi, smotri mene i progovori:

— Mi smo ljudi znanosti i prirode. Znanje pokoravamo, a priroda pokorava nas. Zato smo istinski ljudi.

Dok je on još govorio, pristupi pet šest ljudi k nama. Malo postoje, a onda sidju i oni u jarak i posjedaju nam s lijeve i s desne strane.

— Vidiš li ti, Sam, — upozori me Joe, — kako su ljudi ovdje dostojanstveni. Iz ovoga je grada, kaže tradicija, potekao čak i jedan dalajlama. Zato su i njegovi domorodci ovako ukipljeni.

Ali jedan od dalajlaminih domorodaca ne izdura, nego se okrene k nama:

— Kakav vam je to agarjanski jezik, što vas dvojica govorite?

— Plati, pa ću ti kazati, — odgovori Joe.

— Hoće li ovi ljudi da se svadjaju? — posumnjam ja, ali me prijatelj Joe umiri.

— Ne će, nego je to njihov dobardan.

Onda se on okrene k onomu, što je maločas zapitao za jezik, i zapita sada njega:

— A da ti slažemo i reknemo na priliku, da je ptičji jezik, po čemu bi ti znao, je li istina ili nije?

— Ne bih znao, — veli čiča.

— Eto vidiš. Ali da ne pogineš, što ne znaš, tko je ovaj čovjek, reći ću ti. Amerikanac je.

Društvo se začudi i stane me ogledavati, ali ne povjeruje odmah.

— Šta će Amerikanci kod nas? — veli jedan u jarku. — Mi idemo onamo, a oni k nama ne dolaze. I šta bi tu? Zemlja je naša omatorila zdravo i ne valja više. Svi ćemo se raseliti još.

— Hoćemo, — potvrdi sav jarak.

— Kažu, da zemlja ne može omatoriti, a može, — nastavi onaj isti čiča. — Može, znam ja. A kada

omatori, moli ti nju kao konja, ne će da rodi. Pa i nema je dosta. Svi ćemo mi u Ameriku.

Kada se je ovako započeo razgovor, odmah se skupi svijet, a jedan se starčić protura i stane pred nas.

— Tko je tu iz Amerike? — zapita on. — Čujem, da je netko odande.

— Evo ovaj gospodar, — pokaže Joe mene.

— Ovaj? — pogleda me starčić. — Deder ga zapitaj, poznaje li on mojega Simu. Sima Ćirić zove se, a u Americi je.

Ali drugi ga ljudi odguraju.

— Šta on zna za tvojega Simu. Sima pije, kako je i pio. Nego ga pitaj, kako bi mi onamo. Ili da dijelimo spahinsku zemlju, ili da se selimo.

Svi klimaju glavom, a onda ni ne sidjosmo više sa spahinske zemlje.

Oko nas se skupila čitava skupština, a na koncu dodju u društvo i naši konji. Sada se Joe sjeti, da je vrijeme krenuti.

Udarimo na sjever laganom trupkalicom. Nije nam hitnja.

— Opet dvor! — kliknem ja na kraju grada.

— To je još šala, ali dok vidiš dvor vojvode sirmijskoga! — odvrati Joe.

— Zar vi i vojvodu imate? — zapitam, jer nisam znao za tu organizaciju.

— Ne vodi on ni babe, a kamo li nas, samo se tako zove, — objasni mi Joe.

— Pa zašto se zove? — hoću ja da znam.

— Koji bi ga bijes znao.

Nismo prevalili još ni tri morske milje, a meni se nešto učini sumnjivim. Zaustavim konja, ogledam se na sve strane i onda pohitim opet za prijateljem:

— Čuješ, Joe! — reknem. — Meni se nekako čini, kao da ti mene varaš.

— Po čemu ti se čini? — pita Joe.

— Meni se čini, kao da smo mi na planini, a ti meni ne ćeš da kažeš. Ti mene hoćeš da prevedeš preko planine, a ja da ne opazim. Onda bi da mi se smiješ, dok budemo prešli. Joe, ti meni kriješ planinu, ti mene varaš. Priznaj, Joe!

Joe vidje, da ja pazim i da me prevariti ne može, te priznade.

— Ne koristi tajiti, — veli, — jer ćemo i tako nabrzo ugledati Dunav. Jest, dragi Sam, ovo je planina, što se zove Froodge Mountains. Preko njena ćemo bila, koje ću ti takodjer pokazati, sići u grad Illogic.

— Illogic? — iznenadim se ja. — Tako se grad zove? Jesu li ga sami žitelji ovako nazvali, ili drugi svijet, da im natruni?

— Sami su nazvali, jer to im je za reklamu. Oni su vinogradari i žive od vina. Sav svijet viče, da ljudi od pića umiru, a eto oni od pića žive. Živi su i zdravi. A tamo je na lijevo Sharegarden.

U Illogic stignemo još za dana. Joe htjede, da odemo u gostionicu gore na brdu, pa da tamo vidim i vojvodski dvor, ali ja opazim otvorenu kapiju i u dvorištu svijet za stolovima, te odmah navrnem konja onamo.

— Kuda ćeš? — vikne za mnom Joe. — To nije gostionica.

Htjedoh da vratim konja, ali ljudi mi već izišli u susret, nekoji običnim hodom ljudskim, a nekoji teturajući. Vidim, da me pozdravljaju.

— Joe! — zovnem prijatelja, — hodi i ti!

— To su svatovi, — odgovori Joe, te utjera i on konja na kapiju.

I zbilja su svatovi. Na sreću, nisu moji. Gosti sjede za dugačkim stolom.

Dovedu i nas k stolu i posade nas.

— Sam, — šapne mi Joe, — zapiši odmah, da ćeš se danas opiti.

Joe ima proročkoga dara.

Mlada je lijepa. Mladoženja je, čini mi se, nakvašen. Gosti većinom takodjer.

Domaćin nas odmah pozdravi, te nam bude svakomu navaljena na usta čaša od dva quarta. Čašu drže po dva gosta, a treći drži za ramena i pazi na red.

Moj prijatelj Joe, koji u svakom znanju pokazuje veliku sposobnost, ispije čašu prilično brzo. Ja se kao nevještiji uplašim i to me isprva zbuni. Ali onda pomislim na čast zvjezdane zastave amerikanske i istrusim čašu.

Kada sam odahnuo i ogledao se oko sebe, obradujem se. Ovakve čaše od dva quarta ipak su pametna institucija. Dok ne ispiješ, rastresen si, nisi u društvu. Ali čim ispiješ, sav si u društvu i misli su ti se sabrale.

Ja osjetim, da sada odmah kudikamo bolje govorim sirmijskim jezikom, nego prije, te i ja pozdravim domaćina govorom, kao što je i on mene.

A onda stanem zabavljati djevojke. Ja volim djevojke sviju boja i sviju nacija.

Iza toga ih pozdravim govorom u svih pet ženskih jezika, što sam u Carigradu naučio od Akiana Aivaziana. A kada sam ih pozdravio, odigram im vatrenu crnačku igru, koju sam naučio u Senegalu. U toj igri izvrnem jednoga gosta, ali ja ostadoh ipak na nogama.

Meni u čast zaigraju djevojke. Ja zaigram, i s njima.

Iza igre s djevojkama pobratim se s domaćinom i iskapim još jedared onu čašu od dva quarta.

Onda padnem pod stol i zateknem tamo prijatelja Vetusta Oenoplaneta i još dva druga gosta, koje lično ne poznajem.

V.

Kada se iz jutra probudih, Joe me je i opet pretekao, te je već na nogama i odjeven.

— Dragi Joe, — zapitam, — koliko je srednje životno doba žiteljima grada Illogica?

Joe, koji je nabijen znanjem svake struke, malko razmisli i proračuna u sebi, a onda mi odgovori:

— Osamdesetitri godine i tri mjeseca.

Ja uzdahnem i ustanem iz kreveta.

— Ni tri mjeseca dana ne bih ja preživio u ovom gradu. Joe, jesam li ja noćas koga ubio?

— Nisi, Sam.

— Onda sam sanjao. Joe, ja ne ostajem u ovom gradu. Idem odmah.

Joe me sjeti, da je ovdje vojvodski dvor. To me zainteresuje.

— Dobro je, — pristanem. — Ostat ćemo nekoliko sati. Ali ja bih i vojvodu da vidim. Ja još nikada nisam vidio nikakvoga vojvodu.

— Ako se desi, vidjet ćeš ga.

— Hajdemo onda! Ja ću platiti ulazninu. Ja hoću da ga vidim. Ja ću platiti, da ga vidim.

Nezgoda htjede, da vojvoda nije bio u Illogicu, i tako mi odmah krenemo na put.

— Sada ćemo kraj Dunava, na Churchwitch u Peterward, — veli Joe.

Izjašemo iz grada i prilično se zlovoljni damo na put, Joe s desne strane, ja s lijeve, a obadvojica oborili glave.

Hoću noćašnju slavu s uma da smetnem, te bježim s mislima što mogu dalje. Sjetim se onda jučerašnjega razgovora u jarku.

— Joe, — zapitam, — zašto su kod vas u zemlji sirmijskoj spahije?

Moj me prijatelj pogleda, kao da sam mu tabane poškakljikao, i odgovori:

— Pitaj njih!

— To sam ja i kanio jutros zapitati vojvodu. japitao bih ja njega. Zato nisam ni žalio platiti. A Zako je s tim spahilucima, što su juče oni ljudi u karku govorili?

— Kako je? — odvrati Joe zlovoljno. — Nikako. Ja nemam spahiluka, a to je zlo.

— A da imaš, šta bi?

— Šta bih? Ja ništa. Drugi bi radili. Zar ti ne bi tako?

— Ja mislim, — odgovorim, — da onaj, koji zemlju radi, treba jedini zemlju i da ima.

— To mislim i ja, — razmaše se Joe rukama, — jer spahiluka nemam. A sutra da steknem, mislio bih drugačije.

Opet oborimo glave, zašutimo i kao u drijemu prodjemo jamačno nekoliko morskih milja. Odjedared ja osjetim, da mi je konj stao. Trgnem se i razdrijemam se. Šta je? Ja ispusttio uzde, a konj pametan ulučio priliku, stao i pase travu kraj ceste.

Obazrem se, gdje je Joe. I on je na paši.

Sjašem, da se prohodam časkom i sna se otresem. Zovnem i prijatelja.

Joe protare oči, a onda i on sjaše.

— Gdje smo mi to? — obazre se. — Kamo Dunav?

Gledam i ja. Nema Dunava. Dolje se u uvali s lijeve strane vidi neko selo.

Joe se ušeta, promrmlja nešto i onda opet uzjaše. Uzjašem i ja i potjeram za njim, ali na konju me opet prevlada san.

Koliko sam vrijeme prodrijemao, ne znam. Kada mi sunce udari u lice, stresem se i razbudim se. Gledam, a preda mnom pukla ravnina. Okrenem e, a za mnom planina.

— Joe, — reknem prijatelju, ti si mene opet prevario. Mi mo prešli planinu, a ti mi nisi ništa spomenuo.

Ali Joe se ražesti.

— Prešli jesmo, ali ni ja nisam znao, da ćemo je prijeći. Mi smo dobro pošli, no onda smo skrenuli na desno i nismo pogodili u Peterward, nego ćemo sada u Sirmium. Svejedno je.

U podne dojašemo u slavni grad Sirmium.

— Sam, — progovori Joe, čim se dohvatismo prvih kuća sirmijskih, — ovo je stari rimski grad Sirmium, po kojemu se cijela zemlja ovako nezgodno zove. U Sirmiju su se rodili rimski carevi Probus, Claudius, Aurelianus, Maximianus, Valens, Valentinianus, Gratianus, Carus, od kojih su se nekoji, kako sam ti već rekao, rodili i u Cibalama. Car Probus zasadio je prve vinograde u Sirmiju, vječna mu slava i dika bila. A za vodu se je brinuo, da je nestane iz Sirmija, te je iskopao kanale. U ovom je gradu glasoviti arheolog engleski Young iskopao žive rimske pčele. Grad je i danas pun rimskih starina, osobito sarkofaga, pa kada umreš ti, veliki čovječe, dodji ovamo, a mi ćemo te u sarkofagu sahraniti zbog tvoje ljubavi za Sirmium naš. Ovdje je, dragi Sam, još u rimsko doba bila kovnica novaca, pa je od onoga doba sve do dana današnjega kovanje novaca najrašírenija kućna industrija sirmijska.

Kada udjosmo u grad, sjašemo, pustimo konje u park na pašu, a mi skočimo u Savu, da se okupamo. Joe nastavi u vodi:

— Sam, ako si mi kadar spomenuti samo jedan narod staroga vijeka, koji nije poharao Sirmium, ja ću se odmah zagnjuriti u vodu i ne ću više ni izići.

— Ne mogu, — odgovorim ja.

— Ni ne možeš. I sam Atila hunski pohodio je nas. A turski su se pašinski repovi kočili usred grada još prije tri godine. Slavan smo grad mi.

Ja se zagnjurim i izronim trideset koračaja dalje.

Kada smo se za tim pružili na pijesku, zapitat ću prijatelja:

— Joe, ti si učen čvojek, ti si znanjem nabijen, Reci mi: može li se smatrati, da sam ja podesan čovjek za ovaj posao, kojega sam se latio?

— Dragi Sam, — odgovori mi Joe i pruži mi ruku, — ti si čovjek, koji je nama trebao. Tebe je nama dobra sudbina naša poslala.

Obadvojica zaplačemo od ganuća, a onda obrišemo suze, obučemo odjeću i odemo na ćevapčiće.

Još smo bili za ćevapčićima, kada u gostionicu banuše cigani. Ja se sjetim, kako su nam natrunili Cigani kod sela New Star, te odmah skočim, da ih izboksujem, otkuda su i došli. Ali Joe me trgne za kaput i rekne:

— To su, Sam, muzikanti. Oni znaju američkansku himnu.

Ja ustanem, skinem šešir, a Cigani mi odsviraju himnu. Iza toga kliknem mojoj otadžbini triput: hurrah, sjednem i reknem prijatelju:

— Joe, ovo su kulturni Cigani. Neka ostanu ovdje. Neka sviraju, a ja ću bilježiti, što još moram da saznam od tebe.

Izvadim bilješke, položim ih preda se na stol i zapitam:

— Dragi Joe, ti ćeš mi savjesno odgovarati, kao i dojako?

— Hoću, brate Sam.

— Hvala. Kako je u sirmijskoj zemlji sa ženskinjama?

— Sa ženskinjama? I dobro i zlo. Više zlo, nego dobro.

— Ja mislim: volite li vi njih?

— Kako ti to pitaš, dragi Sam? Tko ne bi zlo volio! Volimo jošte kako.

Kada je to izrekao, ijujukne Joe i naredi Ciganima, a oni odsviraju jako ganutljivu pjesmu, od koje se je moj prijatelj Joe rasplakao.

Iza pjesme započnem ja iznovice:

— Joe, ja pitam zato, jer se želim pouzdano obavijestiti, da li u sirmijskoj zemlji postoji trgovina ljudima?

Moj prijatelj Joe razrogači oči. Jasno je, da se čudi. Opet me nije razumio.

— Trgovina ljudima? — prasne on u smijeh. — Dragi Sam, tebe su valjda u Kansasu prije nekoliko stoljeća metnuli na policu u sveučilišnoj knjižnici, pa si sada slučajno, kada je brisana prašina, spao s police i osvanuo med svijetom.

— Joe, ti mene opet ne razumiješ. Ja pitam: žene li se ljudi?

— Dabome da se žene, kada su ludi, — odgovori Joe.

— A žene li se besplatno ili za novce?

Sada me je na posljetku prijatelj Joe razumio.

— To ti misliš, Sam! To je druga stvar. Obično se žene kod nas ljudi za novce. Bez novaca rijetko koji hoće da se oženi.

— Sada dakle znam. Fakultativna trgovina ljudima. A jesu li muškarci skupi? Koliko ih plaćaju?

Joe se zamisli, a onda odgovori.

— Cijene su različite. Ali poprečno su muškarci na dobroj cijeni. Mnogo su skuplji od ženskinja. Ženskinja, koja se prodaje, jeftino se prodaje, nije skupa. Razlika je velika.

Ja sve tačno pobilježim po njegovim riječima.

— Joe, — odgovorim mu, — ti veliš, da je razlika velika. Moraš tačno reći: razlika u amoj stvari nije nikakva i nema je, ali razlika je u cijeni velika. Muškarci se skuplje prodaju. Razlika je dakle samo u cijeni.

Cigani nam odsviraju pjesmu, a ja nastavim:

— Prijatelju Joe, ima li u novom Sirmiju osobitih znamenitosti, koje bih trebao razgledati.

— Ima, — odgovori Joe. — Ima kaznionica.

— To je dobro. Ne morate daleko putovati.

Sjetim se opet jučerašnjega razgovora o spahijama i zapitam:

— Joe, kako je s vašim plemićima. Ako koji ubije na priliku čovjeka, šta bude s njim?

— Što i sa svakim drugim. Zatvore ga. I još više. Skinu s njega plemstvo.

— Zar se to skida? — začudim se ja. — Zar se to može skinuti?

— Može. Skinu mu i onda je kao i svi mi drugi.

Opet novost.

— Kako to? — zapitam. — Onda je kod vas plemić, što kod nas nadničar. Kada mu otkažeš, nije više. To se, dragi Joe, nikako ne slaže s istorijom. Ja iz istorije znam, da je u srednjem vijeku čovjek, koji dobro zna ubijati ljude, postajao plemićem, a sada u novo doba vi za ono isto, što ste nekada nagradjivali, hoćete da kažnjavate. Vi, Joe, ne štujete istoriju.

Ovako ja ispitujem prijatelja o narodu sirmijskom. A on mi kazuje, štogod pitam: i o zemlji sirmijskoj, i o naciji sirmijskoj, i o kulturi, i o svakom dobru i zlu u sirmijskoj zemlji.

Čas ispitujem, šta trebam da znam, a čas nam Cigani sviraju, srce nam vesele. I sve manje pitam ja, i sve više sviraju Cigani, te se srca naša do kraja razveseliše.

Pred zoru zahvalim prijatelju Sirmijcu:

— Joe, ti si zlatan prijatelj. Ti si jako pomogao znanost i tvoje će se ime obesmrtiti.

Izljubimo se bratski i otpratimo se s Ciganima u park, da zajašemo konje.

— Sam, naši su konji ukradeni, — klikne Joe, kada stigosmo u park.

— Svejedno, Joe, — utješim ga ja, — ovo je najbrža prodaja. Ne moramo tražiti kupca, ne moramo se cjenkati. Ukradeni su nam konji, ukradena nam je i briga.

Najmimo dakle kola, posjedamo s Ciganima, te se na gradove Room i Irk odvezemo na planinsko bilo Vijenac.

S Vijenca vratimo kola, a Joe i ja i za nama Cigani sidjemo dolje na Dunav.

— Slatki prijatelju Joe, — oprostim se ja s prijateljem, — pozdravi mi Taurunum, pozdravi svu zemlju sirmijsku, koju ja volim kao svoju i divim joj se. Poljubi na nasipu taurunskom ono mjesto, gdje smo se sastali, sprijateljili i pobratili.

— Desni druže moj, Sam, — odgovori Joe, — hvala gromovniku, što sam doživio dan, da ugledam ovakvoga čovjeka. Ti si prodičio zemlju sirmijsku, a prodičio si i ime svoje. Tvoja je slava sa slavom zemlje sirmijske združena za vječita vremena.

Zaplačemo obadvojica i izljubimo se.

— Joe, ja ću, čim stignem kući, predložiti akademiji znanosti u Blockheadstonu, New-Hampshire, da te izabere za začasnoga člana.

— Sam, sarkofag je spreman za tebe. Dok umreš, dodji!

Izljubimo se još posljednji put i ja udjem u ladju, da otputujem na zapad.

Cigani mi odsviraju amerikansku himnu, ja mahnem šeširom i kliknem: hurrah, a suze mi vrcnuše na oči, te nestade ispred mojih očiju i Sirmija i Cigana i mojega divnoga prijatelja Iosepha Vetusta Oenoplaneta.

ISO VELIKANOVIĆ.

Pisac se ove knjige nikako nije dao nagovoriti, da napiše svoju biografiju, ili da dade više podataka o svome životu i radu, koliko već ne bi bio poznat po njegovoj „Otmici", lakrdijama, „Knutu" i prijevodima. Jedva je napokon dao izjavu ili bolje: odbio svaku izjavu o sebi, i to ovako:

„Za biografiju ne znam, što bih naškrabao. Autobiografije su afektirane laži. I Rousseau je lagao, a otkuda čovjek Srijemac da bude iskren pred tolikim svijetom. Biografije ja nemam i ne mogu je napisati, jer nemam čime da se hvalim, — a i šta to uopće spada na stvar? Ili su stvari za čitanje, ili nisu, drugo je sve sporedna i nezanimljiva črčkarija. Ja sam rodjen dne 29. ožujka 1869. u Šidu i odonda neprestance živim. Dalje bih morao navijati, kako je meni prijatnije, pa nema smisla".

SADRŽAJ.

1. ČIČA FIRDUCIJA . . . . . strana 5
2. JOZA LOVAC 19
3. BABA RUŽIN MUŽ 27
4. U KUĆANSKOJ ŠKOLI 33
5. TI PROKLETI JEZICI 43
6. E ILI IJE 51
7. CAVE SCRIPTOREM 57
8. KLUPODERSKI KLUB 65
9. LUKINA ŽENIDBA, dioničko društvo . . 77
10. JUBILEJ 87
11. UZAJMLJENE DUŠE 97
12. POD SUVAČOM 105
13. OTKRIĆE SRIJEMA 115
ISO VELIKANOVIĆ 157